

DE DANSKE SKATTEFUND

FRA

VIKINGETIDEN OG DEN ÆLDSTE MIDDELALDER

INDTIL OMKRING 1150

AF

ROAR SKOVMAND

INDHOLD

	Side
<i>Andet Afsnit. Skattefundenes Karakter og historiske Betydning</i>	183
Aarsager til Skattenes Nedlæggelse	183
Skattefund og Krig. Haraldsborggruppen	183
Skattefund og Krig — efter 1150	184
Skattefund og Krig. Oversigt over Fundene ca. 950—1150	188
Andre Aarsager	196
Skattefund og Handelsliv	198
Skattefundenes Kildeværdi	198
De udenlandske Mønter i danske Skattefund	201
Udenlandsk Smykkesølv i danske Skattefund	214
Dansk Mønt og Smykkesølv i udenlandske Skattefund	217
Fra Vægtsølv til Møntsølv. Guldsager	221
Skattefund fra Danmarks Nabolande	225
Norske og britiske	226
Svenske og gotlandske	230
Slaviske	234
De danske Smykker af Sølv og Guld	243
Hjemligt Arbejde	243
Udenlandsk Arbejde	251
Øvrige Smykker	251
Guldsmedene og deres Teknik	254
Nordisk og fremmed Stil	258
Skattefundenes historiske Betydning	263

ANDET AFSNIT
SKATTEFUNDENES KARAKTER OG HISTORISKE
BETYDNING

Aarsager til Skattenes Nedlæggelse.

Skattefund og Krig. Haraldsborggruppen.

Kun i eet Tilfælde blandt de 265 Skattefund, der er behandlet i foranstaaende Afsnit, kaster en paalidelig skriftlig Beretning Lys over den Situation, som har været Skyld i, at Mønter og Kostbarheder er gravet ned i Jorden. Det gælder Skatten fra Haraldsborg Slotsbanke (omtalt foran Side 159 f.), der bestod dels af flere Hundrede nyslagne Mønter for Erik Emun, dels af Kostbarheder, der har hørt til en fyrstelig Husholdning. Erik Emun blev ganske vist først Ene-konge i 1134, men allerede i 1131 antog han Kongenavn og har sandsynligvis allerede da ladet slaa Mønt i sit Navn. Da Skatten ikke indeholdt Mønter præget efter Eriks Kongetid, og da en saa ensartet Pengebeholdning næppe har kunnet bevares samlet ret længe efter hans Tid, maa man antage, at Skatten er nedlagt mellem 1131 og ca. 1137. Nu ved vi jo imidlertid fra Saxos Fortælling (se Henvisning S. 159), at den militære Strid indenfor Kongehuset, der rasede i disse Aar, ikke gik sporløst hen over Haraldsborg. Her blev omkring 1133 Harald Kesja, der var Kong Niels' Mand, belejret af sin Broder Erik Emun, og med Hjælp af Roskildeborgerne lykkedes det Erik ved et Lynangreb at indtage og ødelægge Borgen, medens Harald skyndsomt maatte flygte. Senere vendte Harald dog tilbage til Roskilde og tog en grusom Hævn over Borgerne, men da var Erik flygtet. — Der skal herefter ikke megen Fantasi til at finde

Aarsagen til, at Haraldsborgs Skatte og Kontanter blev gemt ned i Jorden — og at nogle af dem fik Lov til at blive liggende gemt i Aarhundreder.

I dette ene Tilfælde kan der ikke være Tvivl om, at Aarsagen til Skattens Nedlæggelse har været Krig, der gjorde Jorden til det eneste sikre Gemmested for de Værdier, der kunde skjules. Men Tilfældet Haraldsborg er sikkert typisk for et meget stort Antal af Skattefundene. Ser vi paa Tabel 13—14, omfatter de kun 7 Sølv- eller Møntskatte fra det gamle danske Omraade, som er nedlagt efter Aar 1100. Heraf er eet Fund fra Bornholm, eet fra Fyn og eet — det yngste — fra Skaane. De øvrige 4 Fund, der alle indeholder Kong Niels' Mønt, især fra hans senere Aar, eller Erik Emuns Mønt, er fundet indenfor en Radius paa 25 km med Roskilde som Centrum. Aarsagen til disse fire Skattes Nedlæggelse maa være den samme Situation, og Situationen kender vi fra Saxo: Kampene omkring Roskilde og Haraldsborg.

Hvis dette Tilfælde er typisk, tør man heraf slutte, at hvor en Række Sølv- eller Møntskatte med Slutmønt fra samme begrænsede Periode (ca. et Tiaar) findes indenfor samme snævert afgrænsede Omraade og hvor en paalidelig samtidig skriftlig Kilde til samme begrænsede Periode og Omraade henfører krigerske Hændelser, er disse Hændelser eller Frygten for dem en væsentlig Aarsag til Skattes Nedlæggelse.

Skattefund og Krig — efter 1150.

Gaar vi til Perioder indenfor vort Folks Historie, der er bedre oplyst ved Hjælp af skriftlige Kilder end Vikingetiden og den ældste Middelalder, vil vi bestandig finde, at de mange og store Fund af Sølv- eller Møntskatte er begrænset til Tider og Egne, hvor Ufred herskede. P. Haubergs Oversigter over Møntfundene herhjemme fra igennem hele Middelalderen er oplysende i saa Henseende.

Fra den lange Periode 1150—1241 kendtes i 1906 indenfor det gamle danske Omraade kun godt en halv Snes Skattefund med Mønter, deraf 2 fra Kongekrigenes Tid (1146—57), 6 fra Valdemar

I's Tid, 2 fra Knud Valdemarsøns Tid og 1 fra Valdemar II's Tid. »Naar Landets Mønt findes nedgemt i den hjemlige Jord i saa ringe Omfang, som det viser sig, at den er, da maa Aarsagen dertil søges i de rolige, indre Forhold i Riget i denne Periode.«¹

I det følgende Hundredaar, 1241—1340, stiger derimod Antallet af nedlagte Sølvskatte stærkt. I 1884 kendtes omkring et halvt Hundrede Skattefund fra Tiden før 1340. Af disse var kun 26 nedlagt i Tidsrummet 1241—1319 (med ca. 15000 Mønter), men ikke mindre end 22 (med over 82000 Mønter) i Tidsrummet 1319—40. »Det er af Interesse at se, at Nedlægningerne er blevne hyppigere efterhaanden, som Rigets Opløsning skred fremad, og Usikkerheden og Frygten for Tab af Penge og Ejendele tiltog.«²

I Perioden 1340—1440 er Antallet af Skattefund atter dalende.³

Det bedste Eksempel paa Sammenhæng mellem Skattefund og Krig har vi dog i Skattefundene, som er nedlagt i 1600-Aarene. Jørgen Olrik, som i 1909 har publiceret disse Fund, opgør deres Tal til 135 fra det nuværende danske Omraade: Fundene bestaar overvejende af Sølvskeer, Sølvbægre og -skaale, dertil Kvindesmykker og enkelte Nipssager samt Mønter; over Halvdelen af Fundene bestaar udelukkende af Mønter. Dertil kommer en halv Snes Fund af Tinsager. Aarstal paa Sølvsagerne og Slutmønterne viser, at de ældste af de 135 Skatte er nedlagt i 1620'erne; ca. 15 Skatte er nedlagt i 1640'erne; Resten af Skattene — 83 Fund — er nedlagt i Aarene 1657—60.⁴

Disse tre Perioder, som Skattefundene er grupperet indenfor, svarer netop til de tre Perioder indenfor dette Aarhundrede, hvor fjendtlige Tropper besatte Dele af Danmark: Kejserkrigene 1627—29, da Wallensteins Tropper huserede, Torstensons Indfald 1644 og endelig Karl Gustafs Krige 1657—59. Af de 135 Fund stammer

¹ Jfr. P. Hauberg: Danmarks Myntvæsen 1146—1241, Videnskabernes Selskabs Skr. 6. R. hist.-fil. Afd. V, 3, S. 325 ff.

² Jfr. P. Hauberg: Danmarks Myntvæsen 1241—1377, Aarb. 1884, S. 267 ff., spec. S. 272. — G. Galster: Dansk Numismatik, Letterst. Nord. Tidskr. 1938, S. 100.

³ Jfr. Hauberg: Danmarks Myntvæsen 1377—1481, Aarb. 1886, S. 142 ff.

⁴ Jørgen Olrik: Drikkehorn og Sølvtoj, 1909, S. 105 ff. — Nu er Tallet over 60 Sølvfund og henved 100 Møntfund.

de 98 fra Jylland; og kun i Jylland er der fundet Skatte nedlagt under alle tre Perioder; dette svarer til, at kun Jylland led under alle de paagældende Krige; først Karl Gustaf besatte tillige Øerne. Men selv fra 1650'erne er der flest Fund i Jylland; ikke mindre end 60 Fund fra disse Aar samler sig om Horsens-, Vejle- og Kolding-Egnene. »Særlig rig paa Fund er Strækningen Voer-Nim-Nørvang-Tørrild Herreder ved Byerne Horsens og Vejle; paa en Strækning af omkr. 20 Kvadratmils Størrelse er der her gjort 16 Sølvfund og 15 Møntfund, altsaa henved en Fjerdedel af det samlede Antal for hele Landet. Dette hænger aabenbart sammen med, at Fjenden flere Gange og særlig under Krigen 1657—60 har haft Hovedkvarter i disse Egne, som naturligt bød sig frem for en Hær, der ad den østlige Hovedvej rykkede op i Nørrejylland.« Fra Jylland til Øerne ligger Fundene næsten alle langs Karl Gustafs Marchrute over Fyn, Langeland, Lolland og Falster til Sjælland.¹

Fra Olriks Redegørelse skal anføres et Par Eksempler paa, hvor tydeligt Sammenhængen mellem Skattefund og Krig kan træde frem. Paa Nykirke Præstegaards Mark og i en Mose nærved Præstegaarden (Nørvang H.) fandtes for knapt hundrede Aar siden en Guldhalskæde, en Sølvpokal og to Skeer. I Kæden og den ene Ske var graveret Bogstaverne IBF—BPD og Aarstallene 1641 og 1650. Vi ved, at Præsten i Nykirke i 1650'erne hed Jens Berntsen Falenkamp og hans Hustru Bodil Pedersdatter, og vi ved, at Ægteparret i 1659 blev jaget fra Hus og Hjem, at hun døde i Juli 1659, og at han i August 1659 blev dræbt af Brandenborgere eller Polakker hos sin Svoger i Hundslund.² — Ved Siden af en gammel Vandgrøft paa Dræby Mark i Munkebo Sogn (Bjerger H., Odense A.) fandtes en stor Sølvskat, deriblandt nogle flade Skaale, der var mærket CHS—AMD (1648). Om Clavs Hans-Søn (Nakskov) ved vi, at han var Præst i Munkebo og i 1659 blev jaget ud i Præstegaardens Dam af de svenske og fandt sin Død, fordi de troede, at han havde skjult sit Gods for dem.³

¹ Olrik, anf. St. 109, 111 (med Kort).

² Olrik, anf. St. S. 125.

³ Olrik, anf. St. S. 133 ff.

Endelig skal nævnes et Eksempel fra Krigen 1864, hvorunder adskillige Skatte blev gravet ned i Jorden. En københavnsk Hus-ejer skjulte under sit Kældergulv 2 Sølvstager og 1000 Specier. Efter Ejerens Død, da Fred og rolige Tilstande var vendt tilbage uden at Skatten var hævet, bragte den eneste Mand, som han havde betroet sig til, Sagen paa Bane overfor Arvingerne. De gravede efter — og fandt Skatten urørt.¹

Til disse Eksempler fra »historisk Tid« paa Sammenhæng mellem Skattefund og Krig kunde føjes en Række andre fra vore nordiske Nabolande.² At Skattefundene som Regel er Udtryk for Utryghed og Krigsfare, er navnlig med stor principiel Styrke blevet hævdet af Sture Bolin.³ Medens svenske Arkæologer fra Hans Hildebrand til Knut Stjerna i Skattefundene har set Vidnesbyrd om Samfærdsel, Rigdom og politisk og kulturel Blomstring, viser Bolin, at det modsatte er Tilfældet. Hans Udgangspunkt er Skaane, den Del af Sverige, der er rigest paa Skatte. Af Skaanes 97 Sølvskatte fra Tiden efter 1500 er 46 nedgravet i Perioden mellem 1674 og 1679. Af disse falder 33 paa Skaanes syv nordligste Herreder. »Efter Arkæologiens Maade at betragte Skattene paa skulde dette betyde, at netop i denne Periode indtræffer Blomstringstiden for Skaane. Udelukkende dets nordlige Del har været et Handelscentrum eller en rig Bygd. Ved denne Tid og i disse Egne har der været mere udmøntet Sølv og Kobber for Haanden end ellers. Møntstrømmen fra Stockholm har naaet sit Højdepunkt.« Men de historiske Kilder viser jo, at det forholder sig tværtimod: »I Virkeligheden udgør Tiden 1674—79 den skaanske Krigs og Snaphanehærgningernes Tid, og de Herreder, der er rigest paa Skatte, er dem hvor Snaphanefejden rasede allerværst.« — Af de øvrige Fund er 8 nedlagt i Forbindelse med Karl Gustafs første Krig med Danmark, 14 under Karl XII, 4 under den nordiske Syvaarskrig, 2 under Christinas danske Krig, 3 i 1524, 1 under Grevefejden, 2 under Kalmarkrigen — og i Freds-

¹ Aarb. 1890, S. 251.

² Se f. Eks. Grieg S. 293 ff. og Bengt Thordeman i Fornv. 1932, S. 74 (Møntfund i Sverige fra 1360'erne).

³ Bolin: Fynden av romerska mynt i det fria Germanien, S. 197 ff.: Skattefund som historiske Kilder.

tid 14. Det vil altsaa sige, at over 80% af Skattene er nedlagt i Krigstid. »I Virkeligheden viser Fundene altsaa intet andet end Hærgninger, Krig og Ulykker.«¹

Bolins Opfattelse gaar altsaa ud paa, at een Skat eller nogle enkelte vel ikke nødvendigvis betyder Krig, men en i Forhold til Tid og Rum paafaldende Rigdom af Skatte betyder sikkert — og det gælder forhistorisk Tid saavel som historisk Tid — Hærgninger og Krig. For den forhistoriske Tid ligesom for andre Tider gælder Regelen: jo flere Skatte, jo større Hærgninger og jo større Nød.

Bolins Anskuelser har i det store og hele vundet almindelig Tilslutning hos Historikere og Arkæologer, og de har da utvivlsomt ogsaa Gyldighed for den Periode, der her behandles og som paa Grund af sin Fattigdom paa skrevne Kilder ligger paa Grænsen mellem »Forhistorie« og »Historie«.

Skattefund og Krig. Oversigt over Fundene ca. 950—1150. (Jfr. Tabel 11, 13—14).

Antallet af Skatte, der er nedlagt inden Aar 950, er saa ringe, at man ikke i noget Tilfælde kan drage Slutninger om Sammenhæng mellem Skattefund og Krig. Efter Aar 950 stiger Antallet af Fund stærkt, og det er nu muligt at gruppere Fundene kronologisk omtrent for hvert Tiaar. En Optælling af Fundantallet pr. Tiaar kan udtrykkes i Kurver, der tydeligt viser, hvilke Perioder Skatteenedlægningerne koncentrerer sig om (Fig. 44).

Over et halvt Hundrede Skatte er nedlagt i Tiden mellem ca. 950 og Aar 1000 (nemlig ca. 30 fra det nuværende Danmarks Omraade, desuden 3 sydslesvigske og ca. 20 skaanelandske Fund). Denne Periode synes da — efter Antallet af Skattefund at dømme — som Helhed at have været urolig; Kurven stiger omkring 980—90, hvor Uroen synes at have kulmineret; derefter følger et Fald i Fundenes Antal, som fortsætter helt til omkring 1030.

Findes der nogen Sammenhæng mellem denne Kurve og samtidige skriftlige Kilders Vidnesbyrd? Blandt disse maa først nævnes

¹ Bolin, anf. St. S. 201 f.

Harald Gormsøns Æremonument over sig selv (Jelling-Stenen ca. 980) som »den Harald, der vandt sig al Danmark og Norge — og gjorde Danerne kristne«. Da vi ved, at der før hans Tid sad Konger af et andet Dynasti i Hedeby og at ogsaa Bornholm havde sin egen Konge, maa vi formode, at det kostede Kong Harald Kamp at komme i Besiddelse af Danmark, men vi ved intet sikkert derom. Derimod ved vi, at Kong Harald stod i Modsætningsforhold til den tysk-ro-

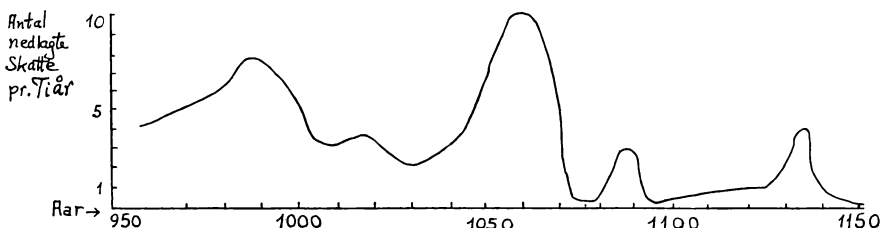

Fig. 44.

merske Kejser, og at Otto II (973—83) i 974 foretog et Hærtog mod Slesvig og besatte dette vigtige militære og økonomiske Punkt efter en Kamp mod en dansk-norsk Hær ved Danevirke. Allerede 982 lykkedes det dog Danskerne at generobre den Borg, som Kejser Otto efter sin Sejr havde anlagt i disse Grænseegne.¹

Hvis der nu blandt Skattefundene findes en Gruppe af Fund, der stammer fra disse Egne og disse Aar, maa det anses for givet, at deres Nedlæggelse har været fremkaldt af disse Begivenheder.

Paa Tabel 11 er under Skatte, der er nedlagt i Perioden 970—80, opført tre sønderjyske Fund, der i Karakter staar hinanden nær (Sommersted-Bovlund-Jyndeved), men hertil maa føjes det angelske Fund fra Gremmerup (omtalt S. 133), der sikkert er nedlagt i samme Periode. Hertil kommer endnu to sydslesvigske Fund, hvis Nedlægningsstid ikke kan angives nøje (Slesvig og Slimunding, S. 134), men formodentlig er den samme som Bovlund- og Jyndeved-Fundenes. Endelig kan hertil føjes et nordslesvigsk Fund, fra Aalkær-gaard (S. 177); af dette Fund er dog kun saa lidt bevaret, at der

¹ Thietmar af Merseburg († 1018): Chronicon, lib. III, 4, 14. — Den samtidige Skjald Einar Skaalaglam: Vellekla (Snorre: Olaf Trygvasons Saga, Kap. 26).

derom kun kan siges, at der intet er i Vejen for, at det kan være nedlagt paa samme Tid som de øvrige. Det mest paafaldende ved disse Fund er imidlertid, at de geografisk ligger enten i Nærheden af Slesvig eller paa en omtrent 100 km lang Linje fra Slesvig i Syd til Sommersted i Nord langs med den gamle Hærvej.¹

Fra Syd til Nord	Indhold	Yngste Mønt	Nedlægningstid	Afstand fra Hærvejen
Slimundingen	13 Mønter	Kun kuf. Mønt
Slesvig-Egnen	Mønter, Bruds.	Kuf. M. 913-32
Gremmerup	314 Mønter	Dansk c. 940-60	c. 970-80	10 km Øst for
Jyndeved	Mønter, Bruds.	Kuf.-vestl. 954-55	-	15 km Vest for
Bovlund	Mønter, Bruds.	Kuf. M. 952-54	-	15 - - -
Aalkærgaard	Brudsølv	uden Mønt	..	11 - - -
Sommersted	9 Mønter	Dansk c. 940-60	c. 970-80	0 - - -

Om Kejser Otto nøjedes med at lade sine Tropper besætte Slesvig og Danevirke eller om han okkuperede Dele af Jylland Nord derfor, ved vi ikke, men Skattefundene langs Hærvejen tyder paa, at han har forfulgt sin Sejr længere mod Nord; i hvert Fald viser de, hvad Befolkningen frygtede efter Nederlaget ved Danevirke.

— — —

Vi ved, at Haralds sidste Aar som Konge igen var urolige. Harald kom i Modsætningsforhold til sin Søn Sven, som »Krigshæren« sluttede sig til. De stødte sammen i Strid; Harald blev saaret og flygtede til Slaverne, hvor han kort efter døde.¹ — Sandsynligvis staar det forholdsvis store Antal af Fund fra omkring 980'erne i Forbindelse med disse Begivenheder, men da vi ikke ved, hvor i Landet Kampen mellem Harald og Sven stod, kan denne Sammenhæng ikke nøjere udredes. Den eneste lokale Gruppe, der kan udskilles blandt Fundene fra omkring 980, ligger paa Fyn og omfatter Fundene fra:

	Sølvsgager	Mønter	Yngste Mønt
Harrendrup (Vends H.)	Ringe, bl. a. SM 648	Kuf., ty., da.	c. 940-60
Nonnebakken (Odense)	Spænde SM 660	Kuf., ty., da.	936-73
Hunderup (Odense H.)	SM 660, SM 648	ingen Mønt	u. Mønt
Tarup (Aasum H.)	Brudsølv	Kuf., ty., da.	971

¹ Om dennes Forløb se Hugo Matthiessen: Hærvejen, 2. Udg. 1934.

² Gesta Cnutonis (Encomium Emmæ), forfattet 1041, lib. I, 1.

Disse Skatte er nedlagt indenfor en Cirkel med en Radius paa 24 km med Odense som Centrum.

— — —

Fra 990'erne er Antallet af nedlagte Skatte endnu ret stort, uden at det dog — indenfor det nuværende Danmarks Omraade — er muligt at udskille lokale Grupper. Derimod er det paafaldende, at ikke mindre end en halv Snes skaanske Skatte, der alle maa være nedlagt omkring Aar 1000, samler sig i det sydvestre Hjørne af Skaane, Syd for en Linje trukket mellem Landskrona og Simrishamn. Det drejer sig om følgende Fund under Gruppe II C: Nr. 6 Reslöf, 9 Igelösa, 11 Kabbarp, 12 Ryd, 14 Hököpinge, 15 Assartorp, 16 Ö. Torp, 17 Näsby, 20 Glemminge.

Forfatteren af »Kong Knuds Gerninger«, der i 1041 skrev om Kong Sven I, siger at Sven efter Haralds Fald beklædte hans Kongestol i Ro; denne Ro synes dog ikke at have været af længere Varighed. I 990'erne var Sven paa Vikingetog til England, og omkring Aar 1000 kom han i Strid med Olaf Trygvason, en Kamp, der blev afgjort ved et Søslag »mellem Skaane og Sjælland«, saaledes at Olaf Trygvason og hans Nordmænd led Nederlag.¹ Muligvis er der en Sammenhæng mellem denne Kamp og Nedlægningen af de nævnte sydskaanske Skatte.

— — —

Tiden mellem 1000 og 1030 kendetegnes ved et Fald i Antallet af nedlagte Skatte, og det gælder baade Landet Vest og Øst for Øresund. Paa Bornholm er samlet en Gruppe paa 5 Skattefund fra Tiden mellem ca. 1000 og 1020, og i Skaane er der en lille Gruppe paa 4 Fund langs Sydkysten fra Aarene ca. 1020—30. Disse skaanske Fund hænger antagelig sammen med Ufreden i Skaane og Slaget ved Helgeaa i 1026. Medens Knud den Store var borte fra sit østlige Rige, angreb den norske og den svenske Konge hans Land.

¹ Slaget stod, som Laur. Weibull har paavist, ikke ved »Svolder«, men i Øresund, jfr. Ove Moberg i Norsk hist. Tidsskr. 1940, S. 1 ff.: Slaget vid Svolder ell. Slaget i Øresund. — Adam af Bremen (c. 1070), Lib. II, Cap. 40. — Jfr. de islandske Skjalde Halfred og Haldors Omtale af »Kampen Syd for Havet«, »paa det brede Sund ved Holmen« (F. Jónsson: Den norsk-isl. Skjaldedigtning B I, S. 151, 193).

Den islandske Skjald Sigvat omtalte i sin Knudsdrapa, der er digtet ti Aar senere, udførligt disse Begivenheder: »De snare Konger formaaede ikke trods deres Krigstog at underkaste sig Danmark; da hærgede Danernes Fjende Skaane slemt.«¹ Indtil Knud besejrede sine Fjender ved Helgeaa.

Udover de nævnte to Grupper er lokale Koncentrationer af Fund stammende fra den første Trediedel af 1000-Aarene ikke paavise- lige: Historikerne har tidligere undret sig over den paafaldende Mangel paa Fund, og ganske særligt Skattefund, fra Knud den Stores Tid. Men naar Skattefund betegner Ulykkestider, er der ingen Grund til at undre sig over, at Knud den Stores Regeringsperiode som Helhed er fattig paa denne Art af Fund. Et lignende Forhold kendes fra Norge, hvor A. W. Brøgger har paavist, at Magnus den Godes forholdsvis fredelige Regeringstid er fattig paa nedlagte Sølv- skatte, medens der under hans krigerske Forgænger, Olaf den Hel- lige, og hans Efterfølger, Vikingekongen Harald Haarderaade, er lagt meget Sølv i Jorden.² Knud den Stores Tid har da været saa tryk, at kun faa følte Trang til at gemme deres Skatte i Jorden.

— — —

Henimod Midten af Aarhundredet stiger Kurven, der betegner Antallet af Skattefund, igen, og den stiger nu med stor Voldsom- hed. I Aarene mellem ca. 1030 og ca. 1050 er der endnu kun ned- lagt 11 Skatte indenfor det daværende danske Omraade, men i Pe- rioden ca. 1050—66 stiger Antallet af kendte Skatte til ikke mindre end 26. Derefter falder Kurven brat, og fra Sven Estridsøns sidste Regeringsaar og Harald Hen (1074—80) kan kun paavises en en- kelt Nedlægning.

Ogsaa her falder Skattefundenes Kurve sammen med de poli- tisk-militære Begivenheder. Efter Knud den Stores Død trak det op til Strid om Magten i Riget, og de historiske Kilder beretter om den norske Konge Magnus den Godes Angreb paa Danmark (omkr. 1040—42). Den islandske Skjald Arnor har i sin Magnusdrapa be- rømmet Magnus' straalende Sejre, først i et Søslag ved Helgenæs i

¹ F. Jónsson: Den norsk-isl. Skjaldedigtn. A. 249—50, B. 232—34.

² A. W. Brøgger: Et Myntfund fra Foldøen i Ryfylke, Aarb. 1910, S. 253 ff.

Jylland, dernæst hans »Landgang i Skaane« og siden paa Fyn.¹ — Det stigende Antal Skattefund fra 1040'erne afspejler formodentlig disse Kampe, som efter Hardeknuds Død 1042 førtes mellem Magnus og Sven Estridsøn, og hvor Sven Gang paa Gang led Nederlag.²

— — —

Den største samlede Gruppe Skattefund er dog den, der bestaar af Mønter nedlagt i Aarene ca. 1050—66 og som hovedsagelig indeholder Slutmønt fra Sven Estridsøn, Edward Confessor og Harald Haarderaade. De 26 Fund, hvoraf denne kronologiske Gruppe bestaar, kan yderligere inddeles i lokale Grupper:

Lokalt Omraade	Antal Skattefund	Yngste Mønt indenfor Lokalgruppen	Nedlægningstid
Himmerland.....	3 (III A 1, 2, 4)	efter 1051	1050'erne
Horsenseggen.....	1 (III A 9)	Svens Mønt	..
Vestsjælland.....	1 (III A 18)	Svens Mønt (c. 1060)	c. 1066
Isefjord-Eggen.....	5 (III A 20—21, 23—25)	efter 1059	c. 1062
Stevns.....	3 (III A 30—32)	efter 1056	c. 1062
Bornholm.....	6 (III A 33—35, 38, 43, 44)	efter 1059	c. 1062
Midt- og SV.-Skaane.	3 (III C 3, 8, 9)	Svens Mønt	..
Øst-Skaane og Bleking	4 (III C 14, 15, 18, 20)	efter 1056	c. 1062
Danmark	26		

Af de tre himmerlandske Fund har de to fælles Slutmønt, nemlig en tysk Mønt præget efter 1051; det tredje indeholder to Typer af Svens Mønt, der udelukkende hører hjemme i Fund fra 1050'erne (Haub. Type 56, 68). — Det fjerde jyske Fund lader sig ikke nøjere bestemme indenfor Svens Kongetid.

Det vestsjællandske Fund, Bonderup-Fundet, maa være nedlagt ret sent i Svens Kongetid. Af dets 16 forskellige danske Mønttyper fra Sven Estridsøns Tid er et Par relativt sene (Haubergs Type 28 og 30); Nedlægningstiden for denne Skat kan anslaaes til ca. 1066.

Af de 5 Fund, der grupperer sig omkring Isefjorden, har eet enkelt kun een Sven Estridsøns Mønt (St. Valby), og et andet (Roskilde) relativt

¹ Adam af Bremen (c. 1070), Lib. II, Cap. 77. — F. Jónsson: Skjaldedigtn. B. I 312—15. Jfr. Thjodolfs Magnusflok, Jónsson B. I 332 ff.

² Adam: Lib. II, Cap. 78. — Jfr. Anglosaxon Chronicle ed. Thorpe I, 300 f.

tidlige Typer af denne Konges Mønt. Disse to Skatte er da muligvis nedlagt ret tidligt indenfor Svens Kongetid. — De øvrige tre er derimod først nedlagt efter ca. 1060; det ene har Slutmønt efter 1056 (Selsø), det andet efter 1059 (K. Værløse), det tredje Funds Svens-Mønter er af samme Typer som Selsø-Fundets (deriblandt Type 28).

De tre Fund fra Stevns (heri medregnet St. Taarnby-Fundet, skønt Taarnby ligger paa den vestre Side af Tryggevælde Aa) har ikke ens Slutmønt; det ene (som er et lille Fund paa 52 Mønter) har Slutmønt fra Magnus den Gode, det andet efter 1051, det tredje efter 1056. Disse tre Skatte er dog sandsynligvis nedlagt samtidigt og altsaa vel efter ca. 1060.

De seks bornholmske Fund indeholder kun faa eller ingen af Sven Estridsøns Mønter; de tyske Mønter, som de indeholder, er kun i et enkelt af Fundene yngre end 1059.

De skaanske Fund lader sig ikke paa Grundlag af de foreliggende Bestemmelser datere nøjere indenfor Svens Regeringstid; et af dem (Fjälkinge) er dog nedlagt senere end 1056, og det blekingske Gärestadfund indeholder relativt sene Typer baade af Svens (Type 28) og af Edward Confessors Mønter (Type E). Den østskaansk-blekingske Gruppe af Skatte er da sandsynligvis ogsaa først nedlagt efter ca. 1060.

En nøjere Betragtning af disse Grupper af Fund fra Sven Estridsøns Tid viser da, at de dels er yngre end 1047, dels stammer fra Tiden umiddelbart efter ca. 1060.

Hvad vi fra andre Kilder ved om Begivenhederne herhjemme i disse Aar, er ualmindelig fattigt; »Midten af 11. Aarh. . . er sikkert nok det Tidsrum af Danmarks Historie, hvis Mørke det er vanskeligst for den historiske Forsker at gennemtrænge« (Arup). Sven Estridsøn, som selv har været Hjemmelsmand for en stor Del af de Oplysninger, vi har om denne Periode, har — uvist af hvilken Grund — undladt at fortælle Mester Adam fra Bremen ret mange Kendsgerninger vedrørende de Forhold, hvorunder han tilkæmpede sig Magten i Danmark. I hvert Fald kostede det ham og det danske Folk en Række haarde Kampe og Lidelser, inden han sad uantastet som Hersker herhjemme. Disse Kampe udkæmpedes fra Slutningen af 1040'erne mellem Sven og den norske Konge Harald Haarde-raade (1047—66). Harald »hærgede alle Danmarks Kyster med Sværd og Ild; Kirken i Aarhus blev brændt, og Slesvig blev plyndret. Kong Sven vendte Ryg. Mellem Harald og Sven var der Kamp

alle deres Livs Dage.«¹ I 1050'erne synes der at have været en Pause i Kamphandlerne;² men efter 1060 optoges Kampen paa ny.

Ved Nisaaslaget i Halland 1062 tilføjede Harald Sven endnu et Nederlag. Iøvrigt kendes Enkeltheder fra Krigene mellem Sven og Harald kun fra samtidige islandske Skjaldekvad; i al deres martialske Enstonighed er disse dog et talende Vidnesbyrd om af hvad Karakter Haralds Krige var og hvad de betød for Danmarks Befolkning. Skjalden Valgard skildrede Kong Haralds Togt gennem Danmark saaledes: . . . »Du styrede lige ud forbi det flade Skaane og forskrækkede de med Danerne nærbeslægtede Kvinder.« »Harald, du hærgede fuldstændig hele Sjælland; Ulven kom løbende for at besøge den faldne Val; Fyrste, du slaar dine Fjender. Kongen gik med mange Mænd og megen Kraft op paa Fyn . . .«³ Senere fremhævede Arnor Jarleskjald i sin Arvedrapa over Harald (ca. 1067) hans Indsats her: »Kongen rødfarvede den skarpe Æg paa Fyn; og Fynboernes Mandskab blev formindsket; Ilden løb over Mændenes Boliger.«⁴ En tredje Skjald, Stuv den Blinde, fuldstændiggør Billedet af det hærgede Danmark: »Falster blev folketomt . . . Danerne var hvert Aar bange; . . . de paa Thy flygtede straks for ikke at møde Kongen . . . den rylystne Fyrste huggede Mændenes Skare ned hist Syd for Nisaa.«⁵

Hærgningerne paa Sjælland udmales med de stærkeste Farver: »Den skinnende Ild brændte i Bygden Syd for Roskilde; den kraftige Konge lod omstyrte de rygende Huse; Landets Indbyggere laa døde i Hobetal; Døden berøvede ikke faa Friheden; de sorgfyldte Folk slæbte sig stille ind i Skovene paa Flugten. Den sørgelig splittede Skare forsinkedes; Danerne, som beholdt Livet, flygtede bort; men de smukke Kvinder blev tagne; Lænkelaasen fastholdt Kvindens Legeme; mange Kvinder førtes af eder ned til de lyse Skibe; Lænkerne bed grisk Kvindens Legeme.«⁶

¹ Adam, Lib. III, Cap. 13.

² Jfr. Erik Arup: Svend 2.s Biografi, Scandia IV, 1931, S. 75.

³ F. Jónsson: Skjaldedigtn. B. I, 360—62.

⁴ F. Jónsson: Skjaldedigtn. B. I, 322.

⁵ Stúfr enn blindi: Haraldsdrápa c. 1067. Jónsson: Skjaldedigtn. B. I 373.

⁶ Valgarðr at Velli; F. Jónsson: Skjaldedigtn. B. 362.

Det kan vel ikke være helt tilfældigt, at netop i denne Egn, Roskilde-Eggen, som Skjalden skildrer som den haardest ramte, har vi det største Tal af Skattefund fra denne Krigsperiode. Men ogsaa i Egne, som Skjaldekvadene ikke nævner, taler Skattefundene med deres Sprog om de Ulykker, som dengang gik hen over Land og Folk.¹

— — —

Efter den stærke Koncentration af Skattefundenes Antal indenfor Aarene ca. 1050—66 følger et »Tomrum«, der først ophører omkring 1080. Fra Knud »den Helliges« Regeringstid (1080—86) haves et Par jyske, et sjællandsk og et skaansk Fund, ganske vist kun et lille Antal Fund, men alligevel paaafaldende paa Baggrund af Fattigdommen paa Fund fra Forgængerens og Efterfølgerens Tid. Ogsaa disse Skattefund fra Knuds Kongetid maa tages som Udtryk for, at en uroligere Periode havde afløst de fredelige Tilstande i Sven Estridsøns senere Aar og i Harald Hens Dage. De jyske Skatte stammer formodentlig fra selve Oprøret mod Knud i Sommeren 1086.

— — —

Den sidste Gruppe af Skattefund, der kronologisk og lokalt kan udskilles indenfor Tiden 950—1150, er Haraldsborggruppen. Den er imidlertid tidligere omtalt som Udgangspunkt for Drøftelsen af Krig som væsentlig Aarsag til Skattenes Nedlæggelse (foran S. 183).

Andre Aarsager til Nedlæggelse af Skatte.

Selv om det ikke kan paastaas, at alle de Skatte, der er nedlagt i Krigsperioder, er nedlagt paa Grund af Frygt for Krig, staar det dog fast, at ogsaa Skattefundene fra Tiden ca. 950—1150 som Helhed bekræfter Bolins Regel: Jo flere Skatte, jo større Hærgninger og jo større Nød. Der er vel Krige og Kampe i dette Tidsrum af 200 Aar, som ikke synes at have sat sig Spor i Nedlægninger af Skatte,

¹ Forbindelsen mellem Skattefundene fra disse Aar og Kampene mellem Sven og Harald er allerede konstateret af P. Hauberg: »De urolige Begivenheder i de sytten Aar af Svens Regering, i hvilke han levede i uafbrudt Fejde med Harald Haarde-raade, har foranlediget en stærk Nedlægning af Pengeskatte . . .« (Hauberg S. 54).

f. Eks. Vendernes Hærgninger¹ eller Slaget ved Fodevig 1134, men der kan ikke paavises noget større Tal af Nedlægninger udenfor de udprægede Krigs- og Uroperioder, som vi kender.

Det er blevet indvendt mod Bolin, at hans Hypotese ikke kan forklare alle Skattefundene. Hvis man f. Eks. betragter den Periode paa mere end 500 Aar, fra 9. til 14. Aarhundrede, under hvilken de umaadeligt rige gotlandske Skattefund næsten uafbrudt er blevet deponeret, er det saa rimeligt at antage, at de er Udtryk for at Gotland har været udsat for uafsladelige Angreb?² Den gængse Forklaring er ellers hidtil gaaet ud paa, at disse Skattefund er Udtryk for Gotlands uhyre Rigdom og Betydning som Handelscentrum. — For Gotlands Vedkommende er der ingen Tvivl om, at det har været et vigtigt Handelscentrum, men hvad Skattefundene angaar, er det dog rigtigt, at de der stammer fra Perioder, som vi kender fra andre historiske Kilder, maa være nedlagt under Angreb paa Øen, f. Eks. i Forbindelse med Valdemarstoget 1370. — Andre har indvendt, at Skatte ogsaa nedlægges i rolige Tider og anført Eks-empler derpaa, saaledes at Lapperne i det høje Nord den Dag i Dag graver deres Kostbarheder ned selv under normale Forhold. Beretninger herom kan ogsaa anføres andetsteds fra, f. Eks. fra den afsides Bygd Setesdalen i Norge.³ Retssikkerheden i fordums Tid var ikke større, end at Jorden tit ansaas for det sikreste Gemmested, den sikreste Bank, selv i Fredstider. Dette er sikkert rigtigt, men forklarer alligevel ikke den paafaldende Koncentration af Skatte indenfor visse kortere Perioder eller snævert begrænsede Omraader. Denne Koncentration af Nedlægninger kan kun skyldes Ufred. — Endelig har man lige fra den gamle Sagaskriver Snorre⁴ til vore Dages Arkæologer henvist til »Odins Lov«: at den døde, der brændes paa Baal, skal komme til Valhal med det han havde

¹ Jfr. P. Brock: *Formeentlige Vidnesbyrd om vendiske Indfald i Danmark*, Aarb. 1871, S. 373 ff., hvor det dog netop ikke lykkes Brock at paavise saadanne Vidnesbyrd.

² T. J. Arne i *Acta Archaeologica* II, 1931, S. 28.

³ Om Lapperne: Sig. Erixon i *Norrboten* 1936, S. 156 ff. — Om Setesdalen: *Grieg* S. 300 ff.

⁴ *Heimskringla*, *Ynglingasaga* Kap. 8.

paa Baalet, »og det skulde han og nyde, som han selv havde gravet i Jorden«. Rent bortset fra, at Snorres Spekulationer paa Island i 1200-Aarene er en daarlig Rettesnor for Forklaring af Tildragelser i Danmark i 900-Aarene (for senere hen troede man vel ikke her paa Odin), er det meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt blandt Skattefundene at udskille saadanne, hvis Nedlægning skyldes religiøse Motiver. Det er muligt, at en stor Del af de ret talrige enkeltfundne Guld- og Sølvringe er nedlagt som »Offer«, at de altsaa er »Votivfund« og ikke »Depotfund«, men det er ikke muligt at bevise det.¹ — Ved de enkeltfundne Guld- og Sølvsaager maa man regne med, at en Del Genstande kan være tilfældig tabt. Derfor er de enkeltfundne Fingerringe her overhovedet ikke taget i Betragtning som Skattefund, da saa smaa Genstande umuligt kan have været nedlagt i Jorden som Depot eller Offer, men kun kan være tilfældigt tabt.

Skattefund og Handelsliv.

Skattefundenes Kildeværdi.

Saalænge Skattefundene har været Genstand for videnskabeligt Studium, har der været Enighed indenfor Videnskaben om, at Skattefundene — ikke mindst for de Tidsrum, hvor andre Kilder svigter — er i Stand til at kaste Lys over Fortidens Handelsliv.

Det var tidligere almindeligt at opfatte Skattefundene som ganske direkte Nedslag af Handelslivet: »Aarsagen til, at disse Møntskatte er blevet nedlagt i Jorden, turde have været dels Mangel paa sikre Gemmesteder i den Tids tarvelige Boliger, dels at den Tids Handlende sandsynligvis har været Rejsende, som naar de var vendt tilbage til Hjemmet, paa denne Maade har gemt deres medførte Penninge, inden de har begivet sig ud paa nye Rejser, fra hvilke mange iblandt dem ikke er kommet tilbage, og som Følge deraf

¹ Enkeltfundenes Fundforhold er desværre ikke i ret mange Tilfælde tilfredsstillende oplyst. Af de 48 Enkeltfund fra det nuværende Danmark, der er behandlet S. 176 ff., stammer 4 fra Mose, 2 var fundet nærved Bæk eller Aa, 2 ved Gravhøj, 1 under stor Sten, 4 paa eller ved Bakkeskrænt, 4 tætved Stranden, 1 i et Gadekær. Om Størstedelen af Resten er kun oplyst, at de er fundet »ved Pløjning« eller »ved Harvning«.

har Jorden faaet Lov til at beholde hvad der saaledes var blevet i Hemmelighed bortgemt.«¹

I Fortsættelse af denne Tankegang har man paa Grundlag af Kort over Skattefundenes Udbredelse optrukket de Veje, som Handelsmændene fulgte, og fastslaaet de Knudepunkter, hvor deres Veje mødtes. Et Par Citater kan vise, hvorledes den Opfattelse giver sig Udtryk: »Hele Øen Gotland var een stor Handelsrepublik, men Rigdommen var maaske ikke ganske jævnt fordelt. Den koncentreredes paa visse Punkter, og det er af Vigtighed at undersøge, hvad Grunden hertil kan være. Som Eks. kan anføres de store Fund fra Hemse Sogn. Tre Gaarde . . ., som ligger tæt ved hverandre, har skænket 6 af vore interessanteste Sølvfund.«² Men paa denne Baggrund bliver det ganske vist »paafaldende«, »at der ingen Fundkoncentration findes ved den i Middelalderen berømte Stad Visby.«³ — Og et Eksempel fra det gamle danske Omraade: »Rækken af sydslesvigske Sølvfund markerer den gamle Vej fra Ejdermundingen over Slesvig til Slimundingen.«⁴ Som Fundkortene, der ledsager nærværende Fremstilling, viser, findes der ikke langs den angivne »Vej« nogen Række af Sølvfund, der er blot nogenlunde samtidige.

I det foregaaende Kapitel er det paavist, at Hovedmassen af danske Skattefund fra den Periode, der her behandles, er nedlagt paa Tidspunkter og i Egne, hvor Ufred herskede. Det er karakteristisk, at den eneste »Række« af samtidigt nedlagte Skatte, der kan paavises i Sønderjylland, er grupperet langs — Hærvejen. Skattefundene markerer Hærveje, ikke Handelsveje. Af deres Findesteder kan man ikke indenfor noget snævrere Omraade drage nogensomhelst Slutninger om Handelsvejenes Forløb.

Alligevel findes der naturligvis en Sammenhæng mellem Skattefund og Handelsliv. Det er i Forbindelse med Omtalen af de enkelte

¹ B. E. Hildebrand: *Anglosachsiska mynt i Sv. kgl. myntkabinettet* 2. uppl. 1881, S. II.

² T. J. Arne i *Fornv.* 1931, S. 295.

³ Hanna Rydh i *Götze-Festschrift*, S. 235.

⁴ Vilh. la Cour i *Sønderjyllands Hist.* I, S. 310.

Fund — fra de største Skatte, der bestaar af hele og brudte Sølv-sager i Hundredvis og Mønter i Tusindvis, til de mindste Skatte, der blot bestaar af en enkelt Guldring eller en Tut Mønter — konstateret, at næsten alle de bevarede Ædelmetalskatte fra Vikingetiden og den ældste Middelalder har haft Karakter af Omsætningsmidler. (Jfr. S. 145 f. og 173 f.) — Naar disse Fortidens Omsætningsmidler nu findes i Jorden, kan vi ganske vist ikke ud fra Findestederne drage Slutninger om, at de Egne, hvor de findes, var rige, og vi kan ikke ved at trække Linjer mellem Fundpunkterne paa Landkortet rekonstruere den Tids Handelsveje. Men vi har Lov til at slutte, at de Mønttyper og Smykkeformer, som vi finder i Danmark, har været i Brug her, i højere eller mindre Grad i Forhold til deres Forekomst i en vis Mængde Fund. Vi har dernæst Lov til at slutte, at der har været en vis Forbindelse med Danmark og de Lande, hvis Mønter findes her i Landet. Mønter fra fremmede Lande, der findes i Danmark, kan være kommet hertil ad to Veje: som Tribut opkrævet under Krig eller som Byttemidler erhvervet ved fredelig Handelsomsætning. Man kan aldrig paa Forhaand gaa ud fra, at Mønterne er gaaet den lige Vej fra fremmed Land her til Landet; de kan have cirkuleret i mange Aar og gennem mange Hænder, inden de er havnet i den danske Jord. Hvad Smykkerne angaar, maa vi søge at skelne mellem Smykker af hjemlig og udenlandsk Herkomst, og lykkes det at udskille Smykkeformer af udenlandsk Oprindelse, som optræder i en vis Mængde, tør vi slutte, at der har været en Forbindelse mellem Danmark og det Udland, som Smykketypen maa henføres til. Denne Forbindelse kan enten blot skyldes, at Smykker er hjemført som Krigsbytte fra hærget Udland — i saa Tilfælde vil Smykkerne i Reglen være hele og velbevarede og af høj haandværksmæssig Kvalitet — eller den kan skyldes, at Smykkesølv er indgaaet i Handelsomsætningen som simpelt Betalingsmiddel i Lighed med Mønter, — og i saa Tilfælde vil Smykkerne i Reglen være brudte, delvis ødelagte og af slet haandværksmæssig Kvalitet.

Skattefundene kan saaledes kun indirekte og med stor Forsigtighed udnyttes som Kilder til Viden om Fortidens Handelsliv. Men

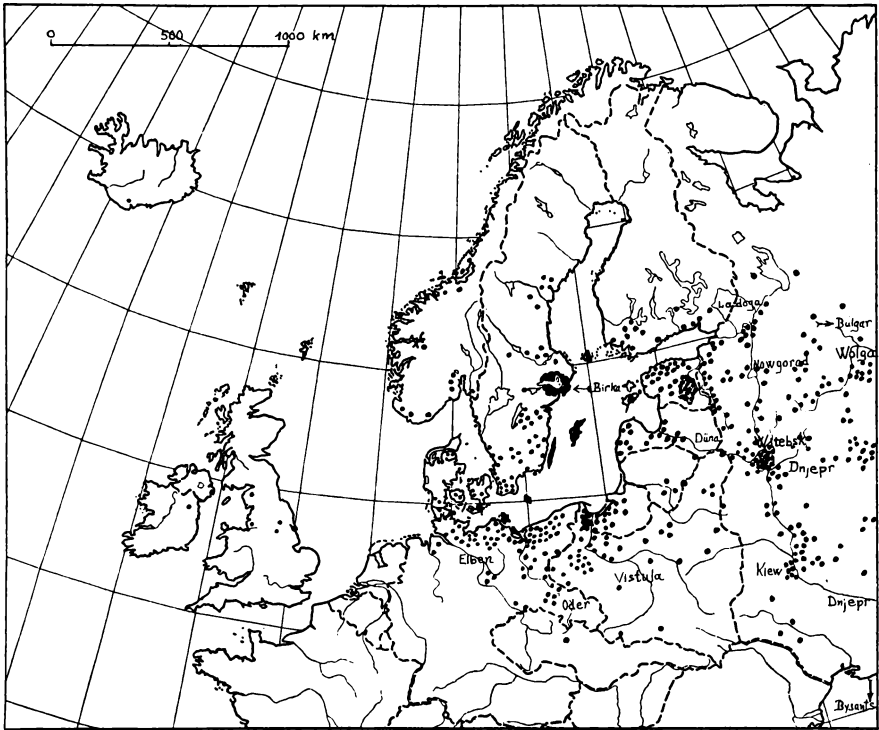

Fig. 45. Fund af kufisk Mønt. (Delvis efter Bolin.)

hvor andre Kilder til en Periodes Handelshistorie er saa karrige som her, er det dog nødvendigt ogsaa at tage Skattefundene i Betragtning.

De udenlandske Mønter i danske Skattefund (jfr. foran S. 13—28).

I de ældste danske Vikingetids-Skattefund, fra omkr. 850, udgør kufiske Mønter, som det fremgaar af Tabel 16, den langt overvejende Del af Møntbestanden. Endnu i de Skatte, der er blevet nedlagt omkring 950—80, er 90 % af de fundne Mønter kufiske, men dermed er ogsaa Toppen naaet; i Skatte nedlagt ca. 980—1000 er deres Part dalet til 50 %, og i Fundene fra ca. 1000—1020 er der kun 6 % kufisk Mønt. Tilførslen af ny kufisk Mønt her til Landet

synes at være ophørt inden Aar 1000 (med Mønter præget omkring 971—72). Kort efter Aar 1000 er de helt gledet ud af Omsætningen herhjemme.

Det stærke Indslag af kufiske Mønter i denne Periode er ikke noget, der er ejendommeligt for de danske Skattefund alene. Deres Udbredelse i Nordeuropa, som illustreres af Kortet Fig. 45, er meget omfattende, men koncentrerer sig dog stærkt omkring Østersøkysterne. Indenfor Norden er saaledes Gotland rigest paa Fund, ialt over 25000 kufiske Mønter fordelt paa ca. 300 Skatte; paa Gotland alene er ophobet en større Mængde af arabiske Sølv mønter end i noget andet Land i Europa eller Asien.¹ Paa Øland og Ålandsøerne er henholdsvis fundet ca. 3500 og ca. 1000 arabiske Mønter;² ogsaa de andre større Øer i Østersøen: Rügen, Bornholm og Øsel har forholdsvis mange østerlandske Mønter. Dernæst er Fundtallene højst i Østskandinavien; fra Sveriges Fastland udenfor Skaane stammer ca. 6500 Eksemplarer, fra det gamle Danmark henved 5000, fra Norge derimod kun 3—400³. Særlig tæt grupperer Fundene af arabisk Mønt sig langs hele Østersøens Sydkyst og ved Floderne Oder og Weichsel. Den vestlige Grænse for de arabiske Mønters Udbredelse er overordentlig skarp: Nordhavet—Vesterhavet—Elben.⁴ Øst for Østersøen kan vi følge Fundene af arabisk Mønt op langs de store russiske Floder ad to Hovedveje: den ene fra Rigabugten ad Düna til Dnjepr indtil Kiew — hertil og ikke længere. Den anden Hovedvej følger fra den finske Bugt Neva til Ladoga-Søen, gaar derfra mod Syd langs Volchov forbi Novgorod og følger siden Volga mod Øst over Bulgar; langs nedre Volga fra Bulgar mod Syd til det kaspiske Hav mangler vi Fund af arabiske Mønter; ikke desto mindre maa de være kommet denne Vej fra, nede fra de rige arabiske Sølv-

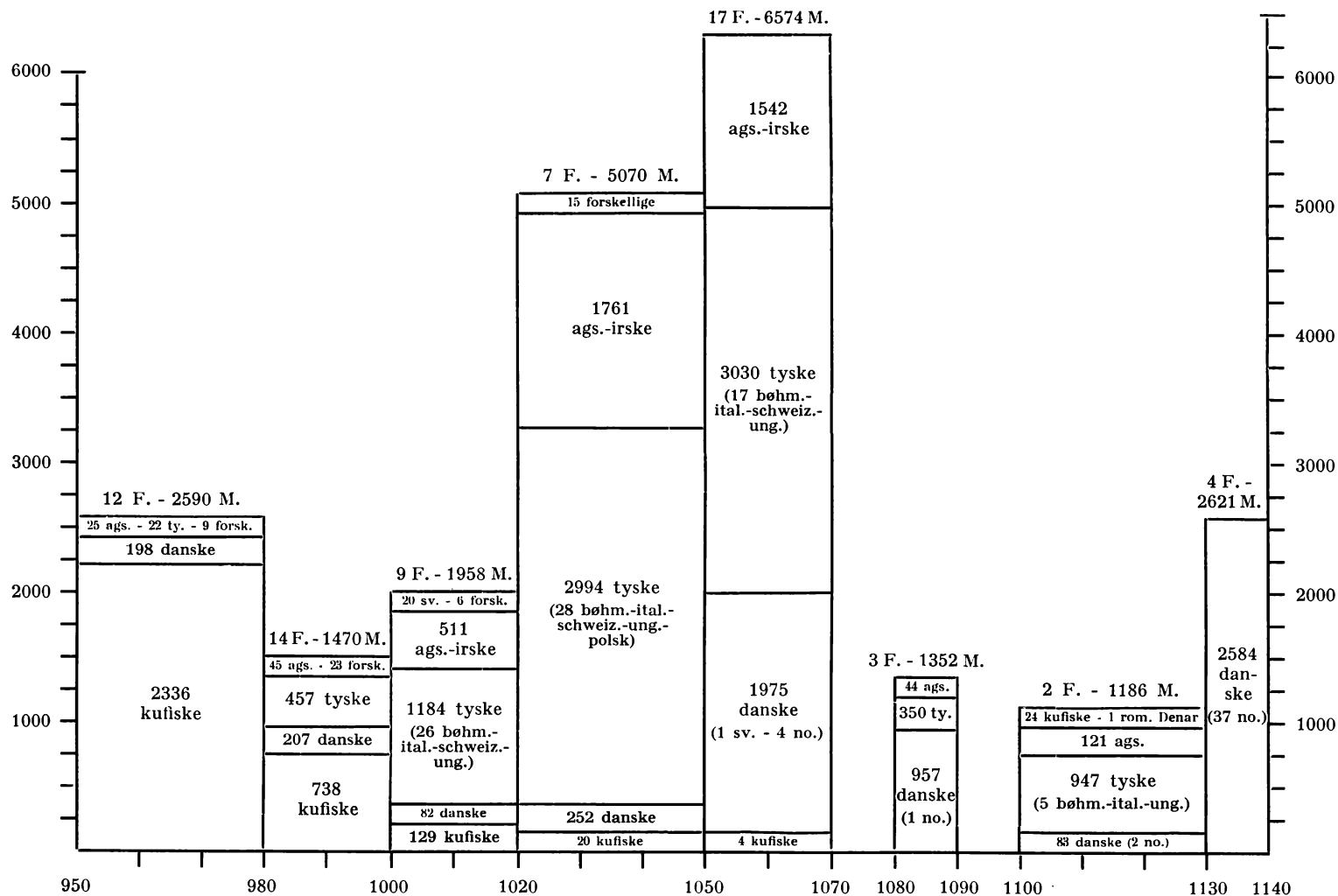
¹ Jfr. Arne: *La Suède et l'Orient*, S. 88 f. og Hauberg S. 22. Paa Grund af de siden 1900 tilkomne Fund er Haubergs Tal nu for lave. Jfr. N. L. Rasmusson: *Foreign coins in Swedish coin-finds*, *Transactions of the international numismatic congress*, London 1936, p. 326.

² C. A. Nordman: *Anglo-Saxon coins found in Finland*, Helsingfors 1921, S. 89 ff.

³ Holst i *Nord. numismat.* Aarsskr. 1936, S. 52.

⁴ Om arabiske Møntfund i Vesteuropa se Bolin: *Muhammed, Karl d. St. och Rurik, Scandia XII*, 1939, S. 186, m. Henvi. til Speciallitteratur.

Tabel 16. Mønter i danske Skattefund.

gruber i Egnene Øst for det kaspiske Hav. Selv de mange arabiske Mønter, der findes i Dnjepr-Bassinet og omkring Kiew, synes at være kommet til disse Egne nordfra fra Volga, og til Volga over det kaspiske Hav.¹

Tabel 16.

Tabellen omfatter alle Mønter i danske Skattefund (inden for det nuv. danske Omraade) fra 950—1140. Kolonnernes Højde svarer til Mønternes Antal; paa den vandrette Linie er angivet Skattenes omtrentlige Nedlægningstid. (Jfr. Tabel 11, 13—14. — Fundene II A 37 a, 66 og III A 43—44 er ikke medregnet i Tabel 16).

Anm. 1: Skattefund m. Slutmønt 814—910:

Nuv. Danmark: 3 Fund med 6 persiske, 328 kufiske, 1 italiensk, 1 frankisk, 1 engelsk, 1 dansk Mønt.
Skaaneland: 2 Fund med 3 kufiske, 30 frankiske Mønter.
Sydslesvig: 2 Fund med 13 kufiske Mønter.

Anm. 2: Skattefund fra Skaaneland:

nedlagt ca. 950—1020: 947 kufiske, 1813 engelsk-irske, 2013 tyske, 3 bøhmiske, 1 italiensk, 171 danske, 2 svenske, 4 byzantinske Mønter. Ialt 4954 i 30 Fund.
nedlagt ca. 1020—1150: 72 kufiske, 5469 engelsk-irske, 10860 tyske, 7 bøhmiske, 11 ungarske, 2239 danske, 5 svenske, 1 norsk, 16 byzantinske Mønter. Ialt 18553 i 16 Fund.

Anm. 3: Skattefund fra Sydslesvig:

nedlagt ca. 950—1020: 13 kufiske, 565 engelsk-irske, 48 tyske, 12 danske, 1 byzantinsk. Ialt 639 Mønter i 3 Fund.
nedlagt ca. 1020—1150: 11 engelske, 108 tyske, 1 ungarsk, 8 danske. Ialt 128 Mønter i 1 Fund.

¹ De kufiske Mønters Udbredelsesveje i Øst er oplyst ved Russeren A. Markovs Topografi over Depoter af orientalske Mønter i Rusland (1899). (Grundlag for Bolins Kort = Fig. 45). — Se iøvrigt: H. Frank: Die baltisch-arabischen Fundmünzen (Mitteilungen aus der liv. Gesch. T. 18, 2, Riga 1908; R. Vasmer: Ein im Dorfe Staryi Dedin in Weissrussland gemachter Fund kufischer Münzen, Vitterhetskademien Handlingsar 40:2, Sth. 1929; T. J. Arne: La Suède et l'Orient, Ups. 1914 spec. S. 85 ff.; Jakimovicz i Congressus sec. Archaeol. Balt. 1930, S. 253 ff. (med Kort).

Tabel 17. Mønter i danske Skattefund.

I nedenstaaende Tabel er medregnet alle daterede Skattefund bestaaende af mindst 5 Mønter, endvidere Skattefund bestaaende af Brudsølv + under 5 Mønter. Hvor Fundopgivelserne angiver et rundt Tal (f. Eks. ca. 20 eller ca. 1000) er disse Tal regnet med som præcise Tal, hvis de i det væsentlige er paalidelige. Hvor Fundopgivelserne angiver »nogle Mønter«, »flere Mønter« eller lignende, er der set bort fra disse Opgivelser. Kolonnen »Antal Fund« omfatter kun de Fund, hvis Mønter er optalt og medregnet. (Fundene II A 37 a, II A 66 og S. 141, Note 1 er ikke medregnet.)

	Ku- fiske	Dansk	Norsk	Sv.	Eng- irsk.	Tyske m. m.	By- zant.	Pers.- rom.	Antal Mønter i alt	Antal Fund
Danmark Vest for Øresund samt Born- holm	3624	6341	44	21	4050	9118	30	9	23237	75
Sydslesvig	26	20	0	0	576	157	1	0	780	6
Skaaneland	1022	2410	1	7	7282	12925	20	0	23667	49
Det gamle Danm.	4672	8771	45	28	11908	22200	51	9	47684	130

Det er givet, at de kufiske Mønter, der er fundet i Danmark, stammer fra de østlige Egne af det arabiske Verdensrige. Der er næsten ingen Mønter fundet herhjemme fra Islams vestlige Besiddelser; »de ganske faa spansk-arabiske Mønter, der er mellem Fundene, synes at have kurseret i Østen og først ad den Omvej at være bragt her til Landet.« Men langt de fleste af Mønterne bærer tydelig Paaskrift, der oplyser, naar og hvor de er præget i Østen.¹ Ganske vist er der en Del af disse Mønter, som er fundet i Norden, der er falske; man har i det tidligere Gouvernement Witebsk fundet en Støbeform til Efterlavning af samanidiske Mønter, hvilket tyder paa, at nogle af disse »falske« Mønter er fabrikeret i Egnene, hvor Dünas, Dnjeprs og Volgas Kilder ligger.² Vejen, ad hvilken de arabiske Mønter fra Prægningsstederne er naaet til Østersø-Egnene, an-

¹ J. Østrup: Møntfund og Handelsveje, Tilskueren 1936 I, S. 192. — Jfr. Østrups Liste over Prægesteder for de i Danmark fundne Mønter i »Catalogue des monnaies Arabes et Turques« 1938, S. 353 ff.

² Arne: La Suède et l'Orient, S. 86.

gives af Findestederne: Det er utvivlsomt i første Omgang Volga-floden og dernæst de vestrussiske Floder, der i Fortsættelse af Volga-Vejen munder ud i Østersøen. Ad Østersøen er Mønterne naaet til Sverige, Danmark og de slaviske Egne Syd for Østersøen. Enkelte er naaet endnu længere mod Vest. En gammel arabisk Kilde fortæller om en spansk Jøde, som kort før Aar 1000 kom til Mainz og blev forbavset, da han der fandt, at der var Dirhem'er fra Samarkand i Omløb, som var præget i Aarene 301—02 e. H. (913—15 e. Kr.).¹ Det er netop Mønter fra disse Aar, der dominerer i Fundene her hjemmefra af arabisk Mønt.

At disse kufiske Mønter i Titusindvis er blevet udbredt over Øst- og Nordeuropa, er et mærkværdigt Fænomen, som har sysselsat Videnskaben stærkt. Det er givet, at der i 800'erne og 900-Aarene fandt en umaadelig stor Sølvproduktion Sted fra Gruber i Kalifatets østlige Dele, i Egnene omkring Taschkent og Samarkand; vi mangler desværre statistiske Opgivelser, men naar f. Eks. Statholderen over Chorasán i 800'erne aarligt kunde levere Kalifen mellem 40 og 50 Millioner Dirhem'er, maa det samlede Sølvforraad indenfor Kalifatets Grænser have været fantastisk højt, og i Sammenligning hermed er de Mængder, der er ført mod Nord og hvorfra vel kun en ringe Del siden er indgaaet i vore Fund, ikke særlig store.²

Det arabiske Sølv, der er ført mod Nord og naaet helt til Østersølandene, kan enten være Udtryk for Handelsforbindelse eller for Plyndringer i kolossalt Omfang. Den sidste Mulighed har H. Arbmán gjort sig til Talsmand for; han mener, at de arabiske Møntfund i Sverige fra Begyndelsen af 900-Aarene ikke afspejler en Forøgelse af Handelen med Araberne langs Volga-Vejen, »men den vidner snarere om, at nordiske Røverflaader hærgede sydpaa i denne Tid«, og saadanne Røvertogter i 10. Aarhundrede skildres da ogsaa af arabiske Historikere. »Den Tanke ligger fristende nær, at det hovedsagelig var røvet Gods, som i denne Tid langs Volga-

¹ Quazwinis Referat (13. Aarh.) af Tartusis Beskrivelse (kort før 1000), oversat til Tysk af G. Jacob: Arabische Berichte von Gesandten an germanische Fürstenhöfe aus dem 9. und 10. Jahrh., Quellen zur deutschen Volkskunde 1, 1927, S. 31.

² Om den arabiske Sølvproduktion se Bolin i Scandia XII, S. 198 ff.

Vejen førtes til Norden, medens den regulære Handel i Hovedsagen fulgte Dnjepr.«¹ — Den Opfattelse, at de arabiske Møntfund er Udtryk for Handelsforbindelser, har dog vundet stærkest Tilslutning. Hans Hildebrand har peget paa, at de nordiske Skatte med arabisk Mønt kronologisk ordnet viser »en regelbunden Kæde af Slutaar«, der tyder paa normale Forhold, ikke paa Plyndring. T. J. Arne fremhæver, at de rigeste og største Fund af arabisk Mønt stammer fra det tidligere Gouvernement Witebsk, det vil sige netop de Egne i Rusland, hvor Skandinaverne har spillet en vigtig Rolle. »Det synes ikke for dristigt at antage, at en betydelig Del af de arabiske Mønter, der er fundet i Volgas Bassin og i de Gouvernementer, der grænser op til Østersøen, er bragt dertil af Købmænd af svensk Herkomst, hvoraf nogle levede i Rusland, medens andre kom fra Gotland og Sveriges østlige Provinser.«²

Det er jo en Kendsgerning, at svenske Høvdinge, sikkert allerede før Midten af 800-Tallet, med deres Flaader var trængt dybt ind i Rusland, hvor den slaviske Befolkning kaldte dem »Russere«. Allerede ved Aarhundredets Midte kom »russiske« Købmænd paa deres Rejser til Konstantinopel og Bagdad. Inden Aarhundredets Slutning beherskede de svenske Erobrere alle strategiske Punkter ved de russiske Flodveje fra Ladoga til Kiew.³ Naar Fundene grupperer sig tættest i de Egne, hvor Vikingerne satte sig fast og — som Araberne beretter — ikke ejede Marker, men ernærede sig af det, som de tog fra Slaverne, havde man al Anledning til at gemme sine Skatte i Jorden. Fundene viser dog, at der i disse Egne har været Skatte forhaanden og Mønt i Cirkulation, og dette maa skyldes, at det var ved Handelens naturlige Knudepunkter, at Vikingerne slog sig ned. I Rusland faldt Hærvejene sammen med Handelsvejene. Er de russiske Skattefund Vidnesbyrd om Handel, er de utvivlsomt et typisk Eksempel paa et Erobrerfolks Handelsvirksomhed, der grænsede tæt op til Plyndring i stor Stil.

¹ Arbman: Schweden u. das karol. Reich S. 16 f. og samme Forf.: Birka, S. 110 ff.

² Hans Hildebrand: De öster- och västerländska mynten i Sveriges jord. Hist. Studier tillägn. C. G. Malmström, Sth. 1897, S. 10 f. — Arne: La Suède et l'Orient, S. 88.

³ Jfr. Bolin: Muhammed, Karl d. Store och Rurik, Scandia XII, S. 209 ff.

At der har foregaaet en direkte Handelsvirksomhed i stor Stil mellem Nordboerne i Rusland og arabiske Handelsmænd, har navnlig Sture Bolin fremhævet. En arabisk Rejsende, som i Aaret 922 selv havde truffet russiske Købmænd ved Volga, har skildret, hvorledes de ved Ankomsten til en Handelsplads plejede at anraabe deres Gud: »Jeg har ført med mig saa og saa mange Sobelskind og saa og saa mange Slavinder. Giv mig en Køber, rig paa Dina-rer og Dirhem'er.« Hovedartiklerne i Handelsudbyttet mellem »Rus-sere« og Arabere har efter Arabernes Opgivelser været Pelsværk og Trælle, som eksporteredes fra Norden. Man kunde have ventet, at Araberne havde betalt disse Varer med deres fortrinlige Indu-strivarer, men disse er ikke i større Udstrækning fundet i Norden; Møntfundene viser, at Araberne har betalt den nordiske Import kontant med klingende Sølvmønt. Bolin hævder, at der foruden den direkte Samhandel mellem Nordboer og Araber er foregaaet en Transithandel af betydeligt Omfang Vesteuropa—Østersøen—Rus-land—Kalifatet; det vigtigste Bevis herfor ser han i vesteuropæiske Mønters hyppige Forekomst i russiske Fund.¹

Grunden til at de kufiske Mønter henved Aar 1000 forsvinder i de skandinaviske og baltiske Skattefund, er ikke tilfredsstillende klarlagt. Arne har gjort opmærksom paa, at man i Slutningen af 1000-Aarene ophørte at præge Sølvmønt i Orienten paa Grund af Sølv-mangel.² Men længe forinden var Tilstrømningen af orientalsk Mønt til Norden ophørt. Storhandelen mellem Kalifatet og Norden var sygnet hen. Det betød ikke, at Skandinaviens Handelsforbindelse mod Øst var afbrudt, men dens Veje var flyttet — fra Volga til Dnjepr, og dens Maal i Østen blev efter Aar 1000 Byzants.

— — —

Indtil omkring 980 er kufiske Mønter i den Grad i Overtal indenfor de nedlagte Mønters Gruppe, at de faa andre Mønter, der findes, maa betragtes som Undtagelser; det hænder, at der findes en enkelt italiensk eller østangelsk Mønt i en Skat, der ellers udelukkende bestaar af arabisk Mønt, og det er yderst sjældent, at en større

¹ Jfr. Bolin anf. St. S. 217 f. (Den arabiske Kilde er citeret efter Bolin).

² La Suède et l'Orient, S. 225 f.

Skat udelukkende bestaar af ikke-arabisk Mønt. Dette gælder f. Eks. den skaanske Heljarp-Skat (S. 39 f.), der bestod af en Del Smykkesager, tildels nordfranske Importvarer, samt 30 frankiske Mønter fra Ludvig den Fromme; denne Skat er antagelig for en væsentlig Del Vikingerov eller »Danegæld« fra et af Normannertogene mod Nordfrankrig eller Rhin-Egnene i 830'erne. — Tallet af ældre karolingiske Mønter i Danmark og Norden er i det hele paafaldende lavt¹ i Betragtning af, at der vitterlig var en ret livlig Handelsforbindelse mellem Dorestad i Frisland, Hedeby i Sønderjylland og Birka i Sverige allerede i 800-Aarene. Paa Møntvæsenets Omraade gav denne stærke Forbindelse sig Udtryk i, at den ældste Mønt, der — vel engang omkring Midten af 800-Tallet — prægedes i Norden, tog Karl den Stores Dorestad-Mønter til Forbillede (jfr. foran S. 24).

I de Skatte, der er nedlagt herhjemme mellem ca. 950 og Aar 1000, er Antallet af danske Mønter stigende. Skønt det stadig er forsvindende i Sammenligning med de fremmede, særlig arabiske Mønter, er der dog i danske Skatte fra disse 50 Aar truffet over 400 danske Mønter. En meget stor Del af disse Mønter er ganske tynde Brakteater, som stadig efterligner Karl den Stores ældgamle Dorestadmønter; Resten er ligesaa spinkle Efterligninger af en byzantinsk Mønttype med Korsfremstilling. Disse Mønttyper henførtes af Hauberg til Aarene ca. 940—60; Korstypen er dog sikkert noget yngre (før ca. 980). Mønterne er sikkert præget i Hedeby. Deres Udbredelse er begrænset til det gamle Danmark og det vestlige Østersøbækkens Kystegne (jfr. foran S. 24).² Disse Mønter synes da aldrig at være indgaaet i nogen Storhandel over længere Afstande.

Hedebymønterne er de første, men ikke de sidste danske Mønttyper, der har byzantinsk Forbillede. Et Hundrebaar senere lader Sven Estridsøn sine Møntmestre præge Mønter, der efterligner byzantinske. Men de rigtige byzantinske Mønter synes aldrig at have cirkuleret i stort Tal her i Norden. I Skattefundene fra det gamle

¹ Jfr. Hauberg S. 29 f. og A. W. Brøgger i No. hist. Tidsskr. V. R. I, S. 335.

² Jfr. N. L. Rasmusson: Kring de västerländska mynten i Birka, i »Från Stenålder till Rokoko«, Lund 1937, S. 132.

danske Omraade indgaar ca. et halvt Hundrede byzantinske Mønter, hvortil kommer nogle Enkeltfund. Disse Mønter er præget i Aarene 913—1067. I de danske Fund forekommer byzantinske Mønter altid enkeltvis eller højst et Par Stykker ad Gangen; kun fra Gotland kendes en samlet, større Skat af byzantinske Mønter. Disse faa byzantinske Mønter behøver ikke at være kommet til Norden ad de russiske Flodveje; de kan ad mange Veje, f. Eks. om ad Tyskland, være naaet til Danmark.¹ Den Handelsforbindelse, der utvivlsomt har bestaaet mellem Norden og Byzants, har da ikke været af den Art, at den gav nordiske Købmænd noget Eksportoverskud, der kunde udlignes med byzantinsk Mønt.

— — —

Omtrent samtidig med at Tilstrømningen af arabisk Mønt til Østersø-Egnene ophørte, flød en ny Møntstrøm ind over Danmark og det øvrige Norden. Denne Strøm kom fra Syd. I de Skatte, der blev nedlagt i Aarene 950—80, udgjorde tyske Mønter endnu kun 1% af alle Mønterne; i Skatte nedlagt ca. 980—1000 var deres Tal steget til 31%; i Skattene nedlagt i Tiden ca. 1000—1020 og ca. 1020—50 var over Halvdelen af samtlige Mønter i Skattene tyske, henholdsvis 60 og 59 %. I Skatte nedlagt 1050—66, hvor Antallet af danske Mønter er stærkt stigende, er der endnu 46 % tyske Mønter. Efter dette Tidsrum ophører tyske Mønter — i hvert Fald for en Tid — at forekomme i danske Møntskatte.²

Udbredelsen af de tyske Mønter indenfor Norden er paafaldende forskellig. Langt det største Antal findes paa Gotland (27000 iflg. Hauberg) og i de gamle skaanske Provinser med Bornholm (Skaaneland ca. 13000; Bornholm ca. 3400). Fra det øvrige Danmark kendes ca. 5600, fra det øvrige Sverige (med Øland) ca. 6000. Fra Norge kun godt 1600.

¹ Om byzantinske Mønter se: Hauberg S. 25 f. — T. J. Arne i Studien zur vorgesch. Archaeologie A. Götzte dargebr., Leipzig 1925, S. 220 ff. (om Sveriges Fund). — Kort over byzantinske Sølvmonter fra 10. Aarh. i Øst- og Mellemeuropa hos Jakimovicz i Congressus Balt. Rigae 1930, S. 254.

² Om de tyske Mønter se foran S. 21 ff. — Jfr. endvidere Hauberg S. 31 ff., Galster i Aarb. 1929, S. 288 f., Hanna Rydh i Götze-Festschr. 1925, S. 225 ff. (»Die Verbreitung deutscher Münzen in den Funden aus der Wikingerzeit Schwedens«), Bror Schnittger i Fornv. 1915 (Silverskatten från St. Sojdeby).

Denne Ujævnhed i Udbredelsen af de tyske Mønter heroppe i Norden viser dog blot, at der var Egne, hvor Forholdene fremfor andre Steder tvang Folk til at sikre sig deres Skatte ved Nedlægning i Jorden. At Sydskaane, Bornholm og Gotland er særlig rige paa Fund af tysk Mønt, er ikke ensbetydende med, at disse Omraader fremfor andre Egne spillede en fremtrædende Rolle i Handelslivet.

I det hele maa dog det store Tal af tyske Mønter i danske Skatte, der er nedlagt fra omkring 980 til 1060, betyde, at der flød en Strøm af tyske Mønter sydfra ind over Danmark i denne Periode. Med denne Strøm fulgte ikke blot tyske Mønter fra Landet mellem Elben og Schelde-Maas, men ogsaa mange nederlandsk-lothringske Mønter og enkelte fra Schweiz, Italien, Bøhmen, Ungarn og Polen. De kan ikke være kommet hertil over England, idet tyske Mønter kun sjældent forekommer i engelske Fund. De kan da være naaet til Danmark ad to Veje: Den første over Østersøen fra Trave- og Oderflodens Munding. Den anden over Slesvig-Hedeby eller Ribe fra Rhin-Egnene og Frisland. Mønter præget i Köln og Byerne ved Øvrerhin udgør en meget væsentlig Del af de tyske Mønter i danske Fund fra denne Periode; Mønter præget i Frisland er derimod faatallige. Men Friserne har antagelig selv i stor Udstrækning bejnt sig af kølnsk Mønt, og kølnske Mønter blev eftergjort baade i Frisland og andetsteds. »Venderpenningene«, som udgør største Delen af Mønterne i de slaviske Skattefund Syd for Østersøen, træffes sjældent hos os, hvilket dog kun betyder, at de ikke har kunnet afsættes i Danmark.

Tilstrømningen af tysk Mønt til Norden kan kun forklares som et Udslag af en Handelsforbindelse mellem de nordiske Lande og Tyskland, eller rettere: mellem Rhin-Egnene og Egnene Syd for Østersøen paa den ene Side, og de danske Østersø-Egne paa den anden Side. De Hærtog, der fra Slutningen af 900-Aarene og Begyndelsen af 1000-Aarene endnu udgik fra Danmark, var ikke rettet mod Syd, men mod Vest, mod England. Efter Afslutningen af Kampene med Otto II var Forholdet til vore Naboer mod Syd blevet fredeligt. Knud den Store overværede Konrad II's Kroning til romersk Kejser i 1027 og lod sin Datter troløve med hans Søn Hen-

rik;¹ ved samme Tid opgav Kejseren de Krav, han maatte have paa Slesvig og Landet Nord for Ejderen.² I Aarene omkring 1050 synes Sven Estridsøn at have staaet i Tjenesteforhold til Kejseren.³ Hamburgprælaternes Indflydelse paa danske Forhold var fra 1050'erne stigende. Da Adam af Bremen henved 1070 skrev Danmarks Geografi, fremhævede han Slesvigs og Ribes Betydning som Handelsbyer (Slesvig-Hedeby: »Fra denne Havn plejer der at sejle Skibe til Vendland (Sclavania), til Sverige og til Semland, ja lige til Grækenland.« Ribe: »Ad Aaen sejler man til Frisland, til England og til vort Saksland (Saxonia).«⁴ Udgravningerne i Hedeby har vist, at der helt fra 800-Aarenes Midte og gennem det følgende Aarhundrede har bestaaet en livlig Handelsforbindelse med Rhin-Egnene, hvorfra der bl. a. importeredes Glas- og Lervarer. Ribe Domkirke og Tufstenskirkerne i dens Omegn er bygget saa sent som efter 1100 af Materialer hentet nede fra Vesttyskland, fra Egnen omkring Köln. Den danske Eksport har været saa stor, at dens Overskud maatte udlignes ved at tyske Mønter gik her til Landet, men vi kender intet til denne mægtige Eksports Karakter. Har Sildefiske-riet allerede omkring Aar 1000 givet saa rigt et Udbytte, at det maatte afsættes sydpaa? Vi ved det ikke. Men Fundene af tysk Mønt maa utvivlsomt opfattes som Vidnesbyrd om en livlig Handelsforbindelse mellem Danmark og Tyskland. Den Sølvrigdom, som Opdagelsen af rige Sølvlejer i Harzen i Otto I's senere Aar medførte, satte med Lethed Tyskerne i Stand til at præstere kontant Betaling for Nordens Overskudseksport.⁵

— — —

Først i Skatte, der er nedlagt omkring Aar 1000, begynder angelsaksiske (og irske) Mønter i større Tal at gøre sig gældende (jfr. foran S. 17 ff.). Procenttallet for britiske Mønter igennem Perioden er følgende:

¹ Jfr. Steenstrup: Normannerne III, 354 ff.

² Adam af Bremen, Lib. II, Cap. 16.

³ Jfr. Arup: Svend 2.s Biografi, Scandia IV, 1931, S. 75.

⁴ Adam, Lib. IV, Cap. 1.

⁵ Se herom Erik Arup: Studier i engelsk og tysk Handels Hist. S. 13 f.

	% af samtlige Mønter
For Skatte nedlagt i Perioden ca. 950–80.....	1
ca. 980–1000.....	3
ca. 1000–20.....	26
ca. 1020–50.....	35
ca. 1050–66.....	23

De angelsaksiske Mønters Udbredelse i Norden dækker ikke samme Omraade som de tyske Mønters. Ogsaa af angelsaksiske Mønter er der fundet flest paa Gotland, nemlig over 14000 (iflg. Hauberg); men iøvrigt samler de sig ikke som de tyske Mønter særlig om Østersø-Egnene. I Sverige udenfor Gotland er kun fundet 2600 (Haubergs Opgivelse), paa Bornholm kun ca. 530, paa Øland knap 80, paa Ålandsøerne ingen. Gaar vi længere mod Øst, er der i Finland kun fundet ca. 800 angelsaksiske Mønter.¹ Derimod er der i Skaaneland fundet ikke mindre end ca. 7200, i Danmark Vest for Øresund ca. 3500, i Norge over 2000. Indenfor de angelsaksiske Mønters Udbredelsesomraade i Norden ligger saaledes Tyngdepunktet mod Vest, ikke mod Øst.

Disse Mønter er utvivlsomt kommet til Norden direkte fra Vest. I et Par af de ældste Skatte, hvori angelsaksisk Mønt forekommer, udgør de 85–100 % af Mønterne. Disse Skatte, som maa være nedlagt kort før Aar 1000, er det fristende at betragte som Danegæld, der er hjemført af Deltagere i Sven Tveskægs Plyndringstogter paa Englands Kyster i 990'erne og som, inden de er naaet at komme i Cirkulation herhjemme, er blevet deponeret i Jorden.²

Allerede Hauberg satte de mange Mønter fra Ethelred II (978–1016) i danske Skatte i Forbindelse med de store »Danegæld«-Tributer, som Englænderne under denne Konge med faa Aars Mellemrum maatte udrede til den danske Hær.³ Helt oppe i Uppland i Sverige rejstes i Aarene derefter Runestene over Mænd, om hvem det mindedes, at de flere Gange havde oppebaaret »Gæld« i England. (Eks. Orkesta-Stenen, rejst af to Sønner efter deres Fader

¹ Nordman: Anglo-Saxon coins found in Finland, Helsingfors 1921, S. 3–4, 89.

² Se Fund Nr. II A 60 V. Marie og II C 9 Igelösa.

³ Hauberg, S. 16 f.

Ulf: »Men Ulf har i England tre Gange oppebaaret Gæld. Den første var den, som Tusti betalte (991), derpaa udbetalte Thorkil Gæld (1009) og tilsidst Knud (1018).« Og i Dag findes der i Statens historiska Museum i Stockholm dobbelt saa mange angelsaksiske Mønter fra Vikingetiden som i British Museum i London.¹ — En stor Del af Ethelred-Mønterne indgik i Omsætningen herhjemme, blandedes med Mønter fra hans Efterfølgere, med tyske og danske Mønter, og en stor Del af disse blev senere nedgravet i Jorden under Kampene herhjemme ved Midten af 1000-Aarene.

Ethelred-Mønternes Procent af samtlige engelske Mønter.

I Skatte nedlagt....	ca.	990–1000	(3 Skatte)	88 %	(i alt	41 Mønter)
–	–	– 1000–1020	(5 –)	96 %	(–	509 –)
–	–	– 1020–40	(3 –)	26 %	(–	1411 –)
–	–	– 1040–50	(4 –)	16 %	(–	336 –)
–	–	– 1050–66	(14 –)	17 %	(–	973 –)

(Opgørelsen, der er baseret paa Møntsamlingens Protokoller, omfatter kun de Fund fra det nuværende Danmark, hvor en Optælling af de enkelte Kongers Mønter har fundet Sted.)

Det største Tal af engelske Mønter i danske Skattefund stammer dog fra Ethelreds Efterfølgere, og de Mønter, der er præget efter Knud den Stores Tid, er i hvert Fald ikke kommet til Danmark som Danegæld. Handelsvirksomhed har da utvivlsomt været medvirkende til, at engelske Mønter havnede i Danmark.

De engelske Mønter fik den særlige Betydning for Danmark, at de danske Konger fra Sven Tveskæg af brød med den hidtil gængse danske Møntform og lod deres engelske Møntmestre slaa danske Mønter, der naturligvis blev Efterligninger af de engelske Mønter.

Udenlandsk Smykkesølv i danske Skattefund.

»Det maa . . . for de nordiske Sølvfunds Vedkommende fastholdes, at de som Helhed betegner et fremmedartet Element i den Kreds, hvori de fremtræder. Der bestaar ubestrideligt en ejendom-

¹ Arbman og Stenberger: Vikingar i Västerled, Sth. 1935, S. 284.

melig Kontrast mellem Sølvfundenes Typer og Motiver og de samtidige Arbejder i Bronze og Jern, en Kontrast, som kun synes at kunne forstaas som Modsætningen mellem det nye, fremmede og det hjemlige, nedarvede.« Friis-Johansen, hvem denne Karakteristik af de danske Skattefund skyldes,¹ har mere end nogen anden bidraget til at paavise Kontraster indenfor Sølvfundene selv og til at skille hjemlige Produkter fra udenlandsk Import indenfor det danske Vikingetidssølv. Det er Friis Johansens Fortjeneste at have paavist, at de Smykker, der findes i danske Vikingetidsskatte, kan deles i tre Grupper:

- 1) Smykker af hjemligt Arbejde i nordisk Stil.
- 2) Importerede Smykker.
- 3) Smykker af hjemligt Fabrikat efter udenlandsk Forbillede.

Under Behandlingen af de enkelte Skatte i foregaaende Afsnit (Afsnit I, S. 28 ff.) er der i de Tilfælde, hvor det kunde lade sig gøre, foretaget en Analyse af Fundenes Indhold og forsøgt en Gruppering efter ovenstaaende Skema (jfr. S. 243 ff.). I Oversigterne over Tidsgrupperne (før 900, 900—1016, 1016—1150, — S. 40, 141 og 172 ff.) er fremhævet, hvilke Typer af Oldsager der er karakteristiske for de enkelte Perioder. I det følgende skal gives en Oversigt over det importerede Smykkesølv i de danske Skattefund (navnlig fra nuværende dansk Omraade), der med Sikkerhed kan henføres til bestemte Lande, hvorved det Bidrag, som Mønterne giver til Belysning af Tidens Håndelsliv, kan suppleres.

— — —

Det importerede Smykkesølv i vore Skattefund lader sig dele i to skarpt adskilte Grupper.

Den ene Gruppe omfatter nogle faa hele og sjældne Smykker, i Reglen velbevarede og af høj haandværksmæssig Kvalitet. Som de Kostbarheder, de var, er de blevet gemt ned i Jorden under urolige Forhold. Som Eksempler herpaa kan nævnes: De trefligede Sølvbeslag og Remendebeslag med frankisk Ornamentik, der kendes fra et Par tidlige skaanske Fund (omtalt S. 39 og 40). De stammer fra

¹ Aarb. 1912, S. 207.

Nordøstfrankrig og har ikke været nogen Handelsvare, endsige Betalingssølv. Det samme gælder i endnu højere Grad de fornemme Bægre, der indgaar i Skattefundene fra Ribe og Fejø (S. 75 og 93). Det ene af disse er et Produkt af karolingisk Kunst, det andet er et sydengelsk Arbejde. Disse to Bægre havde været flittigt og længe brugt, inden de blev gravet ned herhjemme; de er antagelig bragt til Danmark af Krigere, der har været i Vesterviking, Et Brudstykke af en Alterpatena i Terslev-Skatten (S. 113) er antagelig ogsaa kommet til Landet ad denne Vej. — Fra 1000-Aarenes Skattefund kendes ikke Sølsvager, der kan anses for at være Krigsbytte. Smykker som Harrendrup-Hængesmykkerne (S. 152) eller Gundslev-magle-Krucifixet (Fig. 33) er snarest bragt til Landet af Væringier eller Pilegrimme, der vendte hjem fra Østen. Haraldsborg-Skattens fyrstelige Kostbarheder (S. 159) er vel snarest tilvejebragt ved danske Kongers Rejser i Syden. — Men intet af alt dette er i Stand til at belyse Fortidens Handelsliv.

Den anden Gruppe bestaar af smaa hugget Sølv — af Smykker, der agtedes saa ringe i deres Hjemland, at de gik som Betaling til Udlandet i Mangel af Mønt. Ligesom de udenlandske Mønter indgaar udenlandsk Smykkesølv af denne Art i en Række danske Skattefund; her er da sikkert Tale om Varebytte og ikke om Krigsbytte. Geografisk fordeler det Brudsølv, der med Sikkerhed kan bestemmes som udenlandsk, sig saaledes:

Fra Norge kom: Ringspænder af »Kugletype« (Fig. 18). De er nærmere omtalt foran S. 85 f. Deres Udbredelse er størst i Norge og i de norske Kolonier paa de britiske Øer. Enkelte hele Eksemplarer kendes fra Sverige, et enkelt fra Danmark. Ellers kun ganske faa Brudstykker. De hører hjemme i Tiden ca. 900—950. Dette er dog kun et spinkelt Vidnesbyrd om den sikkert ret stærke Samhandel, der har været mellem Norge og Danmark.

Sveriges Andel i Smykkesølvet er ikke klart afgrænset; den træder ganske i Skygge for Gotlands. Fra Gotland er sikkert kommet en væsentlig Del af de arabiske Mønter, der findes herhjemme, og med dem adskilligt Smykkesølv. Allerede omkring Aar 900 kendtes her i Danmark de permiske Ringe (Fig. 3), som findes i særlig stort Tal

paa Gotland, men som er fabrikeret helt ovre i Østrusland i Bulgar-Eggen, hvor Volga drejer mod Syd ned i Retning af det kaspiske Hav (jfr. S. 30 ff. og 42). Senere i 900-Aarene var Brudstykker af facetterede Ormehovedringe (Fig. 11) i Omløb herhjemme; denne Type af Betalingsringe, som kun findes hele paa Gotland, er antagelig fremstillet der (jfr. S. 57 f.). Fra Sverige eller Gotland kom endelig vel ogsaa Ringspænder med fladt udslaaet Hoved paa Tornen; ogsaa denne Type kendes kun i Fragmenter fra danske Fund (omtalt S. 47).

Endelig stammer en ikke ubetydelig Del af det smaathuggede Sølv fra de slaviske Egne Syd for Østersøen, nemlig følgende Typer: Øresmykker med halvkredsformet Plade (Fig. 9 foroven), Øresmykker med Gitterværk af Sølvtraad (Fig. 27 f. n.), Rasleblik til Øreringe o. l. (Fig. 28 t. h.), spidsovale Sølvblikplader til Lukning af Kæder eller Baand (Fig. 26 i Midten), kapselformede rektangulære Perler (Fig. 27 forneden), ovale granulerede Perler (SM. 655, Fig. 8 t. h.); her er kun nævnt Typer, der forekommer i mere end eet Fund (jfr. foran S. 144 f. og 172 med yderligere Henvisninger). — En Del af det pommerske Sølv i vore Skatte kan vel være Udbytte af Plyndringstogter. Men denne geografiske Gruppe af Smykkesager viser dog, hvad Mønterne ikke kunde vise, at ved Siden af Handelsvejen Rhinen-Frisland-Slesvig og Ribe, hvis Betydning vi kender fra andre Kilder, bestod der ogsaa i Tiden fra ca. 950 til langt ind i 1000-Aarene en Handelsforbindelse mellem Danmark og Egnene omkring Oderens Munding, Pommern og hele det vestslaviske Omraade. Det kan ikke være tilfældigt, at Fund fra Bornholm, Skaane og de sydlige danske Øer stærkest afspejler denne Forbindelse, som jo var et ganske naturligt Led i det Handelsliv, der i 900- og 1000-Aarene rørte sig ved Østersøen.

Dansk Mønt- og Smykkesølv i udenlandske Skattefund.

Den ældste nordiske Mønttype, Efterligningerne af Karl den Stores Dorestadmønter, er kun truffet i et enkelt Fund udenfor Norden, der er nedlagt saa sent som kort før 1100.¹ — De første danske

Mønter, der er truffet i Fund udenfor Norden, er ellers Brakteater, præget som Efterligninger af Dorestadmønter, og Brakteater af Kors-typen, der blev slaaet fra Midten af 900-Aarene, vistnok i Hedeby. De er stærkest udbredt i Danmark, hvor der er truffet ca. 700 af disse Mønter; men enkelte er ogsaa fundet udenfor det gamle Danmark, nemlig paa Gotland, i Østsverige, i det slaviske Omraade Syd for Østersøen og helt ovre i Estland, ialt noget over 100 Mønter fordelt paa ca. 15 Fund.² Disse Mønters Udbredelse tyder paa, at de til en vis Grad er indgaaet i Østersøhandelen.

Ogsaa de danske Kongers Mønter i 1000-Aarene synes udenfor Danmark at være stærkest udbredt i Østersø-Egnene. Knud den Stores danske Mønter er fundet i 4 norske, 26 gotlandske, 8 svenske og 5 slaviske Fund, hvori tilsammen indgaaer henved 300 af hans Mønter. Hardeknuds danske Mønter er fundet i 4 norske, 1 færøsk, 25 gotlandske, 13 svenske og 8 slaviske Fund, hvortil kommer et Fund fra Estland. Antallet af hans Mønter i disse Fund er knap 300. Magnus den Godes Mønter indgaaer i 2 norske, 19 gotlandske, 2 svenske, 4 slaviske Fund (knap 100 Mønter). Endelig forekommer Sven Estridsøns danske Mønter i 6 norske, 1 færøsk, 21 gotlandske, 12 svenske, 5 slaviske og 1 estlandsk Fund. Antallet af Sven Estridsøns Mønter i disse Fund er tilsammen ca. 700 (hvoraf alene henved 400 fra Gotland.)³ Tallene er dog ikke store, og de Mønter, der har cirkuleret i Østersøhandelen, har i det hele været af saa blandet national Beskaffenhed, at de danske Mønter ikke kan antages at afspejle Danmarks Betydning for dette Handelsliv tilstrækkeligt; f. Eks. maa det antages, at en stor Del af de engelske Mønter, der er fundet paa Gotland, har passeret gennem Danmark og gennem danske Hænder.

Paa samme Vis forholder det sig med Smykkesølvet. Her er det blot, i Modsætning til hvad Tilfældet er med Mønterne, ugørligt præcis at bestemme, hvor Smykkerne er tilvirket, og den Serie Smyk-

¹ Hauberg S. 181 (Vossberg).

² Jfr. Hauberg S. 189. Om Kumna-Fundet i Estland, som indeholdt 20 Hedeby-Mønter, se Fornv. 1933, S. 370 f.

³ Tallene er udregnet paa Grundlag af Haubergs Opgivelser og omfatter ikke Fund, der senere er fremkommet.

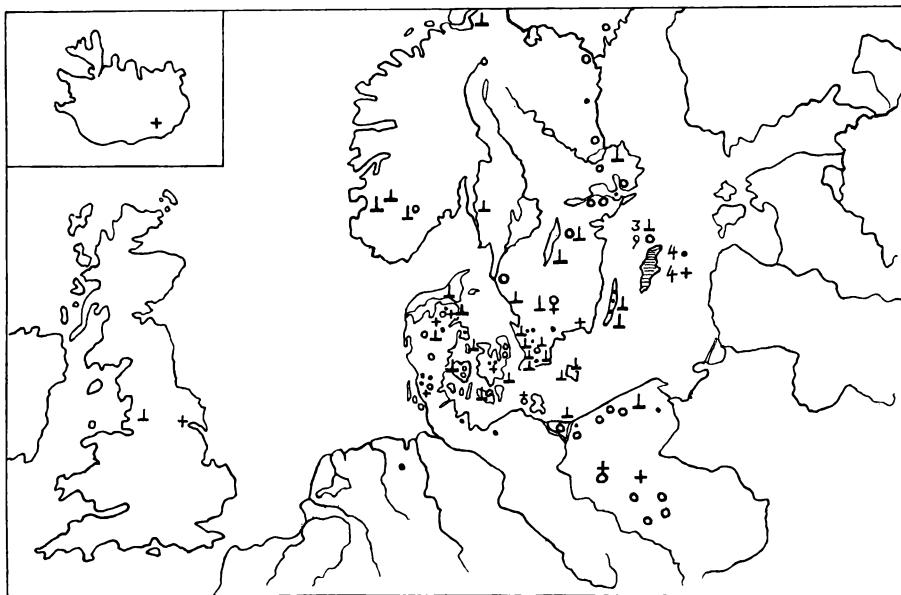

Fig. 46. Fund af nordisk Smykkesølv.

- Filigranspænder som Fig. 12.
- Filigranspænder som SM 660.
- + Korsformede Filigranhængesmykker.
- ⊥ Thorshammersmykker.

ker, der kan udsondres som utvivlsomt og specielt danske, er ikke stor. Nogle enkelte Typer fra 900-Aarene skal dog fremhæves her:

1) Det lille runde Filigranspænde med symmetriske Baandslyngninger. Denne Type (Fig. 12), der herhjemme er rigest repræsenteret i Terslev-Skatten, er nøjere beskrevet foran S. 56 ff. At disse Smykker er blevet fremstillet her i Danmark i 900-Aarene, er givet; i Hedeby og andetsteds har man fundet Støbeforme og Matricer til Smykker af denne Art. Deres Udbredelse er størst paa det sydsandinaviske Omraade, men enkelte Eksemplarer af disse Smykker er naaet længere ud, endda helt til Volga. De kendes desuden fra flere af Datidens »Østersøhavne«, saaledes fra Wiskiauten i Østpreussen, fra Birka og navnlig fra Gotland (jfr. Kortet Fig. 46). Og fra enkelte slaviske Skattefund i Østersøens Sydkyst-Egne kendes Brudstykker af kasserede Smykker, der var »gjort i Penge« og indgaaet som Betalingsmidler i Østersøhandelen i Tiden henimod Aar 1000.

2) Det store skiveformede Filigranspænde med baandformede

Dyrefigurer (SM. 660). Denne Smykkeform (Fig. 18), der er noget yngre end den foregaaende (fra sidste Halvdel af 900-Aarene), er ganske vist ikke specifik dansk. Den har været anvendt baade i Danmark og Sverige; Matricer til Spænder af denne Type kendes baade fra Malmø og fra Sigtuna (jfr. foran S. 52 f.). Disse Smykker er ikke blot fundet nærvæd Østersøen, men ogsaa ved Kattegats Kyster og i Norge. Men deres Hjemsted er i Østersø-Egnene. De gamle Vikingetidshavne markeres ved Fund af hele Smykker af denne Type — fra Wollin ved Odermunden, fra Visby paa Gotland og fra Mälarens Bredder (Stockholm, Näsby, Eskilstuna). Naar dette Smykke er blevet fabrikeret ens i Malmø og i Sigtuna, er dette Forhold maaske i sig selv det stærkeste Vidnesbyrd, man kan ønske sig, om Styrken af den Forbindelse, der var knyttet over Østersøen.

3) Det korsformede Filigranhængesmykke (Fig. 9) er næppe oprindelig nogen nordisk Type, men Stilen i de Eksemplarer, der er fundet herhjemme, er saa sikker nordisk, at der ingen Tvivl kan være om, at disse Smykker er blevet lavet i Norden, og sandsynligvis i Danmark, hvor de fleste hele Eksemplarer findes. Iøvrigt er enkelte Eksemplarer naaet helt over til England og Island, men de fleste Stykker, der kendes af denne Smykkeform, er fundet i Egnene ved Østersøen fra Sønderjylland til Gotland (jfr. S. 53 f. og Fig. 46).

4) Tilslut maa nævnes Thorshammersmykkerne, en Type, der frembyder omtrent lige saa mange Variationer, som der findes Eksemplarer — i hvert Fald i Danmark. Her synes hver Smed at have haft sit Mærke! Disse Smykker er dog alle utvivlsomt nordiske, og de Eksemplarer, der findes udenfor nordisk Omraade, kan med Sikkerhed anses for Importsager. Men der kendes kun yderst faa Thorshamre fra Skattefund udenfor Norden; en enkelt i et engelsk og to i pommerske Fund (jfr. S. 63 ff.).

— — —

Det Bidrag, som det danske Mønt- og Smykkesølv i udenlandske Skattefund kan give til Belysning af Tidens Handelsliv, er saaledes i det hele magert. Men paa eet Omraade giver det dog et vigtigt Supplement til vor Viden fra andre Kilder: det bidrager til i Almin-

delighed at fremhæve Østersøhandelens Betydning, og det viser i Særdeleshed, at ogsaa den slaviske Sydkyst af Østersøen har spillet en Rolle herved.

Fra Vægtsølv til Møntsølv. — Guldsager.

Det Sølv, som de danske Skattefund indeholder, kan med Henblik paa Handelslivet deles i følgende Grupper:

- 1) Raasølv, d. v. s. Barrer, Stænger, Traade og Brudsølv af enhver Art.
- 2) Præget Mønt.
- 3) Hele Arm- og Halsringe.
- 4) Andre hele Smykker, Sølvkar, Amuletter.

Det er klart, at i den Stund Skatten blev gravet ned, har Sølvsagernes Art spillet en mindre væsentlig Rolle. Hvad det gjaldt om for Ejeren, var at sikre den Kapital, han nu havde, hvad enten den havde Form af Ringe, hele eller brudne Sølv-sager eller rede Penge. At en stor Del af Folks Kapital blev sat i Ringe og Smykker, er i et Samfund med ringe økonomisk Udvikling, urolige politiske Forhold og tvivlsom Retssikkerhed ikke uforstaaeligt; lignende Fænomener kendes fra Middelalderen og 16.—17. Aarhundrede, da mange Mennesker satte deres Penge i Sølvskeer, og man har saa sent som under Kronenedskæringen herhjemme i Begyndelsen af 1930'erne set Efterspørgslen efter Sølv-tøj stige enormt.

I det daglige Liv har dog Ringene været baaret paa Arm eller Hals, og Spænderne og Perlerne har prydet Kvindens Dragt; i en af Terslev-Fundets Perler fandtes Traadstumper af Hør.¹ Under normale Forhold har det blot været »Raasølv« og præget Mønt, der var i Omløb, omtrent som Skillemønt og Seddelpenge i vore Dage. Der var dog een afgørende Forskel paa vor Tid og den Tid: man tog ikke Mønterne efter Paalydende. Forskellen mellem Raasølv og præget Mønt har ingen Rolle spillet for den Tids Handlende; ogsaa Mønterne blev overhugget, delt i to eller flere, og Mønterne blev ligesom Raasølvet vejte, inden de blev taget for gode Varer. Vægte og

¹ Aarb. 1912, S. 202.

Lodder, der har været anvendt hertil, kendes fra adskillige Vikingetidsfund, ogsaa her fra Landet.¹

Det er tidligere nævnt (S. 38 f.), at man herhjemme allerede i anden Halvdel af 800-Aarene synes at have anvendt et Vægtsystem med en Enhed paa ca. 24,5 g. Dette fremgaar af, at Fund fra denne Tid indeholder Sølvvarmringe og Barrer, hvis Vægt udgør et Multiplum af 24,5 g. — I Fund fra 900-Aarene staar i hvert Flad Guldringenes Vægt som Regel i et simpelt Forhold til denne Vægtenhed (jfr. S. 145 ff.). A. W. Brøgger har paavist, at dette Vægtsystem med en Øre paa 24,5 g først i Vikingetiden her i Norden afløser et ældre Vægtsystem med en Øre paa 26,5 g. Talrige Kuglelodder af Bronze har netop en Vægt paa 22,5—25 g. De er mærket med 3 Øjne paa hver af de affladede Poler; Øren deltes som bekendt i tre Ørtuger. Brøgger mener, at »den nye Øre« i Vikingetiden er kommet til Norden ved Forbindelse med Frankerne, idet den svarer til et gammelt gallisk System, som de vestgermanske Folk synes at have fastholdt med stor Sejghed. T. J. Arne har imidlertid ved Vejning af »permiske Ringe«, fundet i Sverige, konstateret, at disse østeuropæiske Produkter fra 800-Aarene ogsaa har en Vægt, der staar i Forhold til Enheden 24,5 g. Arne mener, at »den nye Øre« er kommet til Norden østfra, og at Skandinaverne ved Forbindelse med Araberne har overtaget det gamle persiske sassanidiske Vægtsystem med en Drachme paa 4,25 g som laveste Enhed.²

Det sikre er, at man vejede Sølv, og saalænge man gjorde det, var Behovet for egentlige Mønter ikke stort. I de ældre Fund indgaar kun de Mønter, der nu engang strømmede til Landet som Betsal for dets Overskudseksport eller som Resultat af regulær Plyndring i Udlandet. Ved Midten af 900-Aarene øges Mønternes Tal,

¹ Se f. Eks. foran S. 115 (Lejre-Fundet) og Brøndsted: Danish inhumation graves of the Viking age, Acta Arch. VII, 1936, S. 172 (Fig. 81), Nr. Longelse-Fundet.

² A. W. Brøgger: Ertog' og Øre, 1921, særlig S. 80 ff. — T. J. Arne: La Suède et l'Orient, 1914, S. 176 ff. — Jfr. Diskussion om Vægtenhederne mellem Arne og Fr. de Brun i Fornv. 1917—19. — De faa her i Landet fundne Kuglelodder er omtalt hos Hauberg S. 143 ff. De vejer 46,4—47,1—91,8—103,5—140,1 g svarende til 2, 4 og 6 Øre. Et Vægtlod fra Lund, som vejer 98,4 g, er omtalt i Kulturens årsbok 1935, S. 232 ff. (E. Person).

og danske Mønter begynder at blande sig mellem den udenlandske Mønt og Brudsølvet. Fra Knud den Stores Tid er Tallet af danske Mønter stærkt stigende, og Mønterne slaar i det hele Brudsølvet ud som »Penge«. Efter ca. 1080 indeholder Skattene med et Par Undtagelser udelukkende Mønt og udelukkende dansk Mønt; man var nu naaet saa vidt, at kun dansk præget Mønt var lovligt Betalingsmiddel her i Landet.¹

Det er ejendommeligt at se, at paa samme Tid og i samme Grad, som hjemlig Mønt udstedes og vinder Terræn indenfor Sølvskattene, viger Smykkesølvet. Derefter ser vi først Smykkesager dukke op paany i Skattefundene i udprægede Inflationstider (f. Eks. Renæssancesølvet fra Svenskekrigenes Tid).

— — —

Foruden de Skatte, der kun indeholder Sølv-sager, findes ialt 16, der helt eller delvis bestaar af Guldsager, og hertil kommer godt tredive enkeltfundne Guldringe.

I Sammenligning med det foregaaende Tidsrum, Folkevandrings-tiden og den germanske Jernalder, er Vikingetiden Sølvvalderen, der følger efter Guldalderen. I hvert Fald efter Fundene at dømme.² Men ogsaa i Virkeligheden, fordi det er Sølvgruberne i Kalifatet og i Harzen, der betinger Sølvrigdommen herhjemme, og Sølvstrømmen fra disse Gruber naaede til Danmark omkring Aar 900 og i Løbet af det følgende Aarhundrede.

I Forhold til Sølvet var Guldet sjældent, og Guldsagernes Antal i de danske Skattefund, ialt ca. 100 (se Tabel 18), er ikke imponerende, i hvert Fald ikke i Sammenligning med hvad tidligere Perioder kan opvise. Guldets Sjældenhed er dog kun Udtryk for dets høje Værdi; den Omhu, hvormed det er behandlet, svarer hertil. Den største Part af Guldsagerne er Ringe, navnlig Armringe, hvis Vægt i Reglen er normeret i Forhold til Vægt-Øren, aabenbart en

¹ Af 99 Skattefund fra Perioden 900—1016 indeholdt 64 Mønt + Sølv-sager, 12 udelukkende Mønt, 23 udelukkende Smykkesølv. — 1016—1150 indeholdt 20 Fund Mønt + Sølv-sager, 41 udelukkende Mønt, kun 2 udelukkende Smykkesølv. Jfr. Tabel 3, der viser Mønternes stigende Antal pr. Fund.

² Fra den germanske Jernalder kendes kun et Par større Sølvfund, se Brøndsted: Danmarks Oldtid III, S. 278.

Tabel 18. Guldsagernes topografiske Fordeling i Skattefundene.

Enkeltfundne Guldsager er medregnet, dog ikke Fingerringe eller Barrer. Fund fra Hedeby er ikke medregnet.

	Hals- og Armringe	Spænder, Hænge-smykker	Andre Sager	Samlet Antal
Nørrejylland	16	6	5	27
Nordslesvig	1	1	1	3
Sydslesvig	1	0	0	1
Fyn-Langeland	6	0	0	6
Lolland-Falster-Møn	9	1	0	10
Sjælland	13	5	2	20
Bornholm	1	2	0	3
Skaane	9	5	1	15
Halland	1	0	0	1
Bleking	6	1	0	7
I alt	63	21	9	93

passende Kapitalanbringelse for Rigmænd. Som simpelt Betalingsmiddel i Lighed med Sølv har det ikke været anvendt; kun i et Par Fund er man stødt paa »Brudguld«, sønderhuggede Guldsager (Ø Mose, Vanneberga).

Guldsagernes topografiske Fordeling indenfor Landet synes som Helhed jævn. Fra Norge kendes indenfor samme Tidsrum 2 store Guldskatte og derudover kun 21 Genstande af Guld.¹ Gotland og de vendiske Egne Syd for Østersøen² er paafaldende fattige paa Guldfund; de store Guldfund fra den pommerske Kyst: Hiddensee-Skatten og Peenemünde-Ringene er ikke af vendisk, men af nordisk Oprindelse. Det er sikkert rigtigt, at Guldsagerne indenfor Norden findes hyppigst mod Vest, og det er sandsynligt, at dette Metal er kommet til os fra Vesterlandene.³

¹ Grieg, S. 283 f.

² Beltz: Baltische Studien, NF XXIX, S. 178.

³ Friis Johansen i Aarb. 1912, S. 222, Note 1.

Skattefund fra Danmarks Nabolande.

Der har Gang paa Gang paa de foregaaende Sider været Anledning til at sammenligne Genstande, der er truffet i danske Sølvskatte, med tilsvarende fra Sølvskatte i Udlandet, i Særdeleshed Danmarks Nabolande.

De mange Fund af Sølvskatte fra Vikingetiden og 1000-Aarene er ikke noget særligt dansk Fænomen. De danske Skattefund er blot et Led i en Kæde af Skattefund omfattende de skandinaviske Lande, alle Østersølandene samt Dele af Rusland med Ukraina; her og i Rusland grupperer Fundene sig hovedsagelig omkring de store Flodveje, Volga og Dnjepr.

Jakimovicz, der har givet en samlet Oversigt over alle disse Fundgrupper og undersøgt, hvilke Typer af Mønter og Oldsager der er ejendommelige for dem, har paavist, at de Smykkeformer, der er karakteristiske for Skandinavien («Gruppe III») og de slaviske Egne Syd for Østersøen («Gruppe I»), ikke findes mod Øst paa de kufiske Mønters Udbredelsesveje.¹ »Om en østlig Herkomst af Skattefundene i I. Gruppe kan der ikke være Tale. Hverken i de kufiske Mønters Hjemland eller paa deres Udbredelsesveje finder vi saadanne Smykker, og findes der hist og her et enkelt Smykke af den Art, saa kan vi kun anse det for et Importstykke fra Gruppe I. Disse Smykkesager optræder nemlig kun i senere Skattefund og kun enkeltvis.«²

Hvad der her er sagt om Forholdet mellem de slaviske Skattefund fra Østersøens Sydkystegne og de østeuropæiske Fund, gælder ligeledes Forholdet mellem de skandinaviske og de russiske Fund.

Hvad der er fælles for det slavisk-skandinaviske Skattefundsomraade er først og fremmest Fundenes blandede Sammensætning. Næsten overalt finder vi Mønter fra Kalifatet og Mønter fra Vesterlands forskellige nationale Udmøntningsomraader blandet med Ringe og Brudsølv. Hvilken af disse Bestanddele der har Overvægt, varierer efter de geografiske Forhold og Tidspunkterne for Nedlæggelsen. Vest- og Sydgrænsen for dette Omraade følger Nordhavet—Vesterhavet—Elben—Saale—Böhmerwald—Donau; jfr. Kortet Fig. 45). —

¹ Congressus secundus Archaeol. Balt. 1930, Riga 1931, S. 252 ff. m. Kort S. 256.

² Anf. St. S. 264 ff.

I Tyskland Vest for Elb—Saale, i Frankrig og England har Skattefundene en anden Karakter. I disse Lande fandt national Udmøntning Sted langt tidligere end i det slavisk-skandinaviske Omraade, og Skattefundene er her Møntfund, der næsten udelukkende indeholder det nationale Omraades egen Mønt.¹ I Løbet af 1000-Aarene glider Danmark, som Fundenes Sammensætning viser, over i denne vestgermanske Gruppe.

Fra et europæisk Synspunkt afspejler Skattefundene saaledes forskellige Stadier i Folkenes økonomiske og kulturelle Udvikling. Indenfor denne Helhed afspejler de danske Skattefund en Udvikling i Retning af stigende Organisation i det økonomiske og politiske Liv.

De danske Skattefunds Særpræg kan endnu belyses nærmere ved en Sammenligning med samtidige Skattefund fra de nærmeste Nabolande.

Skattefund fra Norge og de britiske Øer.

De norske Skattefund er de eneste Skattefund fra et sluttet nationalt Omraade, der hidtil har været Genstand for samlet videnskabelig Publikation. De er bearbejdet af Sigurd Grieg i Afhandlingen »Vikingetidens Skattefund« (Universitetets Oldsaksamlings Skrifter II, Oslo 1929, S. 177—311); heri er indbefattet de Skattefund, der kendes fra de gamle norske Landskaber: Baahuslen, Færøerne, Shetlands- og Orkneyøerne, Skotland samt Fundene fra Island. Takket være Griegs Arbejde (og trods Savnet af et Fundkort) er det ikke vanskeligt at danne sig et Overblik over Fundene fra dette mægtige Omraade.

I 1929 kendtes fra det nuværende norske Omraade ialt 73 samlede Skattefund med Sølv- eller Guldsager fra 9.—11. Aarhundrede; hertil kommer 22 rene Møntfund og 48 enkeltfundne Guld- eller Sølv-sager.²

¹ Jfr. Sture Bolin i Scandia XII, 186 f. med yderligere Henvisninger. — Bror Schnittger i Fornv. 1915, S. 225 f.

² Grieg S. 177. — Jfr. Hans Holst: Funn af Myntskatter i Norge inntil Slutten av 19. Aarh. Nord. num. Aarsskr. 1936, S. 5 ff.

Bortset fra et Par Guldfund, der hører til de prægtigste Skatte fra Vikingetiden i Norden, nemlig Fundene fra Hon og Rød, er de norske Sølvskatte af en ret ensartet Karakter. Hals- og Armringe er de hyppigst forekommende Smykker; dernæst Ringspænder af Typen Rygh 680, der kendes i 16 Eksemplarer fra norske Skattefund, kun i eet fra danske (Fig. 18); denne Type er dog endnu mere almindelig i de norske Vikingebygder i Nordengland og paa Shetlands- og Orkneyøerne (32 Eksemplarer). Derimod er de runde skiveformede Filigranspænder, som kendes saa godt fra danske Fund, sjældne i Norge, og det samme gælder Sølvskaale. Ildstaalformede Hængesmykker, Thorshamre og smaa Kors eller Krucifixer af Sølv forekommer omtrent som i Danmark. Brudsølv udgør forholdsmæssigt en mindre Del af de norske Skatte end af de danske. Af Mønter findes de arabiske kun i ringe Omfang, medens tyske og angelsaksiske Mønter findes i stort Tal. »Det er Handels- og Krigsforbindelserne med England, Skotland og Irland, med Frisland og Nordfrankrig, som vi særlig skylder de vesterlandske Mønter, som forekommer i vore Skattefund.«¹

Kun et ringe Tal af de norske Skattefund kan henføres til Tiden før Aar 1000. Dette gælder det store Guldfund fra Hon, der for en meget stor Del bestaar af vesterlandske Pragtsmykker, der er kommet til Norge omkring Midten af 800-Aarene. Fra 900-Aarene stammer en halv Snes Skattefund, som indeholder kufiske Mønter, Ringe og Brudsølv, fra Egnene omkring Oslo-Fjorden, Kystegnene ved Skagerak (Øst-Agder), Rogaland, Trøndelag — og et enkelt fra Nordland.²

Fra ca. 980 gør en stærk Import af vesterlandsk Mønt sig gældende i de norske Skatte, og i Tiden fra ca. 1000 til 1035 er Tallet af Nedlægninger forholdsvis stort. Derefter følger en Pause paa ca. 25 Aar, og i Tiden fra omkring 1060 til ca. 1070 har der paany været mange Nedlægninger. Pausen svarer, som A. W. Brøgger har paavist,³ til Magnus den Godes Regering (1035—47), der var en

¹ Grieg S. 278.

² Til de af Grieg S. 203—09 omtalte Fund maa føjes et stort Skattefund fra Grimstad i Vestfold. Univ. Oldsaksaml. Aarb. 1935—36, S. 268 ff.

³ Et Myntfund fra Foldøen i Ryfylke, Aarb. 1910, S. 254.

Fredsperiode, medens Olav den Helliges og Harald Haarderaades Kongetid, navnlig Aarene fra 1060—66, var Krigsperioder. Skattene fra 11. Aarhundrede er jævner fordelt over Landet end Skattene fra foregaaende Aarhundrede, men Kystegnene har dog Overvægt.

Det er i det hele Kystegnene, som har de fleste Skattefund, fra Oslofjorden i Syd til Tromsø i Nord. Et paafaldende stort Antal Fund, en Fjerdedel af samtlige norske Fund, stammer fra Rogaland og Hordaland, altsaa Egnen mellem Bergen og Stavanger. De fleste af Indlandsfundene synes at være gjort ved vigtige Færdselsveje.

I Skattefundenes geografiske Fordeling ser de norske Videnskabsmænd maaske for let et Resultat af Handelsvejenes og Handelscentrernes Betydning. De har lagt Vægt paa, at en Del Fund grupperer sig om den gamle Handelsplads Skiringssal ved Oslofjorden, og at de nordnorske Fund ligger i Nærheden af Bjarkey i Helgeland, der har spillet en Rolle ved Haaleygernes Bjarmelandsfærder for at hente Rensdyrskind hos Lapperne.¹ — Her som i Danmark er dog Hovedaarsagen til Nedlægning af Sølvskatte sikkert Usikkerhed og Krig, — den kronologiske Gruppering af Fundene tyder i hvert Fald, saaledes som Brøgger selv har paavist, afgjort i denne Retning.

Som Helhed vidner de norske Skattefund fra Vikingetiden om stærkere vestlig end østlig Orientering. Strømningerne østfra er svage: faa arabiske Mønter, ingen permiske Ringe, ingen gotlandske Orme-hovedringe, intet slavisk Brudsølv. — Af de udenlandske Mønter er de angelsaksiske i Overtal; Ringspænderne er fælles for Norge og Øerne ved Skotlands Kyst, og irske Importsager forekommer.²

Endelig savnes ikke fortrinlige hjemlige Guldsmedearbejder. Her skal blot nævnes det ypperste af dem alle: Den stilsikre Guldspore fra Rød-Fundet (Jelling-Stil, 900-Aarene), der viser, at Guldsmedene

¹ Jfr. A. W. Brøgger: Håleygernes Bjarmelandsferder, i Festskr. til J. Qvigstad, Tromsø Mus. Skr. Vol. II, Oslo 1928, S. 27 ff.

² Jfr. Hauberg om angelsaks. Mønter S. 22. — Om irske Importsager se f. Eks. Bergens Mus. Aarb. 1933, Hist.-antikv. R., Tilvektstfort. S. 17 (Hatteberg-Fundet).

paa deres Felt ikke stod tilbage for hvad f. Eks. »Barokmesteren« fra Oseberg kunde yde paa Træskæringens Omraade.¹

— — —

I Sammenhæng med de norske Skattefund maa nævnes en Række Skattefund fra de britiske Øer:² Paa Shetlandsøerne er fundet Skatte med Armringe og Ringnaale; paa Orkneyøerne flere store Skatte fra 900- og 1000-Aarene indeholdende store Ringspænder, Armringe, Betalingsringe og Mønter; den største af disse Skatte og i det hele den største Sølvskat, der kendes fra det gamle norske Omraade, blev fundet ved Skail paa Mainland, — den vejede 7,3 kg og omfattede bl. a. 9 store Ringspænder og 24 ens Betalingsringe.³ Lignende Betalingsringe er fundet i Skotland sammen med Mønter fra 900-Aarene og Brudsølv. Endvidere kendes beslægtede Fund fra Hebriderne, Man og Irland. — Fra England kendes kun enkelte Fund med Sølv-sager, deriblandt det store Fund fra Cuedale ved Preston i Lancashire, der indeholdt 3 Armringe, 36 Betalingsringe, desuden Bærrer og Brudsølv samt en Thorshammer og 7000 Mønter. Denne Skat er blevet nedgravet omkring Aar 910. — Fra omkring 875 stammer Skatten fra Trewhiddle i Cornwall, hvor en Alterkalk af Sølv var fyldt med Mønter og mindre, angelsaksiske Sølv-sager samt et Guldfiligranhængesmykke beslægtet med et af de runde Hængesmykker i Terslev-Fundet.

Bortset fra sidstnævnte Fund er de britiske Skattefund med Smykkesager begrænset til det Omraade, som Nordmændene havde besat. Fra det danske England kendes ikke tilsvarende Fund. Haakon Shetelig, som har gjort opmærksom paa dette Forhold, forklarer det saaledes: »Grunden maa være, at Danelagen efter angelsaksisk Mønster havde optaget præget Mønt som raadende Betalingsmiddel og dermed havde forladt Ringsølv, Hakkesølv etc. som kulant Værdimetal.«⁴

Skattefundene paa de britiske Øer er saaledes knyttet til de nor-

¹ Rød-Sporen er afbildet i Rygh: Norske Oldsager 583.

² Nærmere omtalt af Haakon Shetelig i »Vikingeminner i Vest-Europa«, Oslo 1933, S. 137 ff.

³ Afbildet i Arbman-Stenberger: Vikingar i Västerled, S. 56 f.

⁴ Shetelig anf. St. S. 148 ff.

ske Bygder, men de adskiller sig alligevel ved visse Særformer, saaledes det store Antal af Betalingsringe, fra de samtidige Fund i Norge. Ringspænderne er dog fælles for de to norske Omraader.

De svenske og gotlandske Skattefund.

Nogen sammenfattende Behandling af Skattefundene fra Sverige findes desværre ikke; derimod en lang Række Enkeltpublikationer af vigtige Skattefund; de fleste af disse er fremkommet i »Fornvännen« eller dets Forgænger, »Vitterhetsakademiens Månadsblad«, hvor navnlig nogle fortrinlige Monografier af Hans Hildebrand maa fremhæves.¹ Næsten alle Sølvskattene — bortset fra enkelte skaanske og gotlandske Fund — er samlet og tilgængelige i Statens historiska Museum i Stockholm.

Fra det nuværende svenske Statsomraade kendes omkring 700 Skattefund fra Vikingetiden og 1000-Aarene, Enkeltfund fraregnet. Men de er meget ulige fordelt over de svenske Landskaber. Nogen præcis Opgørelse af deres Tal foreligger ikke, men omtrentlige Opgørelser, som er foretaget,² viser, at fra Gotland alene kendtes i 1931 ca. 540 Skattefund (Møntfund, blandede Smykke- og Møntfund og rene Smykkefund) fra Vikingetiden og 1000-Aarene. Bortset fra Gotland og Skaaneland anslaaes Skattefundenes Tal i Sverige til ca. 100 (rene Møntfund og Enkeltfund ikke medregnet). Knap en Femtedel af disse stammer fra Øland; godt en Tredjedel fra Sveriges mest

¹ De findes i næsten hver Aargang af Mbl. Særlig maa fremhæves: 1877 (Ödeshög), 1890 (Sturkö), 1891 (Uppsala og Elfkarleby). Jfr. Henviisninger i Forbindelse med de enkelte skaanske Fund. — Endvidere kan af de mange Monografier nævnes: Bror Schnittger: Silverskatten från St. Sojdeby, Fornv. 1915; H. Arbman: Silverskatten från St. Ryk, Hembygden 1937. — Møntfundene er behandlet af C. J. Tornberg: Om de i svensk jord funna österländska mynt, Vitterh. och Antikvitetsakademiens handlingar, 21, 1857; Bror Emil Hildebrand: Anglosachsiska mynt i Sv. kgl. myntkabinettet, Sth. 2. uppl. 1881; Hans Hildebrand i Mbl. 1886—87 og De öster- och västerländska mynten i Sveriges jord (Hist. studier tillägn. C. G. Malmström, Sth. 1897). — Oversigter: Erik Person: Svenska myntfynd från Vikingatiden, Lund 1935. Om tyske og byzantinske Mønter se: H. Rydh og T. J. Arne i Studien zur vorgesch. Archäologie, Alfr. Götte dargebr., Leipzig 1925.

² Ulla Linder i Södermanlands Fornminnesförenings årsskr. 1935—36; T. J. Arne i Fornv. 1931, S. 291 ff.

centrale Egne: Södermanland og Uppland. Iøvrigt er Fundene spredt over hele Sverige fra Småland i Syd til Ångermanland og Jämtland i Nord, men saaledes at Fundrigdommen er større mod Øst end mod Vest. Dalsland, Värmland og Dalarne, de gamle Skovbygder i Vest, er saaledes fattige paa Sølvskatte.

De svenske Skatte er næsten alle nedlagt i 900- og 1000-Aarene. Fra Tiden omkring 900 stammer en Række Fund, der indeholder permiske Ringe, ligesom Erridsø-Skatten herhjemme. Fra Begyndelsen af Aarhundredet stammer bl. a. Skatten fra St. Ryk i Dalsland, der delvis bestaar af vesterlandske Importsager, delvis af Smykker, der er udformet under stærk Paavirkning af karolingisk Filigrankunst. Det er den ældste Skat i Sverige, hvor de smaa runde skiveformede Filigranhængesmykker optræder, men Smykker af denne Art, som ganske ligner dem, der kendes fra Terslev-Skatten og andre danske Sølvskatte fra Midten af 900-Aarene, kendes fra adskillige østsvenske Fund. De svenske Skatte fra dette Aarhundrede viser i det hele stor Lighed med de danske; saaledes forekommer Kæder med plastiske Dyrehoveder og Thorshamre, Amuletter formet som Ildstaal eller som »løbende Hjul«, kugleformede Perler med Filigranbelægning meget hyppigt. Men der er ogsaa i de svenske Skatte Typer, der er beslægtet med ejendommelige norske Former, saaledes de store Ringspænder med Kugler (især i Fund fra Södermanland og Närke). I Tiden kort før Aar 1000 er det store skiveformede Filigranspænde af Typen SM 660 fælles for Sverige og Danmark, — det vides at være fremstillet baade i Målar-Egnene og ved Øresund. I 1000-Aarene fortsætter man Fremstillingen af Kædesmykker, men Dyrehovederne formes i Runestensstil og Krucifixet afløser Thorshammeren — ligesom i Danmark og Norge. Foruden Kæder og Kors af denne Art indeholdt nogle upplandske Skatte fra 1000-Aarene Sæt af Sølvskaale, der ganske svarer til dem, som kendes fra noget ældre Skatte i Danmark.

Fælles for de tre skandinaviske Lande er Ringkulturen. Hals- og Armringe forekommer i alle tre Lande i samme Typer: snoede og flettede Ringe, glatte og simple Ringe undertiden med vedhængende Smaaringe, Ringe med rhombisk Tværnsnit eller flade baandformede

Ringe. Denne Ringkultur, der er repræsenteret ved i Hundredvis af hele Ringe, er ejendommelig for de nordiske Fund, og der kan ikke være Tvivl om, at de Ringe, der er fælles for de nordiske Fund, er smedet her i Norden.

Importsagerne er derimod forskellige. I svenske Fund er der ikke noget, der svarer til de karolingiske og sydengelske Sølvbægre i danske Fund eller til de irske Spænder paa norsk Grund. Tilfælles med Danmark har Sverige derimod en vis Import af slavisk Brudsølv, bl. a. smaa spidsovale Sølvblikplader og halvmaaneformede Hængesmykker; de sidste, der kun kendes i faa Eksemplarer fra danske Fund Øst for Øresund, er mere almindelige i Sverige. Iøvrigt er Importsagerne i de svenske Skattefund kommet østfra; her maa endnu nævnes Fragmenter af de gotlandske Ormehovedringe; og Arne har paavist adskillige Eksempler paa orientalske Smykker i svenske Skattefund.

Hovedindtrykket af de svenske Sølvskatte er rigere og mangfoldigere end af de danske og særlig de norske. Dette skyldes ikke blot, at Importen og Impulserne udefra kommer fra flere Sider, men vel ogsaa en kraftig Oprindelighed hos de forskellige svenske Kunsthaandværkere, parret med stor Udviklingsevne. Sølvkæderne med de plastiske Dyrehoveder er saaledes fortræffelige Eksempler paa, hvor højt svensk Sølvmedekunst i Vikingetiden naaede.

— — —

De gotlandske Fund har i mere end een Henseende en Særstilling indenfor de skandinaviske Skattefund fra Vikingetiden. Desværre er dette rige Materiale kun aldeles utilstrækkeligt publiceret.¹ Ved Siden af de gængse Former fra de øvrige nordiske Omraader — Hals- og Armringe og i noget mindre Omfang Filigransmykker — og ved Siden af talrige Importvarer, fra »permiske Ringe« til slavisk Brudsølv, optræder visse Typer her i et saa stort Antal hele Eksemplarer, at de maa formodes at være af gotlandsk Oprindelse, navnlig da de kun kendes spredt og i Fragmenter udenfor Gotland. Dette gælder først og fremmest de massive, baandformede, facette-

¹ Jfr. T. J. Arne: Gotländska silverfynd från Vikingatiden, Fornv. 1931, S. 291 ff. — Kort hos Bror Schnittger i Fornv. 1915.

rede Sølvarmringe, der ender i stiliserede Ormehoveder (Ormehovedringe); de forefindes i umaadeligt Antal paa Gotland, og de stammer utvivlsomt herfra. Endvidere er Spiralringe, dannet af tynde rhombiske Sølvstænger, meget almindelige i gotlandske Fund; de er noget mindre end Armringer og har vel først og fremmest haft Værdi som Betalings sølv; denne Type forekommer ligesom Ormehovedringene sjældent i hele Eksemplarer udenfor Gotland. Endelig maa nævnes Ringspænderne; Ringspænder med Kugler af den norsk-sörmlandske Type forekommer ikke paa Gotland, derimod hyppigt nogle smaa Ringspænder, der ender i facetterede Knopper og som særligt hører hjemme i Fund fra 1000-Aarene; disse Ringspænder er sjældne paa skandinavisk Grund, men stærkt udbredte i det østbaltiske Omraade.

Det mest forbløffende ved de gotlandske Fund er dog deres kvantitative Rigdom. Det er først og fremmest umaadelige Betalingsmidler, der har været ophobet paa denne Ø. Præcise Opgivelser foreligger ikke, men naar man i 1900 anslog de kufiske Mønters Antal til 23000, de engelske til 14000, de tyske til 26000, det samlede Møntantal til 67000, saa maa disse Tal nu sikkert mindst forhøjes med 15—20%. Hvert Aar kommer nye rige Fund til. Hvad der derimod ikke ændres væsentligt, er Forholdet mellem Antallet af Mønter fra Vikingetiden fundet paa Gotland og andetsteds i Norden. I 1900 udgjorde de arabiske Mønter fundet paa Gotland 64%, de engelske 47%, de tyske 50% af samtlige arabiske, engelske og tyske Mønter fundet i Norden.

Ogsaa de enkelte Fund er bemærkelsesværdige ved deres Rigdom. Nogle af de største Sølvskatte, der overhovedet kendes fra Vikingetiden, er nedlagt paa Gotland. Et Eksempel herpaa — som Arne anfører — er Asarve-Fundet, Hemse S., der vejede over 7 kg og næsten udelukkende bestod af Spiralringe (»permiske Ringe«) og Barrer fra Slutningen af 800-Aarene. Fra den nærliggende Gaard Oxarve stammer et stort Skattefund, nedlagt omkring 1100, der indeholdt 79 romerske Denarer (et helt lille Skattefund for sig!) og 106 byzantinske Mønter (det største Antal byzantinske Mønter, der er truffet i et enkelt Fund i Norden).

Det har været almindeligt i de Hundreder af gotlandske Skattefund at se et Bevis paa Øens blomstrende Handelsliv i Vikingetid. Som Helhed er Øen rig paa Fund, men Fundene er ujævnt fordelt; saaledes er der ikke truffet mange i Visbys nærmeste Omegn. — Det er dog sikkert forkert i de gotlandske Skattefund at se et direkte Udslag af Øens Rigdom;¹ det er rigtigt, at Øen var rig, men Skattefundene er dog sikkert Vidnesbyrd om noget andet: at denne Rigdom udsatte Øen for store Farer, for Plyndringer, Erobringer og Brandskatninger, — og det er Frygten herfor, der har drevet Gotlandsbønderne til at deponere deres Kapitaler, hvor Sikkerheden var størst — i Jorden.

Paa samme Maade forholder det sig med de upplandske og sörmlandske Skattefund fra Egnen omkring den vigtige svenske Handelsplads Birka i Mälaren. Ulla Linder har paavist, hvorledes vi fra 900-Aarene har en Række Skattefund fra Birka selv og dets nærmeste Omegn. Fra 1000-Aarene stammer endnu flere Skattefund, der dog ligger i større Afstand fra Birka. Ulla Linder sætter den første Række Fund i Forbindelse med Birkas Blomstring; den anden Række Fund stammer fra en Tid, hvor nye, mindre Handelscentre havde afløst Birka.² Hvad Skattefundene kan vise, er dog i og for sig vel kun, at Skattenedlægningerne i Birka og dets umiddelbare Nærhed skyldes en eller flere af de Hærgninger, som Staden har været udsat for inden dens fuldstændige Ødelæggelse omkring Aar 975.

De slaviske Skattefund fra Østersøens Sydkystegne.

Om disse Skattefund, der er spredt over en Række nordtyske Museer (Statsmuseet i Berlin og Provincialmuseerne i Berlin («Märkisches Museum» for Brandenburg), Kiel (for Slesvig og Holsten), Schwerin (for Mecklenburg), Stettin (for Pommern), Posen, Danzig samt adskillige flere mindre Museer) foreligger en ret omfattende Litteratur. Denne bestaar dels af Monografier vedrørende enkelte større Fund, dels af sammenfattende Redegørelser for begræn-

¹ Saaledes Arne, anf. St. S. 295. o. fl. andre.

² Ulla Linder: Södermanlands Skattfynd, Södermanl. forn. fören. årsskr. 1935, S. 67 (m. Kort).

sede Omraader. Ved Sammenstilling af disse særdeles indgaaende, men geografisk snævert begrænsede Redegørelser og ved Betragtning af Fundene selv kan man dog skaffe sig det nødvendige Overblik over denne mægtige Fundgruppe. En samlet Oversigt over de nordtyske Skattefund er givet af R. Beltz i Forbindelse med en Redegørelse for Skattefundet fra Quilitz i *Baltische Studien* NF, XXIX, 1927, S. 151 ff.¹

Antallet af kendte nordtyske Skattefund kan opgøres til ca. 275; af disse stammer en halv Snes Fund fra Holsten med Wagrien og Lübeck; henved 20 fra Mecklenburg, omkring 100 fra Pommern, især fra Bagpommern; 25 fra Brandenburg, navnlig Egnene omkring Oder og Warthe; 27 fra Vestpreussen, 40 fra Posen, kun ganske enkelte fra Østpreussens vestlige Del; endelig stammer 38 Fund fra Schlesien (Fortegnelsen indbefatter enkeltfundne Mønter og Smykker). Udenfor disse Omraader kendes næsten ingen Fund: 2 fra Oldenburg, 5—6 fra Sachsen, 1 fra Böhmen.² Nogle af Skattene,

¹ Af Speciallitteraturen skal her anføres: For Holsten: J. Mestorf: *Die Hacksilberfunde im Museum vaterländischer Altertümer zu Kiel*. Mittheil. d. Anthrop. Vereins in Schlesw.-Holst. VIII, 1—12, Kiel 1895; H. Handelmann: *Krinkberg u. die holstein. Silberfunde*. Kiel 1890. — E. Nöbbe: *Münzfunde des 8.—10. Jahrhunderts aus Schl.-Holstein*. Nordelbingen II, 1923. — H. Hücke: *Tonware u. Siedelung der Slawen in Wagrien*, 1938, S. 38 ff. — For Brandenburg: E. Friedel o. fl.: *Hacksilberfunde des Märk. Museums. Hervorragende Kunst- u. Altertumsgegenstände des M. Museums I*, Berlin 1896. — For Pommern: H. A. Knorr: *Die Hacksilberfunde Hinterpommerns, der Grenzmark und der Neumark*. Mannus 1936, S. 160—229. — P. Paulsen: *Der Goldschatz von Hiddensee. Führer zur Urgesch. XIII*, Leipzig 1936. — H. Schumann: *Der Hacksilberfund von Paatzig*. *Baltische Studien* NF VI, S. 74 ff., 1902. — R. Beltz: *Der Schatzfund von Quilitz*. *Balt. St.* NF XXIX, S. 151 ff. — W. Petsch: *Die vorgesch. Münzfunde Pommerns*. Mittheil. aus der Sammlung vorgesch. Altertümer der Univ. Greifswald, 1931. — For Pommerellen, Vestpreussen og Østpreussen: W. Lega: *Kultura pomorza etc. oversat til Tysk i Ostland-Schriften*, Danzig 1933 (*Die Kultur Pommeraniens im frühen Mittelalter*). — H. A. Knorr: *Hacksilberfunde im Weichsel- und Wartheraum*. Mannus 1940, S. 434—40. — A. Lissauer: *Die prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen*. Danzig 1887. — W. la Baume: *Die Silberhortfunde des frühen Mittelalters an der unteren Weichsel*. *Altpreussische Forschungen* 1938. S. 42 ff. — For Schlesien: H. Seger og O. Gandert: *Die schlesischen Silberfunde der spätslawischen Zeit*. *Altschlesien* II, 1929, S. 129 ff.

² Beltz anslaaer de nordtyske Skattefunds Tal til 244, men ved de mere indgaaende Behandlinger af Pommerns og Schlesiens Skattefund, der siden er fremkommet, føjes hertil ca. 30 Fund.

særlig de pommerske, er meget store. Skatten fra Lupow indeholdt 7—8000 Mønter foruden Smykkesager og vejede 12,6 kg; tre andre pommerske Skattefund vejede over 10 kg.¹

De nordtyske Skattefunds centrale Omraade er saaledes Pommern og tilstødende Egne mod Syd og Øst, først og fremmest Slettelandet ved Oder og Weichsel. (Jfr. Kortet Fig. 45). Disse Egne havde for tusind Aar siden endnu en rent slavisk Befolkning; den vældige tyske Ekspansionsbevægelse mod Øst paa Slavernes Bekostning var kun lige begyndt.

Skattefundene fra dette slaviske Omraade minder i mangt og meget om de skandinaviske; her som der indgaar arabiske og angelsaksiske og tillige nordiske Mønter i Skattene; hertil kommer fra Slutningen af 900-Aarene en Mængde tyske Mønter og, til Forskel fra de nordiske Fund, et Utal af tarvelige tyske Mønter, »Venderpenninge«. Foruden Mønterne bestaar Skattene i det vendiske Omraade i Reglen af Smykker, men disse Smykker er ganske sønderhakkede, og det er ikke uden Grund, at de slaviske Skattefund altid kaldes »Hacksilber«-Skatte; der findes kun ganske enkelte Skatte med hele Smykker, og disse Skatte er af en helt anden Karakter end de øvrige slaviske Skatte. Hakkesølv kendes ganske vist i stor Udstrækning fra Skandinavien, ikke mindst fra syddanske Fund, men de hele Stykker udgør i de vendiske Skatte gennemgaaende en endnu mindre Del af de enkelte Fund end i Danmark.

Næsten alle de vendiske Hakkesølvfund stammer fra 900'erne og 1000-Aarene. Af »permiske Ringe« fra 900-Aarene kendes kun et enkelt Fund, fra Pommern.² Iøvrigt er Smykkeformerne i de vendiske Skattefund af en ret ensformig Karakter. Nogen samlet Opgørelse over Smykkeformerne foreligger ikke, men 70 Skattefund fra hele det slaviske Østersøomraade, som jeg har set i nordtyske Museer, giver følgende Indtryk af de enkelte Smykkeformers Udbredelse.³ Halsringe og Armringe forekommer ret ofte; medens Arm-

¹ Beltz, anf. St. S. 172.

² Pommersches Landesmus., Stettin, Nr. 288 (fra Schwerinsburg, Kr. Anklam).

³ Dette Indtryk, som er bygget paa de udstillede Fund i følgende Museer: Statsmuseet i Berlin, Märkisches Mus. sammesteds, Museerne i Stettin, Stralsund, Schwerin og Kiel (samt de magasinerede Fund i Statsmuseet i Berlin og Stettinermuseet), er suppleret ved Hjælp af den foreliggende Litteratur om Fund, jeg ikke har set.

ringene i Skandinavien forekommer langt hyppigere end Halsringene, er her det modsatte Tilfældet. Halsringene er større og grovere i Udførelsen end Halsringene i danske Skattefund fra 900- og 1000-Aarene. Baade blandt Hals- og Armringe er de snoede eller flettede Typer i Overvægt; blandt Armringene forekommer desuden Formerne SM 646 og 648, men sjældent hele. Fingerringe findes hyppigere end i de nordiske Skatte og afviger i Type fra de nordiske. Medens de snoede eller flettede Halsringe virker overdrevne og voldsomme i Sammenligning med de danske, er de øvrige Smykkesager i de vendiske Skattefund spinkle og uanselige. De hyppigst forekommende Typer er: Spidsovale Sølvblikplader, der har dannet Lukke paa Ringe eller Bælter; disse forekommer i 40% af de Fund, jeg har set.¹ En overordentlig udbredt Prydelse, i hvert Fald i Sølvskattene, er Øreringe, som forekommer i et Utal af Variationer. Her skal blot nævnes de tre almindeligste Typer: Bøjlen med halvkredsformet Sølvblikplade; den forekommer i 25% af Fundene. Bøjlen med vedhængende Perler som i Sturkö-Fundet — forekommer i 17% af Fundene. Endvidere Bøjlen, hvorpaa er trukket gennembrudte Sølvtraadsperler, i 15% af Fundene. Ved Øreringene hænger i Reglen smaa rudeformede eller hjerteformede Plader af Sølvblik, der har klapret mod hinanden og glitret i Solen. — Andre karakteristiske Former er: Smaaperler, af forskellig Form: Nogle er buklede; mest almindelige er dog de ægformede granulerede Sølvperler (Typen SM 655); ligesaa almindelige er de rektangulære flade kapselformede Perler, der er prydet med Vædderhoveder af Sølvblik; hver Art forekommer i 20% af Fundene. — Hertil maa føjes de halvmaaneformede Hængesmykker, der forekommer i 25% af Sølvskattene. — Hermed er nævnt de almindeligste Typer, som tit er repræsenteret med mange Eksemplarer i de enkelte Fund (naar Procenttallene ikke er højere, skyldes det, at en hel Del Fund, der næsten udelukkende bestaar af Mønter, er medregnet). Som noget sjældnere Typer, i hvert Fald i Sølvfundene, kan nævnes: Korsformede Øresmykker (lignende forekommer i det skaanske

¹ Jfr. Seger i Altschlesien 2, S. 132: »Schliessbleche dieser Art zählen zum ständigen Inventar der ostdeutschen Silberschätze.«

Villie-Fund) og de ejendommelige vendiske »Schläfenringe« (Pandesmykker), der aldrig er fundet i Danmark. Alle de mere udbredte Typer i de vendiske Skattefund kendes ogsaa fra skandinaviske Sølvskatte, især bornholmske og syddanske, men i Norden er disse spinkle Genstande ret sjældne og virker fremmede paa Baggrund af de hjemlige Sølvsagers afvigende Karakter.

Ligesom de vendiske Smykkeformer er sjældne i Norden, er nordiske Smykkeformer sjældne paa slavisk Grund. I Hakkesølvfundene findes enkelte usle Brudstykker af gotlandske Ormehovedringe, af Filigransmykker af Terslevtypen og som SM 660 samt af Kors som Tolstrup-Skattens; hele Smykker af nordisk Oprindelse forekommer kun i et Par Tilfælde.

Det virker helt velgørende at gaa fra disse ensformige Hakkesølvfund over til de faa Skatte paa vendisk Omraade, der udelukkende rummer hele Sølvsager. Men disse Skatte har tydeligt Karakteren af Undtagelser. To af dem er fundet umiddelbart ved Østersø-Kysten: En Skat paa 8 Guldringe fundet i Strandskoven paa Øen Usedom ved Pommerns Kyst.¹ Disse Ringe er uden Sidestykke i pommerske Fund; de hører hjemme i Norden. — Det samme gælder samtlige Smykker i Pragtfundet fra Hiddensee: En Guldhalsring, et Guldfiligransmykke som SM 660 og en Krans af 10 korsformede Guldhængesmykker af Tolstruptypen (som Fig. 9) samt enkelte mindre Guldperler. Denne Skat, som er opsamlet paa den lille Ø Hiddensee ved Rügen, har ligeledes et ubestrideligt nordisk Præg. Begge disse Skatte er nedlagt i Slutningen af 900-Aarene; de stammer vel fra nordiske Vikinger, som havde slaet sig ned ved Pommerns Kyst. — Foruden disse nordiske Skattefund i Pommern kan nævnes endnu et Par hele Skatte, nemlig fra Farve (Museet i Kiel) og Holm ved Driesen (Statsmuseet i Berlin); heller ikke disse Skatte er af slavisk Karakter, men da de heller ikke er af nordisk Oprindelse, skal de ikke nærmere berøres her.

Der kan herefter ikke være nogen Tvivl om, at de vendiske Sølvskatte efter deres Art udgør en Gruppe for sig med selvstændig Ka-

¹ Stettinermus. Nr. 6096 (fra Peenemünde), afbildet hos Paulsen: Der Goldschatz von Hiddensee, Taf. VII.

rakter, vidt forskellig fra de samtidige nordiske Skattefund. Dette maa saa meget stærkere understreges, som tyske Videnskabsmænd sædvanligvis betragter Smykkesagerne i de vendiske Hakkessølvfund som Import, der har været formidlet af Vikingerne og som er kommet til Østersø-Egnene fra Østeuropa over Rusland og Gotland.¹

Der er dog i Virkeligheden et Svælg mellem de Typer, som er fremherskende i nordiske Skattefund og de Typer, der er almindeligst i de vendiske Skattefund. Paa den nordiske Side: Kraftige, men beherskede Former og en umiskendelig Paavirkning af den vesterlandske, karolingiske Filigrankunst med dens harmoniske og symmetriske Spiralmotiver. De mest karakteristiske Smykker har været snoede Armringe, runde Spænder og Kæder med Dyrehoveder. — Paa den vendiske Side: En Forkærlighed for Øresmykker med Rasleblak, for Kapselperler, for »Schliessbleche« og »Schläfenringe«, for halvmaaneformede Smykker med tilhørende Dingeldangel. — Forskellen i Stil er saa skarp, at her kunstnerisk set er Tale om to Verden, der ikke kommer hinanden ved og som ikke paavirker hinanden. Geografisk er Grænsen mellem de to Grupper ikke mindre skarpe. Hvis den Kunst, der er repræsenteret i de vendiske Sølvfunds mest karakteristiske Indhold — saaledes som Tyskerne mener — ikke hører hjemme i Omraadet Syd for Østersøen, har den utvivlsomt sine Kilder direkte mod Øst og ikke i Forbindelse med Norden. Her maa betones, hvad Jakimovicz har paavist,¹ at der ikke paa de kufiske Mønters Udbredelsesveje findes Prototyper for de karakteristiske Smykkeformer fra den vendiske Gruppe. Det kan ikke ses, at de Indvendinger, som er blevet fremført mod at disse Smykker skulde være tilvirket af Venderne selv i Østersø-Egnene, er af nogen Vægt.³ At der har fundet en stilistisk Paavirkning Sted

¹ Saaledes Kossinna i *Mannus* XXI, 1929, S. 106 f.; H. Seger i *Altschlesien* II, 1929, S. 153 f., III, S. 75; Knorr i *Mannus* 1936, S. 202 ff.

² *Congressus sec. Balt.* S. 264 ff.

³ Det er saaledes af Seger i *Altschlesien* II, S. 159 ff., anført, at Sølvagerne aldrig findes i Grave. Men hvor finder man Sølvager i Grave? Ikke i det nordiske Omraade. Hvad der findes i Grave, afhænger udelukkende af Gravsik. — Det er af Knorr (*Mannus* 1936, S. 207) anført, at den hjemlige vendiske Kunstindustri er repræsenteret gennem Smykker med tarveligere Teknik; men Forskel i Teknik beviser dog intet m. H. t. national Oprindelse.

fra sydslavisk og byzantinsk Omraade, skal selvfølgelig ikke bestrides. Herved understreges dog blot yderligere det dybe Skel mellem den vendiske og den nordiske Smykkekultur.

Men er Forskellen saa stor, er det ikke sandsynligt, at de to Omraaders Skattefund er Udslag af samme Handelsvirksomhed. Hvis de var det, vilde ikke blot S sammensætningen af Mønterne, men ogsaa af Smykkesagerne være ganske anderledes ensartet for de vendiske Egne og Norden end Tilfældet er.

Bror Schnittger har gjort opmærksom paa det Forhold, at jo nærmere Østersøkysten de vendiske Skatte findes, des mere ligner de i deres S sammensætning de nordiske Fund. Jo mere de fjerner sig fra Kysten langs Floderne Oder og Weichsel, aftager Antallet af arabiske, engelske og nordiske Mønter og i Stedet træder ungarske, bøhmiske, polske og russiske Mønter, medens de tyske Mønters Antal ikke ændres væsentligt. Heraf slutter Schnittger, at de arabiske Mønter tydeligt har gjort Omvejen over Østersøen, inden de blev suget ind i disse Møntskatte; »havde de fra Sortehavet fulgt Donau-Pruth, Dnjestr og Dnjepr-Pripet ind paa deres nuværende sydligste Fundomraade i Nordeuropa, skulde de givetvis der optræde langt tidligere.« — Tyske Forskere er gaaet videre og har paastaet: »Orientalske Sølv-sager og Mønter er ikke kommet direkte fra Østen, men først ad Omvejen gennem Rusland til Sverige og derpaa herfra til den dengang vendiske Østersøkyst og videre til Nordvestpolen.«¹

Hermed er Sagen dog gjort altfor simpel. Det er rigtigt, at Fundene af arabisk Mønt ligger tættest ved Østersøkysten og mangler i Østpolen og ved Dnjestr (jfr. Kortet Fig. 45), men de mangler ogsaa ved Nedre-Volga og ved Nedre-Dnjepr, som dog utvivlsomt har været vigtige Handelsveje. Selvom ikke netop arabisk Mønt er kommet ad alle disse tre Veje, kan mange andre Varer og Impulser være trængt mod Nord til Østersøens Sydkystegne ad Dnjepr-Dnjestr-Donau-Vejen. — Det er dernæst rigtigt, at der har været en vis og ikke ubetydelig Forbindelse mellem Venderne ved Østersøkysten og Nordboerne, men det er karakteristisk, at denne Forbindelse paa

¹ Schnittger: Silverskatten från St. Sojbeby, Fornv. 1915, S. 225 f. — Kossinna, anf. St. S. 106.

nordisk Omraade giver sig stærkest Udslag paa Bornholm og i de syddanske Skattefund fra Sønderjylland til Skaane, og ikke paa Gotland. Arabiske Mønter cirkulerede i 900-Aarene overalt ved Østersøkysterne, og deres Forekomst sammen med lokalbestemte Smykketyper og Venderpenninge vidner om deres Betydning i »Indenrigshandelen« og for Forbindelsen tværs over Østersøen, men kan næppe vise os, hvor Storhandelens Veje gik.

Sandsynligvis har dog Østersøen ogsaa for Slaverne spillet stor Rolle som Handels- og Færdselsvej, og det kan ikke være tilfældigt, at de fra nordisk Omraade importerede nordiske Smykker er fundet i Egnene omkring Oderflodens Munding. Fra Adam af Bremen ved vi, at Jumne ved Oderflodens Munding var en vigtig Handelsplads, hvor baade »Grækere«, »Barbarer« og Sachsere havde slaaet sig ned.¹ I Byen Wollin ved Dievenow er man ved arkæologiske Udgravninger i de seneste Aar stødt paa Rester af en By fra omkring Aar 1000, som tyske Arkæologer identificerer med Adams Jumne. Og fra selve Wollin kendes ikke mindre end 14 Sølvskatte fra 900- og 1000-Aarene, hvortil kommer et stort Antal Skatte fra dens nærmeste Omegn.² — Et Kort over Skattefundene fra Pommern viser dog, at Skatten er nedlagt i et bredt Bælte langs hele den pommeriske Kyst fra Hiddensee i Vest til Lauenburg i Øst,³ og da Kysten vel næppe har været beklædt med Havnepladser, skal man være varsom med i alle Fundstederne at se Vidnesbyrd om Handelscentre.

Et andet Forhold maa utvivlsomt ogsaa her tages med i Betragtning. Fra 2. Halvdel af 900-Aarene tager Antallet af nedlagte Skatte i Pommern stærkt til og stiger i den følgende Periode lige til ca. 1075. Af Bagpommerns 85 Skattefund havde ifølge Knorr:

5	Fund, Slutmønt før	900
19	— — —	970
23	— — —	1020
27	— — —	1075
7	— — —	1120

¹ Adam, Lib. II, Cap. XXII: »Est sane maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum«]

² Jfr. Beltz, anf. St. S. 182 ff.

³ Se Knorrs Kort over Fundene fra Bagpommern, Mannus 1936, S. 165.

I den stigende Kurve ser Knorr et »Udtryk for det tiltagende Varebytte« mellem Slaver og Vikinger. Han bruger Udtrykket: »Og Vikingerne spændte Slaverne ind i deres Handelsrum«. ¹ I saa Fald er det blot ejendommeligt, at det ikke er slaviske Smykker og Venderpenninge, man finder i Danmark, og nordiske Smykker og Hedebymønt i det vendiske Omraade.

Det vil være rimeligere at jævnføre de vendiske Skattefund med de samtidige danske og i dem se et Udtryk for tiltagende Uro og Krig. Slutningen af 900-Aarene er det genvaagnende Vikingelivs Periode, og Sørøveriet, der længe havde floreret i Østersøen, har sikkert taget et nyt Opsving. Ophobningen af Fundene langs Kysten betyder næppe, at »Samfærdsel og Handel udfoldede sig kun i Kystzonen« (Knorr S. 164 f.), men det betyder Fare og Frygt for Plyndringer. Man maa her mindes Helmolds Ord i hans Slavekrønike omkr. 1170 om, hvorledes Venderne, »saa ofte en Krig truer med at bryde ud, skjuler alt Korn, efter at de har tærsket det, samt alt Guld og Sølv og hvad de ejer af Kostbarheder, i Gruber, men Kvinder og Børn bringer de til de faste Pladser eller i det mindste til Skovene, saa der intet bliver tilbage for Fjenden at plyndre undtagen Hytterne« ²

Her er det imidlertid paafaldende, at netop ved Begyndelsen af 1100'erne, hvor Sachsernes Kolonisation i Egnene Øst for Elben for Alvor satte ind og førte til tysk og dansk Erobring af de slaviske Egne ved Østersøen, ophørte — efter det bevarede Fundmateriale at dømme — Nedlæggelsen af Skatte. Hvis Sølvskattene vidner om Krig, hvorfor begynder Nedlægningerne saa ikke netop ved Aar 1100? Forholdet er jo imidlertid utvivlsomt dette, at den sachsiske Kolonisation af Landet og den tyske Grundlæggelse af Byer ved Kysterne i det 12. Aarhundrede betød, at største Delen af det slaviske Kystland ved Østersøen nu blev inddraget i det vesteuropæiske Omraade, hvor kun Landets Mønt havde Gyldighed som Omsætningsmiddel. Under disse Forhold mistede Hakkesølvet sin Betydning. ³

¹ Knorr i Mannus 1936, S. 162 ff., 211 f.

² Helmolds Slavekrønike II, 13.

³ Der er formentlig ikke Grund til at imødegaa den i tysk videnskabelig Litte-

Vi kender for lidt til det slaviske Omraades Historie i 1000-Aarene til at kunne sætte de enkelte Skattefund i Forbindelse med bestemte ydre Begivenheder. Men der foreligger Beretninger om Indbyrdeskrig mellem de slaviske Stammer. Allerede Friedel har med Rette peget paa, at saadanne Kampe har spillet en Rolle for Nedlægningen af Skatte.¹ — Dermed er ikke sagt, at det vendiske Omraade laa udenfor Handelens Veje. Det gjorde det utvivlsomt ikke, men Skattefundene kan ikke være direkte Nedslag af denne Handel; vidner de om Handel, vidner de dog først og fremmest om de Plyndringer og den Uro, som fulgte i Handelens Spor.

De danske Smykker af Guld og Sølv.

Under Behandlingen af de enkelte Fund har der været Lejlighed til at betragte de vigtigste Smykkeformer, og i Forbindelse med Oversigterne over de forskellige Perioder er visse Hovedtræk blevet fremhævet. Der kan dog være Grund til endnu at give en kort Oversigt over samtlige Smykkeformer, der forekommer i de danske Skattefund efter ca. 900, i Tilknytning til Tabel 19 og 20. Smykkeformerne i Skattefundene, der stammer fra Tiden før ca. 900, er omtalt foran S. 40 ff.

Smykkeformer af bevisligt hjemligt Arbejde.

I de Tilfælde, hvor der i Danmark er fundet Matricer eller Støbeforme, der svarer til Smykkeformer i Skattefundene, kan vi slutte, at de paagældende Smykker er smedet her i Landet. Saadanne Fund er desværre sjældne, men det er dog ad denne Vej muligt at afgøre, at i hvert Fald fire Smykkeformer, som hyppigt forekommer i vore danske Skattefund, er hjemligt Arbejde.

ratur hyppigt fremsatte Paastand, at Nedlæggelsen af Skatte er »en specifik nordisk Skik, der ophørte med Kristendommens Sejr« (saaledes Seger i Altschlesien II, 156; Beltz i Balt. Studien 1927, S. 170; Kossinna i Mannus 1929, S. 107). Nedlæggelsernes Ophør ca. 1075 forklares tilsvarende som »Opløsning af Tilknytningen til nordiske Anskuelser« (1) (Knorr i Mannus 1936, S. 213).

¹ Hacksilberfunde des Märk. Museums, S. 3. — Eks. paa slaviske Stammekampe ved Peenefloden ca. 1050 hos Adam af Bremen, Lib. III, Cap. 22.

Tabel 19. Topografisk Oversigt over Oldsagformer i Skattefund fra det nuværende Danmark ca. 900—1150.

M. H. t. Skattefund ældre end ca. 900 henvises til Tabel 10. — Oversigten omfatter ikke Typer, der kun findes i et enkelt Eksemplar. Endvidere er udeladt: Smaa Hængesmykker, formet som et kort Rør med ud-tunget Ende (S. 51), Rasleblæk (S. 81), spidsovale Sølvblikplader (S. 120), halvmaaneformede Hængesmykker (S. 166), Hængesmykker med Adorantfremstillinger (S. 166). — Enkeltfund er medregnet, undtagen af Finger-ring og Barrer.

Forkortelser: S = Sølv, G = Guld, F = Fragmenter.

	Nørre- jylland	Nord- slesvig	Fyn- Langeland	Loll- Falster-Møn	Sjælland	Bornholm	I alt
Halsringe (snoede).....	2 S-2 G Fragm.	.. 6 F	1 S nogle F	6 S nogle F	11 S mange F	9 S F	31
Armringe, snoede.....	10 S-11 G ca. 50 F	1 S-1 G nogle F	2 S-4 G ca. 30 F	8 S-6 G nogle F	20 S-6 G nogle F	10 S-1 G ca. 20 F	80
Armringe, SM 644.....	4 S-1 G F	3 S-1 G ..	8 S-1 G F	3 S-4 G ..	5 S nogle F	30
— SM 645.....	2 S-2 G	nogle F	F	..	4
— SM 646.....	1 S-1 G F	.. 2 F	.. 2 F	2 S-1 G ca. 20 F	2 S nogle F	1 S nogle F	8
— SM 648.....	1 S nogle F	..	3 S ..	3 S 12 F	2 S ..	1 S F	10
— andre Typer.....	2 S nogle F	.. F	3 S-1 G nogle F	2 S nogle F	2 S-2 G nogle F	1 S nogle F	13
Fingerringe.....	5 S	..	1 S	10 S	3 S-1 G	2 S	22
Runde Filigranbrocher af Terslevtype	2 S-3 G 1 F	2 S 1 F	.. 1 F	.. 1 F	15 S	22
Filigranspænder af Typen SM 660..	2 S-2 G 1 F	1 G 1 F	2 S 1 F	1 S-2 G	10
Korsf. Smykker af Tolstruptype ...	1 S 7 F	.. 2 F 1 F	1
Kæder med Dyrehoveder.....	..	1 G	..	1 S	2 S-1 G	..	5
Thorshamre.....	2 S 1 F	1 S ..	4 S ..	1 S ..	3 S ..	11
Kors og Krucifixer.....	1 S	2 S-1 G	1 S	5
Ildstaalformede Amuletter.....	1 S	2 S	1 S	..	4
Skjoldf. Amuletter m. Hjulmønster.	2 S 1 F	.. 1 F	3 S 1 F	1 S ..	6
Perler i karolingisk Stil.....	12 S	14 S	..	26
— som SM 655.....	8 S F	10 S ..	12 S nogle F	30
Andre Perler (Glas o. l.).....	20	6	86	..	112
Slaviske Kapselperler.....	2 S ..	2 S	1 S	6 S F	11
Slaviske Øreringe.....	2 S F	.. F	3 S 2 F	1 S 7 F	6
Ringspænder.....	3 F	2 F	1 S; 1 F	4 F	3 F	..	1
Rosetformede Filigranbrocher.....	1 S	1 S	..	2
Skaale, Bægre.....	7 S	6 S 7 F	8 S 3 F	.. F	21
Barrer.....	7 S-2 G ca. 40 F.	1 S ca. 20 F	3 S ca. 40 F	56 S ca. 140 F	2 S ca. 50 F	6 S ca. 50 F	77

Tabel 20. Kronologisk Oversigt over de vigtigste i Tabel 19 anførte Oldsagformer.

Aarstallene angiver Fundenes omtrentlige Nedlægningstid (jfr. Tabel 11, 13).

Former	Før 950	Ca. 950— 1000	1000—50	1050— 1100	1100—50	udateret	i alt
Halsringe	18 S—2 G	3 S	2 S	..	6 S	31
	..	nogle F	nogle F	nogle F	
Armringe, snoede	26 S—6 G	4 S	..	2 S	19 S—23 G	80
	..	ca. 100 F	ca. 40 F	..	F	F	
— SM 644	16 S—2 G	4 S	3 S—5 G	30
	..	nogle F	
— SM 646	4 S—2 G	2 S	8
	..	nogle F	nogle F	
— SM 648	5 S	3 S	2 S	10
	..	16 F	
Filigranbrocher, Terslevtype	19 S—3 G	22
	..	4 F	
Filigranspænder SM 660	3 S—1 G	1 S	1 S—4 G	10
	..	2 F	1 F	
Rosetformede Filigranbrocher	2 S	2
Korsformet Smykke, Tolstruptype	1 S	1
	..	7 F	3 F	
Kæder med Dyrehoveder	2 S—1 G	..	1 S—1 G	5
Thorshamre	9 S	2 S	11
	..	1 F	
Kors og Krucifixer	1 S	..	3 S—1 G	5
Ildstaalformet Amulet	3 S	..	1 S	4
Amulet med Hjulmønster	6 S	6
	..	2 F	1 F	
Perler i karolingisk Stil	1	22 S	3 S	26
— SM 655	1 S	29 S	30
	..	1 F	nogle F	
— af Glasflus o. l.	42	18	2	6	..	44	112
Slaviske Kapselperler	4 S	5 S	..	2 S	..	11
	..	1 F	
Slaviske Øreringe	2 S	4 S	6
	..	3 F	7 F	..	1 F	..	
Skaale, Bægre	5 S	1 S	15 S	21
	..	8 F	1 F	2 F	
Barrer	69 S—2 G	4 S	2 S	77
	..	242 F	61 F	F	nogle F	..	

Den ene af disse Former er den runde Filigranbroche med symmetriske Baandslyngninger, som kendes fra Terslev-Fundet og en Række andre Skatte, fordelt over hele Landet og nedlagt i sidste Halvdel af 900-Aarene (jfr. S. 56 f. og Fig. 11, 12, 22 m. fl.). En Bronzematrice og Støbeforme til Smykker af denne Art kendes, som tidligere nævnt, fra Hedeby. Det er dermed sikkert, at saadanne Smykker er blevet fremstillet der i 900-Aarene. Derfor kan de naturligvis godt være smedet ogsaa andetsteds herhjemme eller uden for Danmark; Smykketypen er jo udbredt over en stor Del af Østersø-Omraadet (jfr. Kortet Fig. 46). Men medens Smykkerne i Danmark med Skaaneland kun — med Undtagelse af et enkelt Brudstykke — findes i Skatte nedlagt før Aar 1000, kendes de paa Gotland og i Nordtyskland først i Skatte, der er nedlagt efter Aar 1000, og disse Eksemplarer er mere eller mindre medtaget af Slid. Støbeforme eller Matricer til disse Smykker er, saavidt jeg ved, aldrig fundet udenfor Danmark. Denne Gruppe af Smykker kan da betegnes som Produkter af dansk Arbejde.

Henimod Slutningen af 900-Aarene afløstes de smaa runde Filigranbrocher af større hvælvede Spænder med Dyreslyngninger i Filigran (SM 660). Ogsaa denne Smykkeform er hjemlig. Den forekommer i to Variationer; paa den ene, der er stærkest udbredt, ses Baanddyrenes Hoveder en face, — paa den anden ses de i Profil (jfr. Fig. 9 og Fig. 16). Som tidligere omtalt (S. 52) kendes der fra Sverige flere Matricer til Spænder af denne Type; en af disse — svarende til Spændet paa Fig. 9 — er fundet paa gammelt dansk Omraade, nemlig i Malmö. Smykker af denne Art, der er jævnt udbredt over hele Danmark og i Østverige, er saaledes i Tiden omkring Aar 1000 blevet smedet saavel i Sverige som i Danmark. Denne Form er fællesnordisk.

Det maa i denne Forbindelse nævnes, at der ved Måmmen i Nærheden af Viborg sammen med andre Genstande fra Midten af 900-Aarene er fundet en Bronzematrice, der har været brugt af en Sølvsmed til Underlag for Udhamring af en rektangulær Sølvplade, der derefter skulde smykkes med Filigrantraade og Granulation.¹ Motivet er det samme som paa det runde Spænde Fig. 9, blot at de to Baanddyr, der ses i Profil, er indpassede i en firkantet Ramme i

¹ Afbildet i Acta Archaeologica Vol. VII, 1936, S. 106, Fig. 14.

Stedet for en rund. Vi staar her overfor det mærkelige Tilfælde at eje en Matrice til en Smykkeform, som vi ikke kender fra danske Fund. De eneste Eksempler, der kendes paa denne Smykkeform, er et Par store rektangulære Guldfiligransmykker i en svensk Skat, fra Ödeshög i Östergötland;¹ de har Motiver, der stærkt minder om Mammen-Matricens. — Matricen fra Mammen og Guldsmykkerne fra Ödeshög viser endnu engang, at de samme Motiver og den samme Teknik har været benyttet af svenske og danske Guldsmede.

Ogsaa Thorshammer-Smykkerne er bevisligt hjemlige Arbejder. Som omtalt S. 64 har vi fra Øen Egholm i Storebælt en Støbeform af Vegsten til Barrer og til en Thorshammer af netop den Type, som træffes i Skattefund fra sidste Halvdel af 900-Aarene. I Mod-sætning til Filigranspænderne er Thorshamrene indbyrdes meget forskellige; der er blandt de mange Thorshamre fra skandinaviske Skattefund ikke to, der er ens; trods al Forskel i Smag og Kvalitet er Hovedtrækkene dog de samme og ens for hele Norden.

Endelig maa som bevisligt nordiske Arbejder nævnes de plastiske Dyrehoveder, der jævnlige afslutter Kæder, hvori Thorshamre eller Kors har været baaret. Denne Smykkeform er, som Friis Johansen har paavist, særlig knyttet til sydsandinaviske Fund. Foruden Kæderne Fig. 15 og 42 kan her nævnes et Par Kæder i svenske Skattefund fra 900-Aarene, Ödeshög-Fundet i Östergötland og Jämjö-Fundet fra Öland. Denne Type af plastiske Dyrehoveder optræder ikke blot i Forbindelse med Kæder; her skal blot anføres et enkelt Eksempel paa dens Anvendelse i anden Forbindelse: Beslagstykket til Hundeseletøj fra Ladby-Skibet. Det er saa heldigt, at der findes Bevis for, at plastiske Dyrehovedbeslag er fremstillet paa dansk Grund i Tiden omkring Aar 1000: I Lund har man fundet en Støbeform af en haard, lysebrun Sten, hvori er indskaaret tre Forme til Dyrehoveder (nærmest beslægtet med Mandemarkdyrene Fig. 21).²

¹ Afbildet i Nord. Kultur, XXVII, S. 156.

² Støbeformen fra Lund er publiceret af Ewert Wrangel i hans Afhandling »Två praktskrin från Skåne«, Hist. Tidskr. f. Skåneland VII, 1921, S. 290 ff. og afbildet sammesteds Fig. 27—28. — Beslaget fra Ladby-Skibet er afbildet i Brøndsted: Danmarks Oldtid III, Side 315. — Friis Johansens Omtale af de plastiske Dyrehoveder: Aarb. 1912, S. 212 f.

— I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes Værkstedsfundet fra Tjele, der foruden groft og fint Smedeværktøj, Støberedskaber, Vægtskaal og Lodder indeholdt forskellige »Genstande, der sandsynligvis er blevet forarbejdet af Smeden eller har været bestemt til Omarbejdelse«, deriblandt to korte Jernstænger med Bronzebeslag, der er formet i samme Stil som Mandemarkdyrene og som tydeligt efterligner Filigranteknik. Her staar vi altsaa igen overfor et sikkert dansk Haandværksprodukt.¹

Dyrehovedmotivet i Filigran er i det hele et karakteristisk nordisk Motiv fra Midten af 900-Aarene. Foruden de plastiske Dyrehoveder og Dyrehovederne paa Spænder af Typen SM 660 maa nævnes, at Thorshammersmykkerne ogsaa i adskillige Tilfælde er prydet med et Dyrehoved i Filigran, der afslutter Skaftet foroven. Som Eksempler herpaa kan anføres Thorshammerne i de svenske Fund fra Ödeshög og Bredsättra (paa Öland). I disse to Tilfælde er Dyrehovedet markeret som et Fuglehoved, og det samme gælder den pragtfulde Thorshammer fra Skaane (St. h. M. 822:810). Her er Fuglen tydeligt fremstillet som en Rovfugl med krummet Næb og hvasse Øjne.²

Nøjagtig samme Motiv og nøjagtig samme Teknik som paa det danske Thorshammersmykke fra Skaane finder vi paa de berømte korsformede Hængesmykker fra Hiddensee.³ Paa tilsvarende Hængesmykker fra det danske Fund Tolstrup (Fig. 9) er Øskenen foroven ligeledes formet som et Fuglehoved. Da disse Smykker i deres Teknik staar de nordiske Filigranbrocher saa nær, og da de i Hiddensee-Skatten øjensynligt skyldes samme Mester som har lavet Guldspændet af Type SM 660 i samme Skat, maa ogsaa disse Hængesmykker med Sikkerhed antages at være smedet i Norden.

Endnu i 1000-Aarene fastholdtes Dyrehovedmotivet under noget ændret Form i nordisk Kunst. Det kendes fra talrige svenske Rune-

¹ Tjele-Fundet er publiceret af V. Boye i Ann. f. nord. Oldk. 1858, S. 197 og Pl. IV.

² Afbildninger: Ödeshög i Mbl. 1877, S. 504. Bredsättra i Tilskueren 1938, II, S. 173. Den skaanske Thorshammer i Ekholm: Forntid och fornforskning i Skandinavien, S. 304.

³ Afbildet hos Ekholm S. 300 og i Paulsen: Der Goldschatz von Hiddensee, Taf. I—VI. Jfr. sst. S. 63 f.

stene og fra Urnes-Portalen paa norsk Grund. Det kendes ogsaa udformet som plastiske Dyrehoveder fra danske Skattefund (se Fig. 34, 35 og 42) og er Bevis paa, at de paagældende Stykker er af nordisk Arbejde.

Smykkeformer af udenlandsk Arbejde.

Foran, S. 214 ff., er udskilt de Smykkesager i vore Skattefund, der er udenlandsk Import. Følgende Grupper paa Tabel 19—20 maa herefter regnes for udenlandsk Arbejde: Nogle af Armringene i Rubriken »andre Typer«, saaledes de gotlandske Ormehovedringe. Endvidere Ringspænderne, der paa nær eet Eksempel af udpræget norsk Type kun kendes i Brudstykker. Nogle af Bægrene er vesterlandsk Import. Og tilslut de mange Miniaturesmykker, der er kommet fra vendisk Omraade; her skal kun nævnes Kapselperler, Øreringe og Perler som SM 655. Ogsaa Perlerne af farvet Glasflus er sikkert importerede, men fra vestligere Egne.

Er de øvrige Smykker hjemlige Arbejder?

Hals- og Armringe snoet af flere Sølv- eller Guldstænger danner den væsentligste Bestanddel af de danske Skatte; regnes Brudstykkerne med, kan de tælles i mange Hundrede. Dette Forhold er dog ikke ejendommeligt for Danmark alene; det samme gælder de norske, britiske, svenske og selv de slaviske Skattefund fra Rusland og Syd for Østersøen. Der er dog den Forskel, at de hele Armringe er langt mere udbredt i Norden end Syd for Østersøen; paa dette slaviske Omraade er de faktisk umaadelig sjældne. Disse snoede Ringe er vel ikke oprindelig nordiske; vi møder dem første Gang paa nordisk Grund i Slutningen af 800-Aarene i det norske Guldfund fra Hon;¹ i Danmark først i Skatte nedlagt straks efter Midten af 900-Aarene. De virker som »fremmede Fugle« her i Norden (Friis Johansens Udtryk); nogle har hævdet deres arabiske Oprindelse. Dette er tvivlsomt, men selv om Typen nok oprindelig er fremmed, er den dog utvivlsomt blevet fremstillet herhjemme. De hele Ringe, der findes paa nordisk Grund, er saaledes i Karakter

¹ Afbildet i Univ. Oldsaksaml. Skrifter II, S. 183 ff.

forskellige fra dem, der kendes fra slavisk Omraade i Nordtyskland. De nordiske Halsringe har temmelig ens tykt Ringlegeme med korte og smalle Endeplader; henimod Aar 1000 bliver Ringene sværere paa Midten og faar længere Endeplader. I de slaviske Skatte Syd for Østersøen er Ringlegernerne sværere, undertiden med hul Snoring som et Rør, og Endepladerne er kraftigt udviklede.¹ Disse lokale Variationer paa hver sin Side af Østersøen tyder stærkt paa, at Ringene er smedet i disse Egne. Herfor taler ogsaa, at de fleste af de Guldringe, der er fundet herhjemme, er afpasset til et Vægt-system, der havde Hævd i Landet allerede i 800-Aarene (jfr. foran S. 35 og 145). Selvom tvingende Beviser ikke kan fremskaffes, maa det da betegnes som overordentlig sandsynligt, at de snoede Hals- og Armringe er hjemligt Arbejde.²

Af de øvrige Armringe er Typen SM 644 stærkest udbredt herhjemme og overalt i Norden. Denne simple Form er sikkert hjemlig. Det samme maa gælde den baandformede Armring SM 648, der i Reglen er prydet med indslaaede Trekanter. Ogsaa den er vidt udbredt i Norden, men kendes fra Nordtyskland kun i et enkelt helt Eksempel, i et Fund fra Mecklenburg. Brudstykker i de slaviske Fund er derimod ikke sjældne.³ De indslaaede Trekanter er et Motiv, som genfindes f. Eks. paa adskillige Thorshamre, der jo er sikkert nordiske.⁴ — Om Armringene SM 645 og 646 kan intet sikkert siges; der er dog ikke noget, som taler imod at de er blevet forarbejdet i Norden.

Fingerringenes Former er for Størstedelen de samme som de større Ringes; foruden snoede, helt lukkede Fingerringe (undertiden af Guld) kendes baandformede og glatte Ringe, dannet af en rund Stang. Disse Ringe er saaledes blevet smedet i de samme Værksteder som de store Ringe.

¹ Knorr i Mannus 1936, S. 171 ff.

² Jfr. om de snoede Ringe: Friis Johansen i Aarb. 1912, S. 217 ff.; H. Kemke i Sitzungsberichte d. Phys.-ökon. Gesellsch. Königsberg 1897, Bd. 38, S. 79.; Arne i La Suède et l'Orient, S. 166 f.; Knorr i Mannus 1936, S. 166 ff., 178 ff.

³ Jfr. Knorr, Mannus 1936, S. 183 ff.

⁴ F. Eks. Vaalse, Fig. 20; Assartorp i Skaane (Mbl. 1872, S. 54), Gärnsås i Skaane, Horda i Smaaland (Mbl. 1875, S. 33).

Sølvperler med Spiralmotiver i Filigran (SM 654) begynder allerede at optræde i Skattefund, der stammer fra 800-Aarene (Heljarp-Skatten i Skaane, foran S. 39, og Hon-Skatten). Herhjemme kendes de yderligere fra et Skattefund nedlagt før 950 (Lerchenborg-Fundet, Fig. 24), og i Fundene fra Aarhundredets sidste Halvdel er de ret almindelige. Friis Johansen har paavist, hvorledes Ornamentiken paa disse Perler er rent karolingisk i Stilen;¹ det kan være vanskeligt at afgøre, om de er indførte eller hjemlige Arbejder, men de karolingiske Motiver efterlignedes — som det fremgaar af Filigranhængesmykkerne f. Eks. i Terslev-Fundet — saa dygtigt af vore hjemlige Sølvsmede, at det ligger nær ogsaa at betragte disse Perler som udført herhjemme.

De rosetformede Brocher fra 1000-Aarenes Begyndelse (Fig. 31) — sene og beskedne Eksempler paa Filigranarbejde — har kun en meget ringe Udbredelse, og om deres Herkomst er det ikke muligt at sige noget bestemt (jfr. S. 173).

Thorshamrene er ikke de eneste religiøse Symboler eller Amuletter, vi møder i Skattefundene. I 900-Aarene og ind i 1000-Aarene findes foruden dem smaa Amuletter af Form som et Ildstaal (SM 658). De er ikke meget almindelige, men jævnt udbredt over hele Norden og hele Perioden fra 800-Aarenes Slutning til Midten af 1000-Tallet. (Jfr. foran S. 88 f.). Dette dagligdags Symbol for Ilden er sikkert fremstillet i Norden. Enkelte Eksempler paa disse Smykker kendes ogsaa fra Grave.

Hertil kommer de skjoldformede Hængeplader med punkteret Mønster som et »løbende Hjul« (jfr. S. 89). Disse Amuletter, der er kendt i noget større Tal end Ildstaal-Amuletterne, særlig i Østersø-Egnene, har anvendt et gammelt nordisk Motiv, velkendt især fra gotlandske Billedsten (ca. 700 e. Kr.), der netop fremstiller Krigere med Skjolde, hvis Flader er prydet med krumme Eger ganske som paa de smaa Sølvblikksmykker (f. Eks. Billedstenen fra Lillbjärs, Stenkyrka S.). Ogsaa disse Smykker er utvivlsomt nordiske.

Ved Siden af disse vistnok folkeligt-hedenske Symboler optræder — allerede samtidig med Thorshamrene — smaa simple Kors af

¹ Aarb. 1912, S. 235.

Sølvblik, beregnet til at fastgøres ved Klædedragten, i Skattefundene (Fig. 26). Fra danske Skattefund kendes dog kun et enkelt Eksemplar, men flere fra svenske (jfr. S. 120) samt fra Grave i Birka. Deres Udbredelse tyder paa, at de er nordiske Arbejder. — I 1000-Aarene er de Kors og Krucifixer, der findes i Sølvskattene, enten af byzantinsk Arbejde eller Efterligninger efter byzantinske Forbilleder (jfr. Fig. 33, 38 og 42), kun et enkelt (Fig. 35) er rent i nordisk Stil. Men Skridtet fra Forbilledet (Fig. 33) til Efterligningen (Fig. 42) er undertiden saa kort, at man forbavses over baade Nordboernes Teknik og deres Evne til at indleve sig i fremmede Stilformer (jfr. S. 153, 156, 161 f., 179).¹

Tilslut skal omtales de Sølvskaale, der udgør den væsentligste Bestanddel af fire Skatte fra 900-Aarene (jfr. S. 75, 93, 111, 115 f.). Som Friis Johansen har paavist,² er deres rundbugede Form med den svagt indadbøjede Rand beslægtet med de samtidige nordiske Lerkar og Vegstenskar, og de er undertiden prydet med Trekantbaand langs Randen, ogsaa et nordisk Vikingetidsmotiv. Endelig har Friis Johansen paapeget Ligheden mellem de bukledede Skaale, der i hel Stand kendes fra Fundene Terslev og Lackalänga og i Fragmenter fra andre Fund paa den ene Side og den gotlandske Sølvskaal fra Rute med Dyreslyngninger i svensk Runestensstil, altsaa et sikkert nordisk Arbejde, paa den anden Side. Her kan næppe være Tvivl om, at vi staar overfor nordiske Arbejder.

Guldsmedene og deres Teknik.

Det er et Spørgsmaal for sig, om der er særligt ejendommelige nordiske Træk ved den Teknik, hvormed Skattefundenes Smykker er udført.

Disse Smykker er forarbejdet af Sølv- og Guldsmede. Om deres Virksomhed herhjemme ved vi kun det lidt, som Fundene fortæller os derom. — Ganske vist kender vi fra islandske Sagaer i 13. Aarhundrede Beretninger om Guldsmede, f. Eks. om Haakon Haareks-

¹ Jfr. Bernh. Salin: Några krucifix och kors i Statens hist. Mus., Sv. fornminnesfören. Tidskr. VIII, S. 277 ff. og Thor Kielland: Norsk Guldsmedkunst S. 60 ff.

² Aarb. 1912, S. 259 ff.

son, der kom fra Norge til Danmark og gik i Lære først hos en Jernsmed, siden hos en Sølvsmed og tilsidst hos en Guldsmed, hvor han lærte »at grafa, steinsetja ok amalëra«,¹ men herved lærer vi sikkert mere om det trettende Aarhundrede end om det tiende. — Af noget større Værdi er Saxos Fortælling og Kvad om Starkad og Guldsmeden, der ikke kan være væsentlig yngre end den Periode, vi her beskæftiger os med. Den djærve og strenge Saxo synes at have frydet sig ved at gengive Digtets alt andet end flatterende Billede af en Guldsmed, der gør Kur til en Kongedatter:²

»Ublu kom Smeden nu svansende ind, med yppige Lader,
tripped saa let paa sin Taa, og vimsed og vrikked med Bagen,
Øjnene spille han lod og smisked til alle i Stuen.
Kostelig klædt gik han frem, med Bæverskind Kappen var bræmmet,
stukne med Perler hans Sko, med Guld hans Kjortel var virket;
Haaret var flettet med Baand, kunstfærdigt i Bukler og Krøller;
bredt var det Lad, som han bar, sine bølgende Lokker at tvinge.«

Denne hovmodige Pragt mishager Digteren saa stærkt, fordi den slet ikke sømmer sig for en Almuesmand. Han tror, at »Guld er det samme som Byrd og ænsér ej Ætten«; i Virkeligheden er han kun »en Askepuster«, der

»— Øvelse har i at træde sin Bælg, for at Ilden kan blusse;
Asken han fejer med Haand, og stedse ved Essen han færdes,
Bælgen han fylder med Luft, og Liv han i Luerne blæser . . .«

Digtet ender med at Starkad den gamle hugger Bagen af den frække Guldsmed, og tilslut lovprises Vaabensmedene paa Guldsmedenes Bekostning:

»— Andre der er som det dystre Malm i Diglerne smelter,
støber det flydende Guld i alskens sindrige Forme;

¹ Fornmanna sögur XI, S. 427. Andre Eksempler er anført af Kielland i »Norsk Guldsmedkunst i Middelalderen«, S. 19 ff.

² Saxo, ed. Müller & Velschow, I, S. 287 ff. Olriks Oversættelse I, S. 311 ff. Axel Olrik daterer i Danmarks Heltedigt. II, S. 52 ff. Digtet til ca. 1000, men unægtelig paa et svagt Grundlag. Olrik anfører selv S. 57 Træk, der tyder paa, at Digtet er yngre, fra ca. 1100.

Malmet de gløder ved Baal, og Sølv udi Guldet de blander;
 Fingrene bruge de kan, og kunstfærdigt de Malmet kan føje;
 vege og bløde dog er de af Sind, og har let ved at skræmmes;
 ofte med Svig og med List, naar Malmen i Diglen skal smelte,
 lumsk kan de se deres Snit til at snyde den lovlige Ejer;
 gerne det tyvstjaalne Gods i den graadige Digel de gemmer.«

Den Forskel paa Vaabensmedens og Guldsmedens Anseelse i Samfundet, som Saxo her giver Udtryk for, tør vi dog lade staa for hans egen Regning. Saxo var ikke for intet Aristokrat og Militarist. Indenfor Kongehuset har man dog i hvert Fald sat stor Pris paa Guldsmedearbejder, derom vidner f. Eks. Haraldsborg-Skatten. Men hertil kommer, at Vikingetiden næppe kendte det skarpe Skel mellem Vaabensmed og Guldsmed, som Saxo regner med. I de fornemste Vaaben, der kendes fra Vikingetidens Fund, er det først og fremmest Guldsmedens Arbejde, der forlener Vaabnene deres høje Rang. — Og i det eneste større Fund af Smedeværktøj, der kendes fra Vikingetiden i Danmark, Tjele-Fundet, indgik baade groft og fint Smedeværktøj samt Støberedskaber og forarbejdede Metalgenstande, der tydede paa, at der i det samme Værksted var forarbejdet grovere og finere Genstande, deriblandt ædle Metaller.¹

Af Støbeforme og Matricer fra Vikingetiden kendes kun de spredte Fund, der er omtalt foran S. 248 ff. Dertil kommer Fund af Smeltedigler, Støbeforme og Pressemodeller fra Hedeby og lignende, der er fundet ved Grundgravninger i Lund; i et Par Digler herfra fandtes endnu Guld-korn; endvidere fandtes her Guldtraade til Filigranarbejde. — Sammen med de Smykker, der er af bevisligt nordisk Arbejde, giver disse Fund os Kendskab til de hjemlige Sølv- og Guldsmedes Teknik.²

Heraf fremgaar, at de nordiske Guldsmede har behersket baade Smedning og Støbning, Ciselering og Graving, Indlægning af Niello og Indfatning af Stene, men deres fornemste Kunst, som

¹ Annaler f. nord. Oldk. 1858, S. 191 ff.

² Jfr. Arbman: Några guldsmedsmatriser, Fornv. 1933, S. 341 ff.; Erik Floderus: Några brons- och silversmedfynd från det äldsta Sigtuna, Fornv. 1928, S. 89 ff.; H. Jankuhn: Haithabu, 1937, S. 104 ff.; Das Kunstgewerbe.

særligt udfolder sig i 900-Aarene, er Filigran- og Granulationsarbejder.³

Anvendelsen af Filigran (af filum = Traad og granum = Korn; herved forstaas alle Arbejder udført med Sølvtraad) og Granulation (kornet Arbejde) var kendt i Norden før Vikingetiden, men det er et Spørgsmaal, i hvor høj Grad Vikingetidens Filigranteknik bygger paa gammel nordisk Tradition; der er i det arkæologiske Materiale et Spring paa Hundreder af Aar mellem den germanske Tids og Vikingetidens Filigrankunst.

Vikingetidens Filigrankunst i Norden kan være paavirket fra forskelligt Hold, bl. a. fra Øst, men den er dog først og fremmest og for Danmarks Vedkommende vistnok udelukkende paavirket fra Vest; Paavirkningen kom — som Friis Johansen og Arbman indgaaende har paavist — fra den karolingiske Kulturkreds, fra det frankiske Rige. Medens denne Paavirkning endnu ikke spores i Skattefundene fra Tiden før Aar 900 (undtagen Heljarp-Fundet), gør den sig med stor Styrke gældende i de Skatte, der er nedlagt omkring 950, ikke mindst i Guldfundet fra Vedsted og i Terslev-Skatten.¹ Vort Kendskab til den frankiske Smykkeindustri er kun lille, men Spiralmotiverne, som kendes fra Bindet til Karl den Skaldedes Psalterium (842—69), optræder paa nogle af Terslev- og Vedsted-Smykkerne i stor Renhed; en Enkelthed som den stærke Anvendelse af perlet Traad i Vedsted-Skattens Smykker tyder paa direkte Kopiering af franske Forbilleder. Nøjagtige Sidestykker til de store runde Filigranperler i Vedsted- og Terslev-Skattene kendes fra Dorestad, det vigtigste Bindeled mellem det frankiske Rige og Norden.²

³ Jfr. Thor Kielland: Norsk Guldsmedkunst, S. 33 ff.; Hans Hildebrand: De in-hemska förutsättningarna för vår medeltids kunst, Sv. fornm. fören. tidskr. VIII, 1891—93, S. 71 ff.; P. Paulsen: Der Goldschatz von Hiddensee, S. 36 ff. — Særligt vigtig: H. Arbman: Schweden u. das karolingische Reich, S. 180 ff. (Die Filigranverzierung) og Friis Johansen: Sølvschatten fra Terslev, Aarb. 1912, S. 189 ff. — Middelalderens Metalteknik ca. 1100 er fremstillet i den samtidige Haandbog af Theophilus Presbyter: *Schedula diversarum artium*, udg. af Albert Ilg, Wien 1874.

¹ Jfr. det svenske St. Ryk-Fund (publ. af Arbman i Hembygden 1937, S. 10 ff.) og det norske Hon-Fund, se Arbman: Schweden S. 183 ff.

² Afbildet i J. H. Holwerda: Opgravningen van Dorestad, i *Oudheidkundige Mededeelingen uit 's Rijksmuseum van oudheden te Leiden*. NR XI, 1930, S. 83.

Med saa stor Dygtighed tog Nordboerne ved Lære af de fremmede, at vi ikke altid med Sikkerhed kan afgøre, om Smykker i vore Skattefund skyldes Nordboer eller frankiske Kunstnere. Nordboerne havde tilfulde tilegnet sig den europæiske eller rettere klassiske Teknik, saaledes som de havde lært den i Frankerriget. De var blevet saa dygtige, at man sjældent ved Betragtning af tekniske Ejendommeligheder kan afgøre, om et Smykke er nordisk eller fremmed.

Nordisk og fremmed Stil.

De Kriterier, der i det foregaaende har været anvendt og kan anvendes til at afgøre, om et Smykke er hjemligt eller udenlandsk, er følgende:

1. Tekniken. Dette Kriterium er af afgørende Betydning, hvor Støbeforme eller Matricer foreligger; ellers kan det, da de dygtigste danske Guldsmede stod paa Højde med Udlandets Mestre, ikke anvendes til Inddeling af Smykkerne i nationale Kategorier.

2. Den geografiske Udbredelse. Det synes at være en Regel, at hele Smykker ikke som Mønterne er blevet ført over lange Strækninger i større Tal (undt. dog de »permiske Ringe«). Hvis en Forms geografiske Udbredelse er snævert begrænset f. Eks. til Danmark og Egne, hvor danske færdedes i stort Tal, tør den betragtes som dansk. Hvis en Form paa dansk Omraade kun er repræsenteret i Brudstykker, men andetsteds er stærkt udbredt i hele Eksemplarer, tør den betragtes som fremmed.

3. Forekomst i forskellige Fundgrupper. Det er altfor tit blevet fremhævet, at der er stor Forskel paa Skattefundenes og Gravfundenes Typer. Hvad der findes i Gravene, vil altid afhænge af Gravskik, præget af Tid og Sted. Forøvrigt har Forskellen været overvurderet. Ganske vist er Sølvsager sjældne i Gravene, og i Gravene findes Smykker, især af Bronze, som ikke forekommer i Skattefundene, men Berøringspunkterne er dog mange. For blot at give et Indtryk heraf, skal anføres følgende Eksempler hentet fra Afbildningerne i Brøndsteds Oversigt over de danske Jordfæstelsesgrave fra Vikingetiden:¹

¹ Brøndsted: Danish Inhumation Graves of the Viking age, Acta Archaeologica VII, S. 81 ff.

- Brøndsted Fig. 4: Snoet Guldring.
- - 6: Baandslyngninger paa Ornamentplader til Stigbøjler. Efterligner Filigranteknik.
 - - 9: Sølvbelægning med Baandslyng paa Økse.
 - - 13: Spiralmotiver og Baandslyngninger paa Bronzebeslag.
 - Pl. I: Bronzebeslag med baandformede Dyr i Profil.
 - Fig. 14: Matrice (omtalt her S. 248).
 - - 16: Remtunge af Bronze med Spiralmotiver i karolingisk Stil.
 - - 18: Thorshammer af Rav.
 - - 20: Rund Bronzebroche med baandformet Dyrefigur i Profil.
 - - 26: Bronzeskyder til Bælte, med symmetrisk Baandmønster.
 - - 30: Rund forsølvet Bronzeblikplade med koncentrisk punkteret Flade (jfr. Sejro-Fundet her Fig. 22).
 - - 40: Rund Sølvbroche med symmetrisk Baandmønster.
 - - 48: Thorshamre af Jern.
 - - 49: Aflangt sølvforgyldt Spænde med symmetrisk Baandmønster.
 - - 50: Som Fig. 49.
 - - 71-73: Sølvbelagte Jernbeslag med drevne Mønstre af snoede eller perlede Baand.
 - - 87: Remtunge og Skyder af forgyldt Bronze med symmetrisk baandformede Dyrefigurer.
 - - 94: Sølvplader med Dobbeltspiraler i Filigran paa Sværdfæste.
 - - 111: Trefliget forgyldt Bronzespænde med symmetrisk Baand- og Spiralmønster omtrent som paa runde Fili-granbrocher.
 - - 115: Rund Sølvfiligranbroche af Terslev-Typen.
 - - 118,4: Rund forgyldt Bronzebroche med Baandmønster; jfr. foregaaende.

Der er da Berøringspunkter nok mellem Sølvfund og Gravfund. At en Smykkeform ikke kendes fra Gravfund kan dog aldrig berettigede Antagelsen af, at den ikke skulde være af hjemlig Oprindelse.

4. Tilslut maa anføres Stilkriteriet. Stilen er maaske nok det sikreste Hjælpemiddel til Afgørelse af et Smykkes Hjemsted. Ogsaa her maa man dog være overordentlig varsom. Ligesom Nordboerne for-

stod at tilegne sig fremmed Teknik til Fuldkommenhed, var de stærkt modtagelige for Paavirkning af fremmede Stilarter. Det sikreste Vidnesbyrd derom er den Vrimmel af forskellige Stilarter, som præger Vikingetidens og 1000-Aarenes Kunst i Norden. Her skal kun lige nævnes de vigtigste Stilformer, som vi møder paa Skattefundenes Smykker.

Sammenligner vi de Smykker, der er nedlagt i Tiden før ca. 900 med dem, der er nedlagt i Tiden ca. 950—1000, vil vi ikke betænke os paa at karakterisere Forskellen mellem dem som en Forskel i Stil. Det er maaske lettere at sige, hvad Smykkerne før ca. 900 mangler end hvad de har. Vi mangler de snoede Ringformer, og vi savner Filigrantekniken. En af de stærkest udbredte Former er de riflede, vredne Ringe, der er stærkt paavirket af de permiske Ringes Stil. Impulser vestfra gør sig udelukkende gældende i Form af importerede Smykkesager, antagelig Vikingerov.

Det, som karakteriserer 900-Aarene, er dels Filigrantekniken og -ornamentiken, dels de kraftige snoede Ringformer. Disse Træk optræder fra første Færd samtidig i danske Skattefund. Filigrantekniken er fra sin første Fremtræden herhjemme knyttet til karolingisk Stil, saaledes som vi ser det paa Hængesmykker og Perler fra Lerchenborg- (Fig. 24), Vedsted- (Fig. 14) og Terslevfundene, og den karolingiske Stils Motiver, især vegetabiliske Ranke- og Spiralmotiver, er blevet optaget og i en Aarrække anvendt uforandret af danske Guldsmede. Et nordisk — om man vil: barbarisk — Træk er det utvivlsomt, at den blanke Flade paa Hængesmykkerne, som endnu udmærker nogle af Stykkerne fra Vedsted- og Terslev-Skattene, hurtigt afløses af en Flade, der er kraftigt gennembrudt, delvis dækket med Baandslyngninger i flere Planer og udfyldt med Granulation; det er denne sidste Type, der vinder Udbredelse herhjemme (Fig. 11, 12 o. fl.). Som det ses af Tabel 20, har denne Smykketype ikke i Længden tilfredsstillet den hjemlige Smag; Terslev-Typen forekommer ikke — end ikke i Fragmenter — i Skatte, der er nedlagt efter Aar 1000. Ogsaa Sølvperlerne i karolingisk Stil er sjældne i Skattene efter Aar 1000.

Den Stil, der ene kunde imødekomme den hjemlige Smag og som

derfor blev sejrende ogsaa indenfor Filigrantekniken, er den fra irsk Kunst inspirerede Jelling-Stil, hvis mest karakteristiske Figur er det baandformede Dyr. De ældste Dyrefigurer, vi møder i Skattefundene, synes at være de plastiske Dyrehoveder, der danner Afslutning paa Kæder, i Skatte nedlagt omkring 960; omtrent samtidig hermed begynder Dyrefigurer i Jelling-Stil at dukke op paa runde filigransmykkede Brocher (Fig. 23). Først omkring 970 træffer vi i Skattene den Type af runde Spænder, der var i Stand til at slaa Smykkerne i karolingisk Stil ud, nemlig Typen SM 660 med de baandformede Dyr i Filigranstil. Ogsaa Jelling-Stilens plastiske Fuglehoveder omformedes og tilpassedes samtidig hermed til Filigranarbejdet og vandt Indpas paa Thorshamre og korsformede Smykker af Tolstrup-Hiddensee-Typen (Fig. 9). — Man opgav dog aldrig helt de karolingiske Motiver. De ses endnu paa Smykker fra 1000-Aarene som Kollund-Spændet, og paa Orø-Korset er karolingiske ornamentale Motiver, nordiske Dyrehoveder og graverede Menneskeskikkelser i byzantinsk Stil tilpasset saaledes, at de danner en harmonisk Helhed. I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes et sa sent Eksempel paa Guldsmedearbejde som Lisbjerg-Alteret (ca. 1150), hvor de romanske Figurfelter er indrammet af en Ornamentik, hvori et af Elementerne er Ormeslyng i Vikingestil.¹

Skal vi historisk forklare denne Stiludvikling, der afspejler en Brydning herhjemme mellem nordisk og fremmed Kultur af usædvanlig Voldsomhed, kommer vi ikke udenom Hedeby. De litterære Kilder og de arkæologiske Udgravninger og Fund udpeger enstemmigt Hedeby til at være det vigtigste Forbindelsesled mellem det frankiske Rige, Vesteuropas førende Kulturnation paa den Tid, og det hedenske Norden. Af særlig Vigtighed i denne Forbindelse er Fundene i Hedeby af Støbeforme til trefligede Bronzespænder fra 800-Aarene, der er ornamenteret med Plantemotiver i karolingisk Stil. Allerede her sporer vi — som Jankuhn har paavist — den samme Stilisering og Tillempning til nordisk Smag, som vi har set gøre sig gældende

¹ Jfr. Poul Nørlund: *Gyldne Altre*, 1926, S. 79 ff. — Et smukt Eksempel paa Jelling-Stilens Anvendelse paa Smykker er en svær Guldfigerring, fundet i 1938 (D 12898), med Ormeslyng i højt Relief.

for Sølvsmykkernes Vedkommende i Skattefundene.¹ Det er næppe heller tilfældigt, at der netop i Hedeby er fundet Matricer eller Presse-modeller til Sølvfiligransmykker med karolingiske Motiver. Et tredje vægtigt Vidnesbyrd om karolingisk Stilpaavirkning overfor Norden er de nordiske Mønter fra Slutningen af 800-Aarene og de senere Halvbrakteater fra omtrent Midten af 900'erne, der efterligner de Mønter, Karl den Store og hans Efterkommere lod præge i Dorestad. Disse Mønter er netop — uafhængigt af Jankuhns Undersøgelser — blevet henført til Hedeby, og sikkert med Rette. Det er ejendommeligt, at medens Danevirke for Bevidstheden staar og siden Valdemarstiden har staaet som Danmarks Grænsevold mod Syd, viser de historiske Kilder og de arkæologiske Fund, at Hedeby, der er uadskilleligt fra Danevirke, fra 800-Aarene var det vigtigste Bindeled mellem Norden og Europa, og den fornemste Indfaldsport for frankisk Kulturpaavirkning herhjemme.

Hvor den Modstand, som ifølge Smykkernes Vidnesbyrd har rejst sig overfor denne frankiske Kulturimport, har haft sit Udgangspunkt, ved vi ikke. Det er dog utvivlsomt med Rette, at den Stil, der i Filigrankunsten fortrænger den karolingiske, er opkaldt efter Jelling. Smykkesagerne i selve Jellinghøjen: Sølvbægret med dets Baanddyr, og Bronzeskyderen med Fuglefiguren, vidner dog sikkert om, hvilken Stil man dyrkede ved Hove i Jelling. Om man ligefrem, som P. Paulsen gør, tør betragte Jelling som et »Kunstcentrum« for denne Stil, er et andet Spørgsmaal.² Men det er utvivlsomt rigtigt, at Jellingstilen ved Midten af 900-Aarene har vundet stærkt Terræn i Jylland, og at det lykkedes den i Løbet af kort Tid at begrænse den karolingiske Stils Indflydelse, i hvert Fald paa Filigrankunstens Omraade.

Det er rigtigt, som Sophus Müller har paavist, at Jelling-Stilen selv er udenlandsk paavirket; dens Kilde er utvivlsomt irsk Kunst.³

¹ Jfr. H. Jankuhn: Die Wehranlagen der Wikingerzeit zwischen Schlei und Treene, Neumünster 1937, S. 307.

² P. Paulsen: Der Goldschatz von Hiddensee, S. 49 ff.

³ Soph. Müller: Dyreornamentiken i Norden, Aarb. 1880, S. 309. Den nyeste Behandling af Emnet er Nils Åberg: Keltiska och orientalska stilinflytelser i vikingatidens nordiska konst. Kgl. vitterh. hist. och antikvitets akad. handlingar Del 46:4, 1941.

Men Nordboerne kendtes ved denne Stil paa en ganske anderledes inderlig Vis end den frankiske. Dens Motiver, de slyngede Dyrfigurer, havde gennem Aarhundreder haft stor Magt over Nordboerne. Og de fik det igen. At Matricer med samme Motiv, de baandformede Dyr indenfor det runde Filigranspændes Ramme, findes ved Øresund og ved Mälaren, er det bedste Bevis derpaa. Men dette Filigranspænde af Typen SM 660 (Fig. 9, 16, 25) viser samtidig en degenereret Stil. Dyrornamentiken er i Opløsning, og Grupperingen rummer ingen Fornyelsesmuligheder. Der er et kulturelt Slægtskab mellem denne Dyrornamentik, der er gaaet i Opløsning, og den samtidige Skjaldedigtning med dens opløste Sætningsdele, der er slynget ind imellem hinanden, saaledes at der vel skabes en metrisk Symmetri, men ingen harmonisk Helhed.¹

Heller ikke Jelling-Stilen fik da nogen lang Levetid. Nye Impulser fra Udlandet blev optaget og bidrog til at fortrænge den. Smykkesagernes Antal i 1000-Aarene er dog saa aftagende, at vi fra nu af kun i Glimt kan se Udviklingen. I Bonderup-Kæden fra Midten af 1000-Aarene (Fig. 35) hænger et Kors, der er ornamenteret i Ringeriike-Stilen, hvis Elementer er Plantemotiver (jfr. Runestenen fra Vang).² Men denne Stilart formaaede dog ikke at fortrænge det yndede Dyrehovedmotiv. Saa faa Smykker vi har fra 1000-Aarene i Danmark, frembyder de dog flere Eksempler paa, at man stadig formede Dyrehoveder i nordisk Stil (Fig. 34, 35 og 42). Først i det tolvte Aarhundrede sejrede de romanske Motiver endeligt og afgørende herhjemme.

Skattefundenes historiske Betydning.

Skattefundene fortæller om Krige og urolige Forhold. Et Citat fra Hauberg giver maaske bedst Udtryk for, hvad man tidligere har udlæst af Skattefundene: »Fra omtrent 970 spores Virkningerne af Normannertogene vesterpaa i Indblandingen af vesteuropæisk Mønt, der hurtig tager til og vidner dels om det stærke Handelsliv, der

¹ Eksempel: Karlevi-Stenens Digt, Øland, ca. Aar 1000. Danmarks Runeindskrifter v. Lis Jacobsen og Erik Moltke, Nr. 41I.

² Afbildet Nord. Kultur XXVII, S. 162.

rører sig i Norden, dels om de Pengeskatte, som ved Danegælden øres fra England til Danmark . . . Men efterat de store Bevægelser udadtil er stillede af, indtræder der en Slaphedsperiode. Det er som om Folkenes Kræfter er tilsatte i Udlandet; Spændkraften er borte. Englands Trone tabes for den danske Kongeslægt, Kirkens blødgørende Magt faar mere og mere Overhaand, og Handelen sygner umærkeligt hen fra Midten af det 11. Aarhundrede . . . De store Møntnedlægninger ophører under Knud den Hellige, omtrent Aar 1085. De enkelte senere Fund fra den her omhandlede Periode indeholder da mest Landenes egen Mønt, stundom iblandet med lidt fremmed, navnlig engelsk Mønt. Tydelig og klart viser Fundene, at den store, paa Idrætter og Handelsliv saa rige Tid er forbi.« Saaledes tolkedes i Aaret 1900 Skattefundene af den Videnskabsmand, der kendte dem bedst.¹

Denne Fortolkning stemmer ikke med de Synspunkter, som en indgaaende Betragtning af Skattefundene kræver. Udfra de Synspunkter, der her har været bestemmende, antager en Opgørelse af, hvad Fundene lærer os i denne Henseende, følgende Form, idet jeg bibeholder Haubergs Sætningsbygning: Fra omtrent 990 spores Virkningerne af Normannertogene vesterpaa i Indblandingen af angelsaksisk Mønt, der hurtig tager til og hovedsagelig vidner om de Pengeskatte, som ved Danegælden føres fra England til Danmark . . . Men efterat de store Bevægelser udadtil er stilnet af, indtræder der en Fredsperiode. Det er som om Folkenes Kræfter vender sig mod Opgaver i Hjemlandene; Spændkraften sættes ikke længer til i udenlandske Eventyr. Englands Krone tabes vel for den danske Kongeslægt, men Haand i Haand med Kirken faar den til Gengæld mere Magt i Hjemlandet, og at de fremmede Møntsorter forsvinder fra Midten af 11. Aarhundrede, betyder ikke at Handelen sygner hen, men at indenlandsk Mønt slaet af Kongen kommer til at spille en større Rolle som hjemligt Omsætningsmiddel . . . De store Møntnedlægninger ophører under Knud den Hellige, med Ufredsperioden, der endte med hans Drab 1086. De enkelte senere Fund fra den her omhandlede Periode indeholder da mest Landenes egen

¹ Hauberg S. 20 f.

Mønt, undertiden iblandet med lidt fremmed, navnlig tysk Mønt. Tydeligt og klart viser Fundene, at den urolige, paa ydre og indre Krige saa rige Tid er forbi. — Det kan ikke være noget Tilfælde, at Valdemarernes Storhedstid ikke, som den foregaaende og efterfølgende Periode, i nævneværdig Grad har efterladt sig i Jorden nedgravne Sølvskatte.

Skattefundene fortæller alligevel om Handel og Blomstring af det økonomiske Liv. Men ganske vist paa en anden og mere fortlørlig Vis, end man tidligere regnede med. De udenlandske Mønter, der findes herhjemme, viser, hvilke nære og fjerne Egne Danmark stod i krigersk eller fredelig Berøring med — i Nord, Øst, Syd og Sydvest. Udenlandske Smykkeformer i danske Fund supplerer det Indtryk, Mønterne giver. Skattens skiftende S sammensætning i Løbet af de tre Aarhundreder, der er Tale om, vidner om Danmarks gradvise Tilpasning til højere Kulturformer i det økonomiske Liv og om voksende politisk Organisation indenfor Landet. Paavirkning af fremmede Stilarter, der præger nogle af Smykkeformerne, fortæller om, hvilke Kulturer vi stod i frugtbar Forbindelse med; at Hedeby spillede en Rolle ved denne Formidling, understreger, at denne Forbindelse betingedes af et blomstrende fredeligt Handelsliv.

Sidst, men ikke mindst fortæller Skattefundene om dansk Kunst. Det er vel rigtigt, at de Værker af danske Guld- og Sølvsmede, som Skattefundene rummer, ikke alle er Mesterværker, men at største Delen af dem er Smykker af jævn Rang, som Folk som de var flest havde Raad til at eje. Men selv mange af de simple Smykker er udført med en Teknik og Smag, som maa aftvinge os Respekt for, hvad den Tids Haandværkere allerede formaaede. Og ind imellem de beskedne Smykkers store Tal rummer Skattene Mesterværker af høj Rang. — Det er vel ogsaa rigtigt, at en stor Del af de Smykker, som vi finder i Skattene, er smedet efter fremmede Forbilleder, men disse Forbilleder er ikke slavisk kopieret, men omformet saaledes, at de dog fik et nordisk Særpræg.

REGISTER

- Åberg, Nils, 262.
Åkesholm, Skattefund, 27, 170, 175.
Ålandsøerne, Skattefund, 202.
Aalborg Blegkilde, Armrings, 176.
Aalborg Klostermark, Skattefund, 15, 19, 32, 34, 44 ff., 58, 63, 84, 125, 142.
Aalkærsgaard, Skattefund, 177, 189 f.
Årsjö, Guldarmring, 181.
Årstad, norsk Skattefund, 68, 70.
Adam af Bremen, 191, 193 ff., 212, 241, 243.
Agersø, Skattefund, 113.
Ahllöv, Armrings, 182.
Allerslev, Skattefund, 26, 160, 175.
Allmänninge, svensk Skattefund, 52, 166.
Alveskog, gotlandsk Skattefund, 63.
Angers, Bisp Ulgers Grav, 153.
Anglosaxon Chronicle, 193.
Arbman, Holger, 39 f., 52, 73 f., 81, 89, 110, 135, 206 f., 214, 229 f., 256 f.
Armrings, 251. Fra 800-Aarene, 29 ff., 42 f. Hvælvede, af Sølvblik, 126, 164, 173. »Justerede«, 35. Ormehovedringe, 47, 58, 98, 118, 130, 144, 217, 232 f., 238, 251. Permiske, 31 f., 42, 44 f., 98, 216, 222, 231 f., 236. SM 644: 143, 172, 244, 246, 252. SM 646 og 648: 51, 83, 142 f., 172, 237, 244, 246, 252. Snoede, 143, 172 f., 244, 246, 252.
Arne, T. J., 32, 108, 125 f., 140, 166, 170, 197, 199, 202, 204 f., 207 f., 210, 222, 230, 232 ff., 252.
Arnor Jarleskjald, 192, 195.
Arup, Erik, 194 f., 212.
Asarve, gotlandsk Skattefund, 233.
Aspelin, 89
Assartorp, Skattefund, 16, 20, 27, 58, 63, 137, 191, 252.
Asserstrup, Armrings, 178.
Baagø, Guldarmring, 177.
Baremore, Guldspænde, 181.
Barlingbo, gotlandsk Skattefund, 52.
Barrer, 38, 245, 247.
Barsmark, Armrings, 177.
Bartholin, Th., 153.
la Baume, W., 235.
Beltz, R., 14, 51, 121, 166, 224, 235 f., 241, 243.
Berlin: Museum f. Vor- u. Frühgesch. 57, 234, 236, 238. Märkisches Museum 234, 236.
Bircherod, 148.
Birka, 42, 209, 219, 234. Bopladsfund, 57. Gravfund, 63, 81, 89, 110, 120, 133, 162, 254. Smykke med Gribedyr, 70.
Bjarkey, 228.
Bjerre Banke, Kæde, 151 f., 173.
Bjerregrav, Skattefund, 26, 148, 175.
Bjerræsø, Skattefund, 37, 41.
Bjälbo, Skattefund, 139.
Bjært, Armrings, 76, 177.
Björke Föhlage, gotlandsk Skattefund, 51.
Blemme Lyng, Thorshammer, 126.
Bløndal, Sigfus, 83.
Bodilsker, Skattefund, 167.
Boeslunde, Guldarmring, 178.
Bojsen, Frede, 37.
Bolbygaard, Skattefund, 19, 22, 25, 125, 163 f., 172 ff.
Bolin, Sture, 6, 13, 187 f., 197, 201 f., 206, 208, 226.

- Bonderup, Skattefund, 19, 23, 26, 155 f.,
 172 ff., 193, 263.
 Borgeby, Skattefund, 169.
 Bornholm, Skattefund (II A 65), 133.
 Borup, Skattefund, 20, 27, 169, 175.
 Botels, gotlandsk Skattefund, 32.
 Bovlund, Skattefund, 15, 46, 57 f., 77 ff.,
 85, 90, 142, 189 f.
 Boye, Vilh., 250.
 Bråtveit, norsk Skattefund, 63.
 Brahesminde, Armrings, 8, 38, 177 f.
 Brandsgaard, Skattefund, 16, 22, 25, 127,
 143.
 Bredsåtra, svensk Skattefund, 63, 250.
 Britiske Øer, Skattefund, 229 f.
 Broche, rosetformet, 149, 154, 173, 245 f.,
 253.
 Brock, P., 148, 197.
 Brogaard, Guldarmring, 180.
 Brun, Fr. de, 222.
 Brunius, C. G., 136.
 Bräcke, Skattefund, 16, 20, 27, 57, 63,
 81, 134.
 Brøgger, A. W., 35, 72, 192, 209, 222,
 227 f.
 Brøholt, norsk Skattefund, 83.
 Brøndsted, J., 10, 67 f., 75, 93, 100, 107,
 110, 133, 223, 249, 258 f.
 Buggenthin, tysk Skattefund, 52, 58.
 Bulgar, 32, 202.
 Byzantinsk: Indflydelse, 54, 152, 162,
 179, 254. Mønttype, 24, 209 f. Reli-
 kviarkors, 153, 173, 254. Øresmykke, 51.
 Bægre, se Skaale.
 Bälteberga, Skattefund, 141.
 Bødstrup, Skattefund, 15, 22, 25, 34,
 113 f., 142.
 Börringe, Skattefund, 20, 27, 169, 175.
 Dallund, Skattefund, 22, 84.
 Danefæ, 8 f.
 Danegæld, 213.
 Danzig, Museum, 234.
 Dippel, J. C., 180.
 Dorestad, 209, 262. Sølvperler, 74, 257.
 Dyrehoveder i nord. Stil, 76 f., 100 ff.,
 112, 250, 263.
 Dyreslyngning, 105 ff., 153. Se ogsaa
 Spænder.
 Dzirzchnicha, polsk Skattefund, 52.
 Egeslevmagle, Guldspænde, 181.
 Egholm, Støbeform, 64, 249.
 Einar Skaalaglam, 189.
 Ekelunda, svensk Skattefund, 57.
 Ekholm, G., 47, 64, 181, 250.
 El-Kufa, 13.
 Ellinge, Armrings, 178.
 Enegaard, Skattefund, 16, 19, 22, 25, 167,
 172, 174.
 Engelhardt, C., 152.
 Englund, Skattefund, 15, 47, 57, 65 f.,
 81, 142.
 Enner, Skattefund, 16, 19, 22, 25, 81, 150,
 173 f.
 Erik Emun, 159, 183 f.
 Eriks sjællandske Lov, 8.
 Erikstorp, svensk Skattefund, 63.
 Erixon, Sigurd, 197.
 Ernst, Axel, 9.
 Erridsø, Skattefund, 30 ff., 34, 41, 179.
 Erridsø, Guldfigerring, 153.
 Eskilstuna, svensk Skattefund, 52, 220.
 Espinge, Skattefund, 20, 27, 162, 169, 173,
 175.
 Estland, danske Mønter, 218.
 Ethelred-Mønter, 214.
 Fagered, Skattefund, 27.
 Fardume, gotl. Fund, 32.
 Farve, tysk Skattefund, 238.
 Fejø, Skattefund, 75, 93, 116, 145, 216.
 Fejø Østerskov, Skattefund, 153.
 Christian V's danske Lov, 8.
 Clement, 168.
 la Cour, Vilh., 10, 80 f., 199.
 Cuerdale, engelsk Skattefund, 64, 229.
 Curow, tysk Skattefund, 130.

- Filborna, Skattefund, 16, 20, 57 f., 85, 135.
- Filigranbrocher af Terslevtypen, 142, 219 f., 231, 238, 244, 246, 248, 259 f.
- Filigrankunst, 257, 260.
- Fingerringe, 6, 173, 198, 244, 252, 261.
- Finland, Møntfund, 213.
- Fjälkestad, Guldring, 182.
- Fjälkinge, Skattefund, 20, 27, 83, 170, 172, 175, 194.
- Fladeby Fælleder, Barrer, 176.
- Flensborg, Slesvigsk Oldsagssaml., 79.
- Floderus, E., 256.
- Fodevig-Slaget, 197.
- Fole, Ring, 32, 41.
- Frank, H., 204.
- Frankisk Indflydelse og Import, 39 f., 42, 68 ff., 73, 75, 81, 215, 257, 261 f.
- Franzen, tysk Skattefund, 58.
- Frederiksborg, Guldspænde, 70, 177, 179 f.
- Frederiksborg, Sølvspænde, 52, 179.
- Friedell, E., 89, 235, 243.
- Friis Johansen, K., 10, 40, 51, 56, 73 ff., 77 f., 89, 110 ff., 215, 224, 249, 251 ff., 257.
- Frostegaard, Skattefund, 167.
- Frydendal, Armring, 176.
- Fuglie, Møntfund, 172.
- Fundforhold, 41, 146, 173, 176, 198.
- Færøerne, Skattefund, 6.
- Fæsted, Guldkæde, 76 f.
- Föhlagen, svensk Skattefund, 58.
- Fønsskov, Thorshammer, 63, 82.
- Gaabense, Guldsmykke, 70, 99 f.
- Galster, Georg, 5, 9 f., 21, 35, 59, 61, 66, 133 f., 148, 152 ff., 156 ff., 165 f., 180, 185, 210.
- Gamla Uppsala, Skattefund, 75, 160.
- Gandert, O., 235.
- Gerete, gotlandsk Skattefund, 63.
- Gerrild, Guldartring, 177.
- Gesta Cnutonis, 190 f.
- Gjulum, norsk Skattefund, 64.
- Glavendrup, Runesten, 64.
- Glemminge, Skattefund, 20, 27, 81, 88 f., 120, 125, 138, 191.
- Gnezdowo, polsk Skattefund, 89.
- Gotlands Skattefund, 197, 199, 202, 210, 213, 216 ff., 224, 230, 232 ff.
- Graagaard, Skattefund, 15, 19, 22, 25, 52, 58 ff., 84, 142.
- Gralow, tysk Skattefund, 52 f.
- Gravfundenes Typer, 258 f.
- Gravlev, Skattefund, 15, 22, 47, 51, 54 ff., 63 f., 73, 142.
- Gredby, Skattefund, 141.
- Gremmerup, Skattefund, 133, 189 f.
- Grevernes Privilegium, 8.
- Grieg, Sigurd, 5, 30, 64, 68, 99, 108, 187, 197, 224, 226 ff.
- Grimestad, norsk Skattefund, 227.
- Grundloven, 8.
- Græse, Ringspænde, 179.
- Græse, Skattefund, 26, 157 f., 172, 175.
- Gråsvik, Skattefund, 58, 139.
- Grönby, Skattefund, 20, 27, 57, 125, 166, 169, 172 f., 175.
- Grønnerup, Skattefund, 15, 22, 25, 59, 142.
- Grötlingbo, gotlandsk Skattefund, 52.
- Guldbranna, Armring, 182.
- Guldsagerne Antal og Fordeling, 223 f.
- Guldmede, 254 ff.
- Guldspænder, 145.
- Gundslevmagle, Skattefund, 151, 153, 173, 216.
- Gundsøllille, Guldartring, 180.
- Gärestad, Skattefund, 20, 27, 83, 171 f., 175, 194.
- Gärnsås: Skattefund, 27, 63, 170, 175.
- Hængesmykke, 181, 252. Armring, 181.
- Gaerte, W., 57.
- Gössarp, Skattefund, 36, 39, 41 f.
- Hacksilber, 236.
- Haldor, Skjald, 191.
- Halfred, Skjald, 191.
- Halland, Skattefund (II C 39), 27, 141.
- Hallebrønd, Skattefund, 22.

- Hallström, G., 81, 89.
Halmstad, Skattefund, 34, 63, 138 f.
Halsarve, gotlandsk Skattefund, 52.
Halsringe, 244, 246.
Hammarlöv, Armring, 181.
Hammershus, Skattefund, 133, 180.
Handelmann, H., 37 f., 235.
Harald Gormsøn, 69, 189 f.
Harald Haarderaade, 192 ff.
Harald Hen, 192.
Harald Kesja, 159, 183
Haraldsborg, Skattefund, 26, 159 f., 175, 183 f., 216, 256.
Harjagers Hrd., Guldspænde, 181.
Harrendrup, Skattefund, 15, 22, 25, 82, 142, 190.
Harrendrup Skov, Skattefund, 152, 166, 173, 216.
Harz-Sølv, 212, 223.
Hatteberg, norsk Skattefund, 228.
Hauberg, P., 5, 10, 14, 18, 24, 111, 136, 141, 168, 184 f., 193, 196, 202, 209 f., 213, 218, 222, 228, 263 f.
Haugen, norsk Skattefund, 108.
Hedeby: 42, 64, 209, 211 f., 219, 256, 261 f., 265. Matrice: 56, 248, 262.
Hedeby-Mønter, 24, 54, 209, 262.
Helgeaa-Slaget, 191 f.
Helgelandsmoen, norsk Fund, 35, 83.
Heljarp, Skattefund, 36, 39 f., 41 f., 144, 209, 253, 257.
Helmold, 242.
Herbst, 150.
Hiddensee, tysk Skattefund, 10, 51 ff., 71, 224, 238, 250.
Hildebrand, B. E., 10, 18, 199, 230.
Hildebrand, Hans, 13 f., 23 f., 64, 136 f., 140, 177 f., 187, 207, 230, 257.
Holm, tysk Skattefund, 238.
Holmö, Skattefund, 30, 34, 85, 138.
Holsegaard, Skattefund, 16, 19, 22, 25, 121 f., 143.
Holst, H., 202, 226.
Holsteinborg, Skattefund, 26, 157, 175.
Holwerda, J. H., 257.
Hon, norsk Skattefund, 71, 73, 227, 251, 253, 257.
Horda, svensk Skattefund, 52 f., 63, 83, 252.
Hornelund, Skattefund, 67 ff., 145.
Horr, norsk Skattefund, 162.
Horst, tysk Skattefund, 63.
Hov, svensk Gravfund, 89.
Hucke, H., 235.
Hunderup, Skattefund, 7, 52, 83, 86, 142, 190.
Husie, Guldarmring, 181.
Hvitaby, Skattefund, 20, 27, 171 f., 175.
Hylke, Skattefund, 66.
Hälsingborgs Museum, 134 f.
Hængesmykker: Adorantfremstilling, 152, 165 f., 173. Halvmaaneformede, 165 f., 173, 232, 237. Ildstaalformede, 88 f., 161 f., 227, 231, 245, 247, 253. Korsformede (Hiddensee-Type), 49, 51 ff., 142 ff., 172, 219 f., 238, 245, 247, 261. Runde, skaalformede, m. Dobbeltspiraler i Filigran, 81.
Hærvejen, 190, 199.
Hässleberg, Guldarmring, 181.
Högrän, gotlandsk Skattefund, 52.
Højby, Guldarmring, 178.
Højer, Andr., 157.
Hököpinge, Skattefund, 20, 27, 137, 191.
Hörby, Guldarmring, 182.
Hørdum, Skattefund, 29 f., 34, 41.
Ibsker Højlyng, Skattefund, 132 f.
Igelösa, Skattefund, 17, 20, 136, 191, 213.
Ildstaalsmykker, se Hængesmykker.
Ilg, Alb., 257.
Illebølle, Skattefund, 33 f., 41.
Ivö, Skattefund, 141.
Ivöns Strand, Armring, 182.
Jacob, G., 206.
Jacobsen, Lis, 117, 263.
Jakimovicz, 81, 204, 210, 225, 239.
Jankuhn, H., 38, 56 f., 64, 256, 261 f.
Jansson, S. O., 35.

- Jarotchin, polsk Skattefund, 52.
 Jegstrup, Skattefund, 26, 148, 175.
 Jelling: Runesten, 189. Sølvbæger, 70, 107, 117, 262.
 Jelling-Stil, 53, 117, 173, 261 ff.
 Johannishus, Skattefund, 20, 27, 53, 83, 120, 171 ff., 175, 177, 179.
 Jónsson, F., 191 ff., 195.
 Jumne, 241.
 Jyndeavad, Skattefund, 15, 19, 22, 34, 47, 52 f., 57 f., 79 ff., 83, 125, 142, 189 f.
 Jyske Lov, 8.
 Jämjö, svensk Skattefund, 57, 249.
- Kabbarp, Skattefund, 27, 47, 63, 136, 191.
 Kalkstad, Sølvspænde, 68, 70.
 Kannenberg, tysk Skattefund, 130.
 Karl Gustaf, 186.
 Karl den Skaldedes Psalterium, 257.
 Karlevi, Runesten, 263.
 Katki, polsk Skattefund, 53.
 Kattinge, Skattefund, 83, 115.
 Kelstrup, Skattefund, 16, 19, 22, 25, 125, 154, 173 f.
 Kemke, H., 30, 252.
 Kiel: Museum vorgeschichtl. Altertümer, 7, 11, 33, 37, 95, 145, 181, 234, 236, 238.
 Kielland, Thor, 156, 162, 179, 254 f., 257.
 Kiew: Gravfelt, 120. Smykkesæt, 53 f.
 Kinsta, svensk Skattefund, 89, 133.
 Kirke Værløse, Skattefund, 19, 23, 26, 158, 174, 194.
 Kiwitten, tysk Fund, 30.
 Klein Roscharden, tysk Skattefund, 57, 112.
 Klinta, svensk Skattefund, 89.
 Knorr, H. A., 47, 51, 58, 64, 81, 126, 164, 235, 239, 241 ff., 252.
 Knud den Hellige, 196, 264.
 Knud den Store, 69, 191 f., 211, 214.
 Knudsker, Thorshammer, 63.
 Koldemosen, Skattefund, 133.
 Kolding, Guldspænde, 181.
 Kollund, Guldspænde, 70, 177, 179, 261.
 Kongens Mark, Guldsmykke, 180.
- Kongens Udmark, Skattefund, 15, 22, 25, 58, 83, 90, 127 ff., 142.
 Kongsø, Skattefund, 19, 22, 25, 52, 148, 172 ff.
 Konrad II, 211.
 Kors: Af Sølvblik, 120, 254. I Kæder, 151 ff., 155 f., 179.
 Korsformede Hængesmykker, se Hængesmykker.
 Kossinna, 239 f., 243.
 Kragerupgaard, Skattefund, 110 f.
 Kronologisk Gruppering af Skattefund, 142 f.
 Krucifix, 161 f.
 Krusegaard, Skattefund, 23, 168, 175.
 Kufiske Mønter, se Mønter, arabiske.
 Kulhusgaarden, Skattefund, 15, 19, 22, 25, 114, 128, 143.
 Kullaberg, Skattefund, 135.
 Kulte, gotlandsk Skattefund, 53.
 Kumna, estnisk Skattefund, 218.
 Kverrestad, Skattefund, 137.
 Kvibile, Skattefund, 58, 139.
 Kyndby, Armring, 179.
 Kæder: Med Dyrehoveder, 76 f., 100 ff., 142 f., 155 f., 173, 179, 231 f., 245, 247, 249. Af Mønter og Ringe, 173.
 København: Nationalmuseets danske Saml., 7, 56. Mønt & Medaillesaml., 7, 21. Kgl. Kunstammer, 9.
- Laastrup, Skattefund, 23, 26, 148, 174.
 Lackalänga, Skattefund, 57, 125, 136, 254.
 Ladby-Skibet, Beslagstykke, 249.
 Lahell, norsk Skattefund, 38.
 Lang Goslin, polsk Skattefund, 53.
 Langeland, Armring, 177.
 Latitudo, 13, 17.
 Lega, W., 51, 107, 235.
 Leissow, tysk Skattefund, 58, 89, 126, 152, 164.
 Lejre (I), Skattefund, 75, 115 ff., 145, 222.
 Lejre (II), Skattefund, 160.
 Lenki, polsk Skattefund, 52.

- Lerchenborg, Skattefund, 15, 25, 107 ff.,
112, 142, 253, 260.
- Liljegren, J. G., 136.
- Lilla Klintegårda, gotlandsk Skattefund,
57.
- Lillbjärs, gotlandsk Billedsten, 253.
- Lindberg, J. C., 35, 44, 47, 95, 127.
- Linder, Ulla, 13, 230, 234.
- Lindqvist, Sune, 75, 160.
- Lisbjerg, romansk Alter, 261.
- Lissauer, A., 235.
- List, Skattefund, 134.
- Lolland, Sølvring, 178.
- London, British Museum, 214.
- Londzyn, polsk Skattefund, 30.
- Louns, Skattefund, 19, 22, 25, 148, 174.
- Lund, Torben, 9.
- Lund: Skattefund, 169, 175. Smykker,
181. Støbeforme, 249, 256.
- Lunds Domkyrka, Møntfund, 172.
- Lunds Universitets hist. Museum, 8, 135,
140, 181.
- Lundegaard, Sølvring, 37, 41.
- Lunding, Guldarmring, 177.
- Lupow, tysk Skattefund, 64, 132, 236.
- Lymose Skov, Skattefund, 99.
- Lyngby, Skattefund, 19, 23, 25, 147 f.,
174.
- Læborg, Runesten, 64.
- Läby, svensk Skattefund, 63.
- Löddeköpinge, Skattefund, 27, 169, 175.
- Lösebäck, Skattefund, 171, 175.
- Maale, Guldarmring, 177.
- Mackeprang, M. B., 64, 82, 133.
- Magleby, Skattefund, 93.
- Magnus den Gode, 192 f., 227.
- Malmø, Matrice, 52, 220, 248.
- Mammen, Matrice, 248 f., 259.
- Mandemark (I), 100 ff., 110, 112, 132, 142.
- Mandemark (II), 63, 103.
- Marienhof, tysk Skattefund, 30.
- Markov, A., 204.
- Maspelösa, svensk Skattefund, 52.
- Matthiessen, Hugo, 190.
- Meelse, Armring, 38, 177 f.
- Mestorf, Johanna, 11, 37 f., 134, 177, 235.
- Mickels, gotlandsk Skattefund, 63.
- Moberg, Ove, 191.
- Moltke, Erik, 263.
- Montelius, Oscar, 11, 46, 51, 58, 89, 133,
135, 166.
- Munkebo, Skattefund (1659), 186.
- Munkegaard, Skattefund, 15, 19, 22, 25,
46, 50, 58, 81, 83, 122 ff., 130, 143.
- Munksjørup, Skattefund, 19, 22, 25, 147,
174.
- Müller, J. E., 134.
- Müller, Sophus, 5, 9 f., 32, 40, 42, 64, 262.
- Mölle, Skattefund, 134.
- Møllerlækken, Ringspænde, 85 f.
- Möldal, svensk Skattefund, 52.
- Mønter: Angelsaxisk-irske, 10, 17 ff., 203,
205, 212 ff. Arabiske, 13 ff., 42, 201—
08, 240 f. Byzantinske, 205, 209 f., 233.
Danske, se Skandinaviske. Frankiske,
40, 42, 209. Persiske (sasanidiske), 35,
205. Skandinaviske, 23 ff., 203, 205,
217. Tyske, 21 ff., 203, 205, 210 ff.
Andre, 28, 203, 205.
- Naffentorp, Skattefund, 137.
- Neergaard, Carl, 30, 49, 59, 107.
- Nisaa-Slaget, 195.
- Nonnebakken, Odense, 22, 25, 83 ff., 190.
- Nora, svensk Skattefund, 89.
- Nordenbro, Guldarmring, 177.
- Nordman, C. A., 18, 51, 89, 152, 169, 202,
213.
- Nordskovhus, Skattefund, 43 f.
- Norge, Skattefund, 210, 213, 218, 224,
226 ff.
- Norra Vallåkra, Guldarmring, 181.
- Nykirke, Skattefund (1659), 186.
- Nylarsker, Guldhængesmykke, 180.
- Nylarsker, Skattefund, 15, 19, 22, 130,
142.
- Næsby, Armring, 178.
- Näsby, Skattefund, 47, 52, 89, 137, 191,
220.

- Nöbbe, Erwin, 11, 37 f., 133 f., 168, 235.
 Nørlund, Poul, 261.
 Nørre Alslev, Skattefund, 32, 34 f., 41.
 Nørre Kirkeby, Guldarmring, 178.
 Nørre Longelse, Gravfund, 222.
 Nørre Næraa, Guldarmring, 177.
 Nørreballe, Skattefund, 15, 94 f., 142.
- Ockes, gotlandsk Fund, 32.
 Odense: Fyns Stiftsmuseum, 7, 84, 179.
 Odense, Ringspænde, 79.
 Odense, Skattefund, 15, 52, 142.
 Olaf den Hellige, 179, 192.
 Olaf Trygvason, 191.
 Olrik, Axel, 255.
 Olrik, Jørgen, 158 f., 185 f., 255.
 Oluf Skötkonung, 69.
 Onsbjerg, Halsring, 178.
 Onsevig, Ringspænde, 47, 178.
 Oppmannasjön, Skattefund, 57, 138.
 Orkesta-Stenen, 213.
 Ornum, Guldarmring, 178.
 Orø, Guldkors, 173, 179, 261.
 Oseberg, 229.
 Otto II, 189 f.
 Ouvaroff, 47, 57, 89.
 Over Randlev, Skattefund, 15, 18 f., 66 f., 142.
 Overby Lyng, Armring, 178.
 Overby Lyng, Skattefund, 19, 22, 154, 174.
 Ovesholm, Skattefund, 141.
 Oxarve, gotlandsk Skattefund, 233.
- Pålstorp, Skattefund, 16, 21, 27, 63, 89, 135.
 Paatzig, tysk Skattefund, 52, 59, 130.
 Panknin, tysk Skattefund, 52.
 Paulsen, P., 10, 51, 53, 57, 64, 70, 74, 112, 136, 181, 235, 238, 250, 257, 262.
 Peenemünde, Guldringe, 224, 238.
 Perler af Sølv: Kapselformede, 81, 121, 144, 150, 166, 173, 217, 245, 247, 251.
 Karolingiske (SM 654), 40, 74, 144, 231, 245, 247, 253, 260. SM 655, 125, 144, 150, 154, 164, 173, 217, 237, 245, 247, 251.
 Permiske Ringe, se Armringe.
 Person, Erik, 11, 39, 139, 172, 202, 230.
 Petersen, Jan, 47, 68, 86, 89, 110.
 Petsch, W., 235.
 Pilegaard, Armring, 180.
 Pilhuse, Skattefund, 15, 22, 25, 60, 85, 143.
 Plade af Sølvblik: Med indgrav. Dyrefigurer, 51. Med »løbende Hjul«, 89, 120, 231, 245, 247, 253. Rund, 126.
 Spidsoval, 90, 92, 98, 120 f., 144, 173, 217, 232, 237.
 Plötzig, tysk Skattefund, 52.
 Polzin, tysk Skattefund, 58.
 Posen, Museum, 234.
 Pritter, tysk Skattefund, 52.
- Quatzow, tysk Skattefund, 58.
 Quilitz, tysk Skattefund, 235.
- Raabyllille, Guldarmring, 36 f., 41.
 Råsta, svensk Skattefund, 86.
 Rabekkegaard, Gravfund m. Mønter, 133.
 Rabekkegaard, Skattefund, 166, 175.
 Ramså kern, Skattefund, 135 f., 166.
 Ramsøllille, Guldfragment, 180.
 Ramus, 157.
 Randbøl, Skattefund, 30, 41.
 Rantrum, Skattefund, 35, 38 f., 41, 44, 95.
 Raschewy, polsk Skattefund, 52.
 Rasleblík, 81, 83, 126, 130, 144, 217, 237.
 Rasmusson, N. L., 18, 24, 39, 54, 202, 209.
 Remendebeslag (karol.), 35 f.
 Reslöf, Skattefund, 17, 20, 83, 135, 191.
 Reykjavik, Museum, 83.
 Ribe, 212.
 Ribe (Øst for), Guldarmringe, 76.
 Ribe Nørremark, Skattefund, 75, 93, 116, 145, 216.
 Ringerike-Stil, 156, 263.
 Ringspænder, 47, 79, 85 f., 98, 216 f., 227 f., 231, 233, 245, 251.
 Rinkaby, Sølvkæde, 182.

- Riserup, Armring, 178.
 Roager, Armringe, 76.
 Rosendalegaard, Skattefund, 20, 23, 26, 163, 174.
 Roskilde, Guldspænde, 181.
 Roskilde, Skattefund, 19, 23, 26, 159, 174, 193.
 Rute, gotlandsk Skattefund, 254.
 Rutsker (I), Skattefund, 117.
 Rutsker (II), Skattefund, 16, 19, 22, 117, 143.
 Ryd, Skattefund, 20, 27, 136 f., 191.
 Rydbeck, Otto, 39.
 Ryde, Armring, 176.
 Rydh, Hanna, 176, 199, 210, 230.
 Rygh, O., 30, 47, 86, 229.
 Rytsebæk, Guldarmring, 178.
 Rø, Skattefund, 15, 22, 25, 34, 81, 89, 117 ff., 129 f., 142, 162.
 Rød, norsk Skattefund, 227 f.
 Rømersdal, Skattefund, 7, 63, 130 ff., 142.
 Rørdal, Skattefund, 15, 47, 49, 84, 142.
 Saigs, gotlandsk Skattefund, 52, 57, 69 f.
 Salin, B., 162, 254.
 Samsø, Armring, 8.
 Sanda, Krucifix, 162.
 Sandby, Skattefund, 16, 20, 27, 52, 58, 63, 81, 89, 125 f., 136.
 Saxo, 159, 183 f., 255 f.
 »Schläfenringe«, 238.
 Schmiedehelm, 166.
 Schnittger, Bror, 134 f., 210, 226, 230, 232, 240.
 Scholtz, Henr., 134.
 Schumann, H., 235.
 Schwerin, Museet, 57, 234, 236.
 Schwerinsburg, tysk Skattefund, 32, 236.
 Schöningen, tysk Skattefund, 58.
 Segelstorp, Guldarmring, 181.
 Seger, H., 121, 126, 166, 235, 237, 239, 243.
 Sejro, Fragm. af Halsring, 178.
 Sejro, Guldarmring, 178.
 Sejro, Skattefund, 13, 15, 19, 22, 25, 50 f., 57, 63, 65, 85, 89, 100, 103 ff., 113, 132, 142, 259.
 Selse, Skattefund, 19, 23, 26, 157, 174, 194.
 Shetelig, H., 64, 86, 106, 153, 229.
 Siem, Skattefund, 15, 22, 25, 53, 58 f., 125, 142.
 Sigsarve, gotlandsk Skattefund, 57, 89.
 Sigtryggson, S., 83.
 Sigtuna, Matrice, 52, 220.
 Sigvat Skjald, 192.
 Simblegaard, Skattefund, 23, 168, 175.
 Skaale, Sæt af, i Skattefund, 75, 93, 115 ff., 145, 231, 245, 247, 254.
 Skaane: Skattefund, (II C 36:) 27, 140, (37) 140, (38) 27, 32, 140 f. Ringspænde, 181. Thorshammer, 181, 250.
 Skail, Orkneyøerne, Skattefund, 86, 229.
 Skallerup, Guldarmring, 180.
 Skanderborg-Egnen, Halsring, 177.
 Skarpa Alby, svensk Fund, 32.
 Skattefund: Datering, 11, 142 f., 174 ff., 189. Definition, 6. Kort, 28, 44, 147. Fra Middelalderen og 1600-Aarene, 184 ff. Topografisk Fordeling, 7, 244 f.
 Skavsta, svensk Skattefund, 47.
 Skellegaard, Skattefund, 20, 23, 26, 163, 175.
 Skibssætning, 100.
 Skiringssal, 228.
 Skjeppengegaard, se Rø.
 Skjervøy, norsk Skattefund, 162.
 Skræm, Skattefund, 29, 34, 41.
 Skäggs, gotlandsk Skattefund, 53, 57.
 Skørpinge, Skattefund, 19, 23, 26, 162, 174.
 Slavisk Smykkesølv, 217.
 Slawoschin, polsk Skattefund, 57, 81.
 Slesvig, Skattefund, 134, 189 f.
 Slesvig, se Hedeby.
 Smørumovre, Guldringe, 115.
 Snoldelev, Gravfund, 57.
 Snorre Sturlesøn, 189, 197 f.
 Snäckarve, gotlandsk Skattefund, 74.
 Sogge, norsk Smykke, 110.

- Sommersted, Skattefund, 25, 77, 142, 189 f.
- Sorø-Egnen, Skattefund, 15, 25, 111, 142.
- Sperrestrup, Skattefund, 52, 114 f., 145.
- Spænder: Hornelund, 67 ff. Skaalformede, 108. SM 660: 49, 51 f., 60, 70, 74, 83 f., 86, 114 f., 142 f., 149, 172, 219 f., 231, 238, 245 f., 248, 261, 263.
- Staftsinge, Skattefund, 139.
- Stale, gotlandsk Skattefund, 52.
- Starkad, 255 f.
- Steenstrup, Johs., 212.
- Steenstrups Legat, 5.
- Stengade, Skattefund, 19, 25, 30, 92, 142 f.
- Stenmagle, Skattefund, 178 f.
- Stens Præstegaard, svensk Skattefund, 63, 83.
- Stettin, Landesmuseum, 63, 234, 236, 238.
- Stige, svensk Skattefund, 52, 120.
- Stjerna, Knut, 187.
- Stockholm, svensk Skattefund, 52, 220.
- Stockholm, Statens hist. Museum, 8, 58, 134 ff., 168 ff., 181 f., 214, 230.
- Stora Bjärs, gotlandsk Skattefund, 53.
- Stora Ryk, svensk Skattefund, 89, 108, 231, 257.
- Stora Slågarp, Skattefund, 141.
- Store Frigaard, Skattefund, 10, 16, 20 f., 23, 26, 81, 152, 165 f., 169, 172 f., 175.
- Store Graasand, Skattefund, 59.
- Store Taarnby, Skattefund, 16, 19, 23, 26, 88, 160 ff., 173 f., 194.
- Store Valby, Skattefund, 16, 19, 23, 26, 158 f., 174, 193.
- Stralsund, Museet, 51, 236.
- Strøby, Skattefund, 19, 22, 25, 162, 174.
- Sturkö, Skattefund, 20, 27, 125, 140.
- Stuv den Blinde, 195.
- Sundin, O., 8, 11, 32, 39, 135, 140, 181.
- Sven Estridsøn, 192 ff., 209, 212.
- Sven Tveskæg, 69, 190 f.
- Sverige, Skattefund, 202, 210, 213, 218, 230 ff.
- »Svolder«-Slaget, 191.
- Særslev, Skattefund, 26, 152, 175.
- Søllested, Armring, 33, 41.
- Sølvesborg, Skattefund, 20, 139.
- Sønder Kirkeby, Skattefund, 14 f., 30, 35, 41.
- Taftebjerg, Armring, 178.
- Tartusi, 206.
- Tarup, Skattefund, 15, 22, 25, 34, 46, 86 ff., 112, 120, 142, 190.
- Tempelhof, tysk Skattefund, 125, 130.
- Terminus post quem, 12.
- Terslev, Skattefund, 10, 13, 15, 18 f., 22, 25, 50, 53, 57, 63, 75, 89, 98, 100, 110 ff., 116, 142, 216, 248, 253 f., 257, 260.
- Tessebølle, Skattefund, 26, 160, 175.
- Theophilus Presbyter, 257.
- Thietmar af Merseburg, 189.
- Thjodolf Skjald, 193.
- Thomsen, C. J., 10, 95, 122, 124, 167.
- Thordeman, Bengt, 187.
- Thorkil, 214.
- Thorshammersmykker, 46, 53, 57, 63 f., 82, 100 ff., 104, 126, 131 f., 142 ff., 172, 181, 219 f., 227, 231, 245, 247, 249, 259, 261.
- Tjele, Værkstedsfund, 250, 256.
- Tolstrup, Skattefund, 15, 22, 25, 48 ff., 63, 83, 113, 125, 143, 250.
- Tornberg, C. J., 137, 141, 170, 230.
- Tornegaard, Skattefund, 16, 20, 23, 26, 120, 163, 173 f.
- Torshamn, Guldringe, 140.
- Torsta, svensk Skattefund, 57, 166.
- Torstorp, Skattefund, 58, 139.
- Torvik, norsk Skattefund, 30, 32.
- Tostrup, Skattefund, 35 f., 41.
- Tråen, norsk Skattefund, 46, 52, 63, 99.
- Transbygaard, Armring, 179.
- Trelleborg, 69.
- Trewhiddle, engelsk Skattefund, 229.
- Tryggestad, svensk Skattefund, 57.
- Trylleformular, 153.
- Tuna, svensk Gravfund, 108.
- Tusti, 214.
- Tyskegaard, se Vester Marie.

- Tärnö, Skattefund, 140.
 Tønsberg-Egnen, Fund fra, 30, 35.
 Tørring, Skattefund, 19, 23, 26, 149 f., 174.
- Uddeby, svensk, Skattefund, 173.
 Ulf, Viking, 214.
 Ulslev, Skattefund, 178.
 Undrom, Svensk Skattefund, 52.
 Urnes Kirke, 251.
 Urnes-Stil, 153, 156, 173.
- Vaalse, Skattefund, 10, 13, 15, 19, 22, 25, 32, 34, 46, 50, 52, 57 f., 63, 81, 83, 85, 88 f., 95 ff., 120, 137, 143, 252.
 Vårby, svensk Skattefund, 86.
 Valdarve, gotlandsk Skattefund, 52.
 Valgard, Skjald, 195.
 Vang, Runesten, 263.
 Vanneberga, Skattefund, 20, 27, 170, 175, 224.
 Vasmer, R., 204.
 Waterneversdorf, tysk Skattefund, 57.
 Vedel, E., 117, 126, 166.
 Vedel Sirfonsen, 152.
 Weibull, Laur., 191.
 Vela, norsk Skattefund, 63.
 Velling, Guldarmring, 177.
 Venderpenninge, 211, 236.
 Verdalen, norsk Skattefund, 64.
 Werle, tysk Skattefund, 57, 83.
 Vester Marie, Skattefund, 16, 19, 127, 142, 213.
 Vester Marie Lyng, Smykke, 180.
 Vester Vedsted, Skattefund, 15, 57, 71 ff., 142, 257, 260.
 Vesterland, Skattefund, 126, 168.
 Viborg, Skattefund, 148, 174.
 Wideen, Harald, 11, 171.
 Vidskövle, Armring, 182.
 Villersø, Guldarmring, 177.
 Villie, Skattefund, 20, 27, 166, 170, 173, 175, 238.
 Vimarka, svensk Skattefund, 32.
 Wimarson, N., 172.
 Vintrie, Sølvring, 181.
 Vipholm, Guldring, 145, 181.
- Visby, gotlandsk Skattefund, 52, 220, 234.
 Visby, Gotlands Fornsal, 58.
 Wiskiauten, Fund fra, 57, 219.
 Witznitz, tysk Skattefund, 58.
 Witzworth, Skattefund, 32, 35, 37, 41, 46, 95, 178.
 Volga, 42, 202, 205 f.
 Wollin, tysk Skattefund, 64, 126, 130, 220, 241.
 Worm, Ole, 160.
 Wrangel, E., 77, 249.
 Vægtenhed (»Øre«), 35, 38 f., 56, 72, 145, 222, 252.
 Värpinge, Skattefund, 141.
- Yholm, Skattefund, 15 f., 19, 22, 25, 47, 83, 89 ff., 120, 143.
 York, engelsk Skattefund, 53.
 Ystad-Egnen, Skattefund, 137.
 Ütersum, Skattefund, 168.
 Ytterön, Guldring, 140.
 Yxnarum, Skattefund, 140.
- Zincks Legat, 5.
- Älvkarleby, svensk Skattefund, 75.
- Ø (Slimundingen), Skattefund, 134, 189 f.
 Ø Mose, Skattefund, 57, 61 ff., 142, 224.
 Ødeshög, svensk Skattefund, 249 f.
 Öja, Skattefund, 20, 27, 168, 175.
 Öland, Skattefund, 202, 213, 230.
 Ölands alunbruk, svensk Skattefund, 63, 89, 120.
 Ølsted, Skattefund, 19, 23, 26, 157, 174.
 Øre, se Vægtenhed.
 Øresmykker, 50, 107, 125 f., 144, 150, 154, 164, 173, 217, 237, 245, 247, 251.
 Østelbisk Kolonisation, 242.
 Øster Lars, Skattefund, 168.
 Øster Lars, (tabt) Skattefund, 133, 180.
 Øster Marie, Skattefund, 180.
 Östjädra, svensk Skattefund, 52, 89, 120.
 Östra Herrestad, Skattefund, 20, 27, 138, 170, 172, 175.
 Östra Torp, Skattefund, 20, 137, 191.
 Østrup, J., 13 f., 111, 205.

RÉSUMÉS FRANÇAIS
DES MÉMOIRES CONTENUS DANS LES
«AARBØGER» 1942

PUBLIÉS PAR
LA SOCIÉTÉ ROYALE DES ANTIQUAIRES DU NORD

ROAR SKOVMAND :

LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS ET DU MOYEN ÂGE LE PLUS ANCIEN JUSQU' AUX ENVIRONS DE 1150

De l'ancien territoire danois — c.-à-d. le Danemark actuel, la Scanie et le Slesvig du Sud — on connaît environ 270 trouvailles de trésors de l'époque entre l'an 800 et l'an 1150 ap. J.-C. Sur ce nombre les 85, cependant, ne comprennent que des objets trouvés isolément. Sur les 270 trouvailles, 178 proviennent du territoire de l'État danois actuel, voir tableau 1.

Les trésors de cette période contiennent presque uniquement des objets de métal précieux travaillé: argent et (plus rarement) or. Du métal il a été moulé des lingots ou forgé des anneaux et des parures; à cela viennent s'ajouter des monnaies frappées. Dans la plupart des trouvailles les objets ont été maltraités: des parures et des anneaux, et même des monnaies ont été coupés en morceaux, et ce mauvais traitement a eu lieu avant l'enfouissement des objets dans le sol.

Parmi les trésors, ce ne sont que ceux qui contiennent des monnaies qui peuvent être datés avec certitude. Ces objets ont été enfouis en tout cas après l'année de frappe de la pièce de monnaie la plus récente de chaque trouvaille à part. En rapprochant les formes de parures de trouvailles datées sur la base de pièces de monnaies de celles de trouvailles sans pièces de monnaies, il sera cependant souvent possible de donner une datation approximative de trouvailles ne comprenant pas de monnaies.

Presque toutes les trouvailles de trésors provenant du territoire de l'État danois actuel sont conservées dans le Musée national de Copenhague; quelques trouvailles faites dans le Slesvig se trouvent dans le Museum vorgeschichtlicher Altertümer à Kiel, et celles de Scanie sont conservées dans le Statens historiska Museum à Stockholm ou dans le Universitetets historiska Museum à Lund. Cette centralisation des trouvailles est due — en ce qui concerne le Danemark — à la vieille disposition légale suivant laquelle le «Danefæ»,

IV LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS

c.-à-d. tout métal précieux abandonné trouvé dans le sol, appartient à l'État et doit être délivré par l'inventeur au Musée national qui en retour l'indemnise de la valeur réelle.

Ce n'est qu'un petit nombre des trouvailles de trésors danoises qui ont été traitées jusqu'ici dans la littérature, par exemple la trouvaille de Terslev, la plus grande d'entre elles, dans une monographie par K. Friis Johansen dans les *Aarb.* 1912; ce travail est le plus étendu publié jusqu'ici sur nos trésors de l'époque des vikings. Les trouvailles de monnaies ont été classifiées par P. Hauberg dans son ouvrage fondamental: «*Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*» (1900) («Histoire monétaire du Danemark jusqu'en 1146»); ce n'est que très rarement que des trouvailles de trésors danoises ont été traitées dans des travaux s'occupant — comme sujet central — de trouvailles de trésors étrangères (ainsi P. Paulsen: *Der Goldschatz von Hiddensee*, 1936).

Sur 185 trouvailles connues de l'ancien territoire danois, 145 contiennent des pièces de monnaies, voir tableau 3. Les pièces de monnaies qui déterminent la datation des trouvailles de trésors danoises peuvent être divisées en quatre groupes principaux.

Nous nous occuperons d'abord des monnaies arabes ou «coufiques» qui se distinguent en ce qu'elles indiquent aussi bien le lieu que l'année de frappe. Les trouvailles comprenant des pièces de monnaies arabes sont indiquées au tableau 4. Le tableau comprend l'ensemble des trouvailles de trésors dont les monnaies les plus récentes sont d'une date antérieure à l'an 1016, et sur ces 34 trouvailles il n'y a que 2 qui ne contiennent pas de monnaies coufiques. Sur les nombreuses trouvailles de trésors dont les monnaies les plus récentes sont d'une date postérieure à l'an 1016, il n'y a, au contraire, que 7 qui contiennent des monnaies coufiques, et cela seulement dans un nombre restreint. Il ressort du tableau que l'arrivage de monnaies coufiques au Danemark dans des quantités considérables prend fin avec les monnaies frappées aux environs de 970. L'apparition des monnaies arabes dans l'ancien Danemark a été d'assez courte durée en général. Elles semblent n'avoir gagné du terrain que dans le courant de la deuxième moitié des années 800, et elles ont cessé d'être en usage déjà aux environs de l'an 1000.

Les monnaies anglo-saxonnes ne sont pas — comme les coufiques — marquées de millésime et de lieu de frappe, mais elles portent le nom et l'effigie du roi, et il est possible de les classer en groupes chronologiques différents, même dans le règne des rois considérés isolément. Les trouvailles comprenant des monnaies anglo-saxonnes sont indiquées au tableau 5—6. L'importation de monnaies anglo-saxonnes en Danemark n'a de l'importance qu'à partir de la fin des années 900, juste au moment où l'importation de monnaies arabes perd de son importance. A côté de monnaies allemandes

et danoises les monnaies anglo-saxonnes se rencontrent dans un grand nombre dans les trouvailles danoises jusqu'aux environs de 1060.

Les monnaies allemandes des années 900 et 1000 se trouvant dans les trouvailles danoises offrent une variété énorme de types correspondant à la cohésion peu stable de l'Empire allemand à cette époque-là. Comme il ressort du tableau 7, l'importation de monnaies allemandes se fait fortement valoir à partir de la fin des années 900, et elle augmente jusqu'après le milieu des années 1000. Aux environs de l'an 1080 les trouvailles de trésors cessent subitement de contenir des monnaies étrangères.

Des monnaies nationales les remplacent, voir tableau 8—9. Les monnaies danoises les plus anciennes, «les monnaies de Hedeby» (d'une date antérieure à 900), se rencontrent rarement dans les trouvailles de trésors; plus communes sont les bractéates à double empreinte de Hedeby d'une époque un peu plus récente, mais on ne peut les dater qu'approximativement. Elles semblent avoir entièrement cessé d'être en usage aux environs de l'an 1000. A partir du temps de Cnut le Grand la monnaie danoise constitue un élément toujours augmentant de nos trouvailles de trésors. A partir de la fin des années 1000 les trouvailles de trésors, à l'exception de quelques grandes trouvailles faites dans le Danemark oriental, contiennent exclusivement des monnaies danoises.

Aux groupes principaux indiqués il faut ajouter quelques monnaies carolingiennes, byzantines, hongroises, bohémiennes, italiennes et irlandaises.

Le groupe le plus ancien des trésors danois — voir tableau 10 — contient, en fait de «monnaies les plus récentes», des pièces de l'époque entre 814 et 864 et ont donc probablement été enfouis avant l'an 900. Le groupe est très petit; il ne se compose à peu près que d'une vingtaine de trouvailles, et parmi celles-ci il n'y a qu'un petit nombre qui sont datées sur la base de monnaies, mais les formes de parures sont d'une nature ne pas connue dans des trouvailles de trésors comprenant des monnaies d'une époque postérieure à l'an 900, et les formes de parures qui se rencontrent communément dans les trouvailles de trésors contenant des monnaies d'une époque postérieure à l'an 900, par exemple les anneaux en spirale, n'apparaissent pas dans les trouvailles du groupe le plus ancien. Une partie des trésors se compose de monnaies, de lingots ou de fragments et prend ainsi le caractère de dépôts de valeurs enfouis dans le sol pour être retirés plus tard. — On peut distinguer deux groupes d'objets importés dans les trouvailles de trésors les plus anciennes: d'une part des monnaies et des parures franques, d'autre part (en dehors des monnaies arabes) des anneaux «permiens» arrivés au Nord des régions de Wolga. Ces anneaux ont été le prototype, dans une certaine mesure, de travaux nationaux; il en est de même pour les objets d'importation francs.

VI LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS

77 trouvailles de trésors au total provenant de l'ancien territoire danois ont, en fait de «monnaies les plus récentes», des pièces de l'époque entre 900 et 1016, et il faut rapporter à la même période 32 trouvailles sans monnaies, voir tableau 11. Aussi bien les monnaies que les parures sont, dans cette période, d'origine soit nationale, soit étrangère, mais leur caractère diffère en général beaucoup des formes de parure du groupe le plus ancien. Les situations de trouvaille sont indiquées au tableau 12.

Le groupe le plus récent comprend des trouvailles de trésors contenant, en matière de «monnaies les plus récentes», des pièces de l'époque entre 1016 et 1150; de cette période proviennent 64 trouvailles datées sur la base des monnaies qui s'y trouvaient, trouvailles auxquelles s'ajoutent deux autres sans monnaies; voir tableau 13—14. Pas moins de 44 de ces trouvailles consistaient uniquement en monnaies; 20 en étaient mixtes, mais dans une telle proportion que les monnaies constituaient la plus grande partie de beaucoup des objets; des trésors enfouis postérieurement à l'an 1050 environ ne contiennent en général que rarement des objets de parure. Ceux, qui apparaissent, appartiennent — sauf quelques exceptions — aux formes de la période précédente. Toutes les trouvailles ont le caractère de dépôts de valeurs enfouis, voir tableau 15, où il est rendu compte des situations de trouvaille.

Dans un seul cas parmi les 270 trouvailles de trésors une source historique donne des renseignements sur la cause de l'enfouissement du trésor. Il s'agit ici du trésor du château de Haraldsborg près de Roskilde. Il consistait soit en objets précieux de prince, soit en plusieurs centaines de monnaies nouvellement frappées du temps d'Éric Émun qui prit le nom de roi en 1131, mais qui ne fut roi de fait qu'en 1134 et mourut déjà en 1137. Saxo raconte (Lib. XIII, ed. Müller & Velschow, I, p. 650) que Haraldsborg en 1133 environ fut conquis par Éric Émun qui cependant peu de temps après fut obligé de s'enfouir précipitamment. Le trésor a dû être enfoui à cette occasion.

Haraldsborg constitue le seul cas où une source écrite affirme un combat justement à l'endroit où plus tard un trésor a été trouvé, mais en faisant des comparaisons avec les trouvailles de trésors du 17ième siècle qui reflètent l'itinéraire de Karl Gustaf à travers les îles danoises, nous osons conclure que — quand une série de trésors d'argent ou de monnaies, dont les monnaies les plus récentes sont de la même période (un espace de dix ans environ), se trouve sur le même territoire bien délimité et quand une source écrite authentique rapporte des événements martiaux aux mêmes période et territoire délimités — ces événements ou la crainte d'eux sont une cause essentielle de l'enfouissement de trésors. (Voir Bolin: *Fynden av romerska mynt i det fria Germanien* (Trouvailles de monnaies romaines dans la Germanie libre)).

En effet, la trouvaille de Haraldsborg n'est pas un cas isolé. Il existe au total seulement 7 trésors d'argent ou de monnaies provenant de l'ancien territoire danois et qui ont été enfouis postérieurement à l'an 1100. Sur ceux-ci, 4 contiennent uniquement des monnaies des dernières années du roi Nicolas ou du temps de roi d'Éric Émun, et ils ont tous été trouvés dans un rayon de 25 km avec Roskilde comme centre. La cause de l'enfouissement de ces 4 trésors a dû être la même situation, et nous connaissons la situation par Saxo: les combats aux environs de Roskilde et Haraldsborg.

Dans la période 950—1150 environ il est possible de grouper les trouvailles de trésors chronologiquement à peu près pour chaque espace de dix ans (tableaux 11, 13), et un dénombrement des trouvailles par espace de dix ans peut être exprimé en courbes montrant nettement les périodes sur lesquelles les enfouissements de trésors se concentrent; voir figure 44.

La première augmentation du nombre des trouvailles a lieu aux environs de 970—80 et est suivie d'une diminution régulière aux environs de l'an 1000, continuée jusqu'à 1030 environ. On peut rapporter au commencement de cette période 7 trouvailles de trésors faites à la grand'route dans le Jutland méridional ou à une distance allant jusqu'à 15 km de là. Nous savons que justement dans les années 974—82 des combats avaient lieu dans le Jutland méridional entre l'empereur allemand Otto et le roi Harald Gormsøn, et par conséquent il doit être considéré comme incontestable que ces événements ont donné lieu à l'enfouissement des trésors. — Une concentration de trouvailles de trésors autour d'Odense avec un rayon de 24 km provient de 980 environ; la cause martial n'en est pas connue; c'était pendant ces années qu'il y avait des luttes entre le roi Harald et son fils Sven, mais nous ne savons pas où ces luttes ont eu lieu. — Une dizaine de trésors de Scanie qui se concentrent dans le coin sud-ouest de la presqu'île entre Landskrona et Simrishamn proviennent de l'an 1000 environ. Cette concentration a peut-être des rapports avec le combat de mer qui se livrait en 1000 entre Olaf Trygvason et le roi Sven «entre Scanie et Seeland». — Un petit groupe scanien de 4 trouvailles des années 1020—30 environ se rapporte probablement à la guerre en Scanie et au combat à Helgeaa en 1026 quand les rois norvégien et suédois dans l'absence de Cnut le Grand attaquèrent son pays.

Vers le milieu des années 1000 la courbe monte de nouveau. Dans la période 1030—1050 environ il n'a été enfoui que 11 trésors sur le territoire danois de ce temps-là, mais dans la période 1050—66 le nombre de trésors connus monte à pas moins de 26. Puis la courbe tombe subitement, et des dernières années de Sven Estridsøn et de son successeur le plus proche on ne peut démontrer qu'un seul enfouissement.

Les 26 trouvailles des années 1050—1066 sont dispersées sur des parties différentes du pays, le plus grand nombre se trouve dans le Himmerland,

VIII LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS

dans la région d'Isefjord, à Stevns, dans l'île de Bornholm et dans la Scanie. Comme P. Hauberg l'a démontré antérieurement (loc. cit., p. 54), il y a sans doute une relation entre les nombreuses trouvailles de trésors de cette courte période et les luttes entre Sven Estridsøn et Harald Haarderaade. Une des régions qui a souffert le plus des ravages de Harald était — suivant les scaldes de l'époque — la région autour de Roskilde, mais les trouvailles ne font pas non plus défaut.

Après une période d'interruption assez prolongée il se produit une nouvelle augmentation, mais cette fois-ci faible, du nombre des trouvailles pendant le règne de Cnut le Saint (1080—86). Les trouvailles de trésors contenant, en matière de «monnaies les plus récentes», des pièces du règne de ce roi ont sans doute des rapports avec le fait qu'une période de trouble avait succédé aux conditions paisibles des années 1070. En tout cas, deux ou trois trésors jutlandais ont dû être enfouis au cours de la révolte même contre Cnut dans l'été de 1086.

Sans doute il est trop de prétendre que tous les trésors enfouis pendant ces périodes de guerre ont été déposés par crainte de guerre, mais en général la thèse de Bolin: «Plus de trésors, plus de ravages et plus de détresse» s'applique aux trouvailles de trésors danoises des années 950—1150 environ. En tout cas on ne peut pas démontrer un nombre considérable d'enfouissements en dehors des périodes de guerre ou de trouble manifestes que nous connaissons par des sources écrites. Il n'est pas possible de distinguer, parmi les trouvailles de trésors, de groupe dont l'enfouissement est dû à des motifs religieux, mais il est possible, bien entendu, qu'une partie des assez nombreux anneaux trouvés isolément ait été enfouie comme un «sacrifice», — qu'ils constituent donc des «trouvailles d'ex-voto» et non pas des «trouvailles de dépôt». Les détails de trouvaille des objets trouvés isolément sont cependant rarement assez éclairés pour qu'on puisse se prononcer avec certitude sur la cause de leur enfouissement. En effet, une certaine partie de ces objets peut très bien avoir été perdue par hasard.

Antérieurement c'était l'opinion courante que les trouvailles de trésors étaient des survivances directes de la vie commerciale du temps passé. Sur la base de cartes de l'extension des trouvailles de trésors on a tracé les voies que les commerçants auraient dû suivre. En réalité, la seule route qui puisse être mise en rapport avec les trouvailles de trésors danoises est la «grand'-route» à travers le Jutland méridional; les routes que marquent les trouvailles de trésors — si après tout elles marquent des routes — sont alors des grand'routes, non pas des routes commerciales. Sur un territoire délimité on ne peut tirer aucune conclusion sur le trajet des routes commerciales des endroits de trouvaille des trésors.

Il y a néanmoins un rapport entre les trouvailles de trésors et la vie

commerciale. Presque tous les trésors de métal précieux conservés de ces siècles ont le caractère de moyens d'échange. Les monnaies et les parures étrangères que nous trouvons dans le sol de Danemark témoignent de certaines relations entre le Danemark et les pays d'origine de ces monnaies et parures; mais il va sans dire qu'il n'est pas certain qu'il s'agisse de relations commerciales, — il peut aussi être question de butin de guerre sous une forme quelconque.

Le nombre de monnaies étrangères dans les trouvailles de trésors danoises est indiqué au tableau 16—17. La prédominance évidente de monnaies celtiques dans la période 950—1000 n'est pas un trait caractéristique de Danemark à lui seul. Ces monnaies se trouvent partout le long des côtes de la mer Baltique et sont arrivées ici par les routes fluviales russes des mines d'argent arabes de l'autre côté de la mer Caspienne. En général, la grande prédominance des monnaies arabes trouvées dans le Nord de l'Europe témoignent d'une activité commerciale directe sur une grande échelle entre les habitants du Nord et les commerçants arabes par la Russie (voir Bolin dans le *Scandia* XII, 1939, p. 181 sqq.).

Des monnaies byzantines n'ont été trouvées que dans une quantité si faible en Danemark (et dans le Nord en général) qu'elles n'ont jamais pu circuler dans un grand nombre; au contraire, les maîtres monnayeurs danois prirent ces monnaies byzantines pour modèles pour leurs propres monnaies nationales; d'ailleurs, les monnaies danoises les plus anciennes ont été frappées sur le patron franco-frison.

Le courant fort de monnaies allemandes constaté dans les trouvailles de trésors danoises dans la période 980—1060 environ ne saura être expliqué que comme le résultat d'une relation commerciale entre nos côtes et les régions rhénanes et, dans une certaine mesure, les côtes au sud de la mer Baltique. Dans les relations d'affaires avec les régions rhénanes, Slesvig-Hedeby et Ribe ont été des intermédiaires importants.

Les monnaies anglo-saxonnes, qui apparaissent en même temps que les allemandes, ne sont pas liées, au même degré que ces premières, à la région de la mer Baltique. Ces monnaies sont sans doute arrivées au Nord directement de l'ouest. Hauberg a mis le nombre considérable de monnaies du temps d'Ethelred II (978—1016), trouvé dans les trésors danois, en rapport avec les grands tributs de danegeld que les Anglais, sous le règne de ce roi, devaient payer à l'armée danoise à peu d'années d'intervalle. Le plus grand nombre de monnaies anglaises dans nos trouvailles provient cependant du temps des successeurs d'Ethelred et se rapporte sans doute à des relations d'affaires.

Les parures importées apparaissant dans les trouvailles de trésors danoises peuvent être divisées en deux groupes. L'un se compose d'un petit nombre

de parures rares et intactes, objets précieux qui ont été enfouis pendant des temps de trouble. Ce n'est pas un groupe nombreux, et en général il ne peut pas servir de témoignage des relations commerciales du temps passé. — L'autre groupe se compose d'argent coupé en morceaux provenant de parures tellement méprisées dans leur pays d'origine qu'elles ont été employées comme moyens de paiement à l'étranger, faute de monnaies frappées; il faut les considérer de la même manière que les monnaies, mais il n'est pas aussi facile d'en déterminer la date, ni le lieu d'origine. De Norvège sont arrivées quelques boucles en anneau du «type sphérique» comme représentées à la fig. 18; de la Russie orientale sont arrivés, au 9ième siècle, des «anneaux permiens» (fig. 3), sans doute par l'île de Gotland; et les anneaux facettés à tête de ver (fig. 11) semblent être arrivés directement de l'île de Gotland. De la Scandinavie orientale proviennent enfin aussi quelques boucles en anneau à arillon martelé. Une partie assez considérable de l'argent fragmenté est venue des régions slaves au sud de la mer Baltique: parures d'oreille comme montrées à la fig. 9 en haut et à la fig. 27 en bas, feuilles pour faire du bruit pour des pendants d'oreilles etc. (fig. 28 à droite), plaques de feuille d'argent ovales pointues pour la fermeture de chaînes ou de bandes (fig. 26 au milieu), perles rectangulaires en forme de capsules (fig. 27 en bas), perles granulées ovales (fig. 8 à droite). Ces parures montrent que pendant la période de 950 environ jusqu'à une époque bien avancée des années 1000 il y eu, à côté de la route commerciale comprenant le Rhin—la Frise—Ribe-Slesvig, une relation commerciale entre le Danemark et les régions de l'embouchure de l'Oder. Chez nous, ce sont des trouvailles de Bornholm, de Scanie et des îles danoises méridionales qui reflètent le mieux cette relation.

La présence d'argent danois de monnaie et de parure dans des trouvailles de trésors étrangères complètent le témoignage que donnent les objets d'importation dans les trouvailles de trésors danoises sur les relations commerciales de l'époque des vikings. Les monnaies danoises frappées à Hedeby à partir du milieu des années 900 (les bractéates à double empreinte) se rencontrent — en dehors de notre pays — dans l'île de Gotland, dans la Suède orientale, dans les régions slaves au sud de la mer Baltique et jusque dans l'Estonie, au total toutefois seulement dans 15 trouvailles environ en dehors du Danemark. Les monnaies danoises des années 1000 constatées dans des trouvailles étrangères ne sont pas non plus nombreuses, mais dans cette période aussi elles semblent être le plus répandues dans les régions de la mer Baltique. Les monnaies qui ont circulées dans le commerce de la mer Baltique ont, en général, été d'une nature nationale si mixte que les monnaies danoises dans les trouvailles étrangères ne peuvent pas être considérées comme reflétant complètement la part du Danemark dans cette vie

commerciale; par exemple, il faut supposer qu'une partie des monnaies anglaises trouvées dans l'île de Gotland ont passé par des mains danoises en route.

En ce qui concerne l'argent de parure les types suivants de travail dano-nordique apparaissent dans les trouvailles de trésors étrangères (voir carte fig. 46): La petite boucle en filigrane ronde à entrelacements de bandes symétriques (fig. 12), la grande boucle en filigrane en forme de disque et à figures d'animaux formées de bandes (fig. 16), la parure en filigrane à suspendre en forme de croix (fig. 9) et la parure à la massue de Thor (fig. 29). Comme il ressort de la carte, l'extension de ces objets en dehors du Danemark est également le plus forte dans les régions de la mer Baltique.

Si l'argent fragmenté constitue une aussi grande partie des trouvailles de trésors anciennes, jusqu'aux environs de l'an 1000, par rapport aux monnaies, cela est dû au fait qu'on pesait toujours l'argent lorsque celui-ci devait être employé comme moyen de paiement. Ce ne sont que les monnaies qui affluaient au pays comme paiement de son excédent d'importation ou comme résultat de ravages réglés à l'étranger qui font partie des trouvailles les plus anciennes. Vers le milieu des années 900 le nombre des monnaies augmente, et les monnaies danoises commencent à se mélanger avec les monnaies étrangères et l'argent fragmenté. A partir du temps de Cnut le Grand le nombre de monnaies danoises augmente fortement, et les monnaies supplantent en général l'argent fragmenté en tant qu'«argent». Après l'an 1080 environ les trésors — sauf quelques exceptions — contiennent uniquement des monnaies danoises; maintenant on était arrivé à ce point que seulement des monnaies frappées danoises étaient des valeurs légales dans notre pays.

Au tableau 18. est montrée la répartition topographique des objets d'or. Leur nombre total n'atteint pas 100, et il est petit par rapport à la période précédente, l'âge du fer german (avant 800) avec ses nombreuses et grandes trouvailles d'or. La plus grande partie des objets d'or se compose d'anneaux, surtout de bracelets dont le poids, en règle générale, est établi à raison d'un «øre» (unité de poids) d'environ 24,5 gr (voir p. 115, note 109).

Les nombreuses trouvailles de trésors d'argent de l'époque des vikings et des années 1000 ne sont pas un phénomène particulièrement danois. Les trouvailles de trésors danoises ne font partie que d'une série de trouvailles de trésors comprenant les pays scandinaves, tous les pays de la mer Baltique et certaines régions de la Russie avec l'Ukraine (voir Jakimovicz dans le *Congressus sec. Archaeolog. Balt. 1930, Riga 1931*). Un trait commun de toutes les trouvailles de trésors slaves-scandinaves est tout d'abord la composition mixte des trouvailles. Des monnaies du califat et des monnaies de différentes régions de monnayage nationales de l'Occident mélangées avec

XII LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS

des anneaux et de l'argent fragmenté font partie presque partout de ces trésors. La limite de l'ouest et du sud de cette région suit la mer de Norvège — la mer du Nord — l'Elbe — la Saale — le Boehmerwald — le Danubé. A l'ouest de cette région les trouvailles de trésors prennent un autre caractère; ce sont des trouvailles de monnaies comprenant presque uniquement la propre monnaie de la région nationale. Dans le courant des années 1000 le Danemark passe, comme la composition des trouvailles le montre, dans ce groupe ouest-germain.

De la Norvège on connaît à peu près 100 trouvailles de trésors des 9ième—11ième siècles, auxquelles viennent s'ajouter environ 50 objets d'or ou d'argent trouvés isolément, et de la Suède — abstraction faite de la Scanie — on a environ 640 trouvailles de trésors, dont environ 540 de l'île de Gotland à elle seule (les trouvailles pures de monnaies et les trouvailles isolées n'y sont pas comprises). Les trésors des trois pays scandinaves montrent, dans leurs formes de parures, une grande ressemblance entre eux; ainsi, un trait commun en est les anneaux. Des colliers et des bracelets se rencontrent dans tous les trois pays dans les mêmes types: anneaux tordus et entrelacés; anneaux simples unis, quelquefois avec de petits anneaux accrochés; anneaux à coupe transversale rhombique; anneaux plates, en forme de bandes. Il n'y a pas de doute que ces anneaux, communs aux trouvailles de trésors nordiques, aient été exécutés ici dans le Nord. Des traits communs aux pays nordiques sont également les boucles (ou parures à suspendre) en filigrane rondes en forme de disque, les chaînes à têtes d'animaux plastiques et à massues de Thor — pour indiquer seulement quelques-uns des types les plus importants (voir aussi la carte fig. 46). Les objets d'importation, au contraire, diffèrent en ce qui concerne les parures; pourtant, la Suède — comme le Danemark — a une certaine importation d'argent fragmenté slave.

Les trouvailles de trésors slaves provenant du littoral du sud de la mer Baltique sont au nombre d'environ 275 au total; elles sont particulièrement serrées dans la Poméranie et dans les régions limitrophes. Ces trouvailles rappellent beaucoup celles de la Scandinavie, mais parmi les monnaies, les allemandes constituent une partie encore plus grande que dans les trouvailles nordiques, et les parures sont pour ainsi dire toujours fragmentées en «Hack-silber». Les formes de parures diffèrent aussi sensiblement de celles qu'on rencontre communément dans les trouvailles nordiques. Le petit nombre de trésors trouvés sur le territoire slave et contenant des objets de parure intacts sont de caractère non-slave et dans quelques cas d'origine nordique à ne pas s'y tromper (voir Paulsen: Der Goldschatz von Hiddensee).

Les tableaux 19—20 contiennent des aperçus sur les formes d'objets antiques dans les trouvailles de trésors danoises des années 900—1150, le

premier topographique, le second chronologique. Ces formes d'objets antiques se divisent en trois groupes: 1) Formes de parure d'origine nationale démontrable. A cette catégorie appartiennent les formes de parure pour lesquelles on a trouvé des moules ou des matrices sur du territoire danois ancien. Ce groupe comprend: La broche en filigrane ronde, plate à entrelacements de bandes symétriques; la grande boucle convexe à entrelacements animaux en filigrane; la parure à massue de Thor; des têtes d'animaux plastiques sur des chaînes et d'autres objets de parure. — 2) Formes de parure d'origine étrangère; elles ont été mentionnées plus haut à la page X. — 3) Dans le cas où il ne peut pas être prouvé qu'un type de parure représente du travail nordique, il faut prendre en considération différents faits: a) La technique; étant donné que les orfèvres danois les plus habiles semblent avoir été à peu près au même niveau que les maîtres de l'étranger, ce fait n'est pas tout indiqué pour la division des parures en catégories nationales. — b) L'extension géographique; il semble avoir été de règle que des parures intactes n'ont pas — comme les monnaies — été transportées sur des longueurs importantes dans un grand nombre; dans le cas où l'extension géographique d'une forme de parure est étroitement limitée au Danemark et aux régions fréquentées beaucoup par des Danois, il faut considérer cette forme-là comme danoise. Si une forme de parure, sur du territoire danois, n'est représentée qu'en fragments, mais est très répandue ailleurs dans des exemplaires intacts, il faut la considérer comme étrangère. — c) La présence dans des groupes de trouvailles différents; jusqu'ici on a fortement souligné la grande différence entre les objets des trouvailles de trésors et ceux des trouvailles funéraires, mais cette différence semble dépendre sensiblement du fait qu'il n'était pas d'usage de mettre des objets d'argent dans les tombeaux. — d) Le critère du style; comme les habitants du Nord savaient s'approprier la technique étrangère jusqu'à la perfection, ils étaient très accessibles aux influences de styles étrangers. Ainsi, à partir du 9ème siècle ils furent fortement influencés par le style carolingien, ce qui se manifeste, dans les trouvailles d'argent, sur des parures à suspendre, des broches et des perles datant d'environ 900; comme il ressort du tableau 20, cette influence n'a pas pu satisfaire le goût national à la longue. Le style carolingien a été effacé par le style de Jelling inspiré de l'art irlandais dont la figure la plus caractéristique est l'animal formé de bandes. Ce motif apparaît sur les parures en argent dans des trouvailles enfouies aux environs de 960 et est rapidement approprié à la technique de filigrane. Le style de Jelling a été repoussé à son tour dans les années 1000 par d'autres influences de style, ce qui se manifeste assez distinctement sur les parures des trouvailles de trésors.

A l'aide de ces critères le groupe de parures produites dans ce pays peut être élargi assez considérablement. A ce groupe appartiennent, par exemple,

XIV LES TRÉSORS DANOIS PROVENANT DE L'ÉPOQUE DES VIKINGS

les nombreux colliers et bracelets tordus; quant à leur caractère, ils diffèrent assez considérablement de ceux connus de la région slave dans le Nord de l'Allemagne, et il est hors de doute qu'ils ont été produits ici dans le Nord, bien que le type peut-être ne soit pas nordique à l'origine. Des perles d'argent à motifs en spirale de style carolingien sont — selon toute vraisemblance — également produites dans ce pays. Il en est de même pour les amulettes comme les parures en forme de briquet, les plaques rondes de feuilles d'argent à «roue courante» et les petites croix en feuille d'argent qui ont été appliquées sur le vêtement.

Il est vrai que les travaux d'orfèvres danois, que renferment les trouvailles de trésors, ne sont pas tous des chefs-d'œuvre, mais que la plus grande partie d'eux sont des parures de rang moyen, que les gens du peuple ont pu se payer. Mais, même beaucoup des parures simples sont exécutées avec une technique et un goût qui doivent nous imposer du respect pour les productions des artisans de cette époque-là. Et au milieu du grand nombre des parures simples, les trésors renferment des chefs-d'œuvre de rang élevé. Et bien qu'une grande partie des parures que nous trouvons dans les trésors aient été faites sur des modèles étrangers, ces modèles n'ont pas été servilement copiés, mais transformés de manière qu'elles eussent une empreinte caractéristique nordique.
